

Cuprins

Introducere

Partea întâi: Filiația trupească

Capitolul 1: **Taina Nunții**

- 0.0. Semnificația duhovnicească a căsătoriei
- 1.0. Scopurile căsătoriei
- 2.0. Căsătoria nefericită și disoluția ei (divorțul)

Capitolul 2: **Filiația trupească**

- 2.1. Nașterea copiilor
- 2.2. Educarea copiilor

Partea a doua: Filiația duhovnicească

Capitolul 1: **Taina Spovedaniei**

- 1.1. Înfierea în Duhul Sfânt
- 1.2. Taina Spovedaniei
- 1.3. Pocăința
- 1.4. Dezlegarea păcatelor

Capitolul 2: **Filiația și paternitatea duhovnicească**

- 2.1. Raportul dintre duhovnic și ucenic
- 2.2. a) Părintele duhovnicesc
 - b) Datoriile părintelui duhovnicesc față de ucenic
- 2.3. a) Fiul duhovnicesc
 - b) Datoriile fiului duhovnicesc față de duhovnic
- 2.4. Iubirea duhovnicului pentru ucenic
- 2.5. Iubirea ucenicului pentru duhovnic

Concluzii

Bibliografie

Introducere

Omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Chipul lui Dumnezeu îi este dat de la naștere, iar asemănarea o poate dobândi pe parcursul întregii sale vieți. Pentru a ajunge la asemănare cu Tatăl său ceresc, omul trebuie să depună un anumit efort, însă acest efort nu este doar al lui, propriu. La această lucrare își aduc contribuția și cei ce-l înconjoară, și mai ales educatorii lui. Educatorii sunt în primul rând părinții, care din prima clipă a vieții trebuie să-i ofere copilului lor ambianța prielnică și potrivită practicării virtuților și dobândirii asemănării cu Dumnezeu. Mai târziu orizontul se lărgeste și el cunoaște educatorul din biserică și pe cel din școală. Lucrările tuturor sunt esențiale în creșterea și dezvoltarea atât intelectuală, cât și spirituală a tânărului „ostaș al lui Hristos”.

În lucrarea de față am încercat să fac o paralelă între rolul părinților trupești și cel al părinților duhovnicești pe acest drum spre asemănarea cu Dumnezeu și spre dobândirea Împărăției Cerești.

Am ales această temă pentru că urmează să fiu mamă și nu-mi este indiferentă soarta viitorilor mei copii. Citind materialul necesar întocmirii acestei lucrări, am cules și redat sper, imaginea ideală a filiației trupești și a filiației duhovnicești din învățătura Bisericii și a sfinților Părinți. Această cale am s-o urmez și eu cu ajutorul lui Dumnezeu.

În zilele noastre, din cauza sărăciei și a dorinței femeilor de emancipare, rolurile au fost redistribuite. Mama nu mai urmărește cu toată atenția creșterea, dezvoltarea și educarea copiilor. Aceștia, în lipsa unei supravegheri, se autoeducă sub influența mass - mediei, străzii, etc. Astfel se pierde legătura tainică dintre copil,

părinte și Părintele Ceresc, și totodată se dizolvă conștientizarea necesității prezenței paternității duhovnicești, care este oglindă a paternității trupești într-o „relație triumphiulară cu Dumnezeu”.

În vârtoarea zbuciumată a timpurilor noastre un tânăr nu mai valorifică prezența părinților și cu atât mai mult nu simte nevoia unui duhovnic, stare în care îl uită pe Dumnezeu.

Am considerat necesară întocmirea acestei lucrări pentru că aveam nevoie de un ghid pentru combaterea acestei situații și pe măsură ce m-am adâncit în tematica lucrării mi-am dat seama că Dumnezeu m-a învrednicit de niște părinți exemplari, care sunt un ghid viu și vrednic de urmat.

Mă îngrijorează și mă doare atitudinea neglijentă a unor părinți față de copiii lor și vreau să contribui la o schimbare cât de mică spre bine, începând de la mine.

„Când îți aduci aminte de Dumnezeu înmulțește rugăciunea ta ca atunci când îl vei uita, Domnul să-și aducă aminte de tine.” (Sfântul Marcu Ascetul)

Partea întâi

Filiația trupească

1.Taina Nunții

*Taina aceasta mare este,
iar eu zic în Hristos și în Biserică.
(Ef. 5,32)*

0.0.Semnificația duhovnicească a căsătoriei

„Căsătoria și familia reprezintă un adânc ocean purtat de valurile timpului trecut de la prima pereche de oameni până astăzi, o sinergie între opera lui Dumnezeu și implicarea umană, o măsură a iubirii în ambele sensuri, între creator și coroana creației, pe verticală, și între cei încununăți, pe orizontală; este viața însăși a umanității acoperită de Persoana divină și icoană a îmbrățișării tainice dintre Mirele Mântuitor și Biserica Mireasă în Cămarile Împărăției celei veșnice”¹.

Familia este o instituție de origine divină, stabilită de la creație. Ea a fost constituită prin căsătorie, ale cărei principale caracteristici au fost, de la întemeiere, unitatea și indisolubilitatea. Fiind instituită de Dumnezeu, familia are un caracter sacru, acest caracter de sacralitate fiind pus în evidență și de faptul că familia umană are ca prototip însăși familia divină a Sfintei Treimi ale cărei caracteristici sunt: iubirea desăvârșită, comuniunea, unitatea și egalitatea Persoanelor Acesteia. Fiind „chipul lui Dumnezeu” (Fac.1,27), omul, prin însuși actul creației, a fost destinat pentru viața de comuniune: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el” (Fac. 2,18), „și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său..., a făcut bărbat și femeie” (Fac.1,27). După cum Persoanele din familia Sfintei Treimi formează o unitate desăvârșită, tot așa și omul, „chip al lui

¹ Pr. Dr. Constantin Mihoc, *Taina căsătoriei și familia creștină în învățăturile marilor Părinți ai Bisericii din secolul IV*, Editura Teofania, Sibiu, 2002, p. 11.

Dumnezeu", „este o unitate completă, pentru că unitatea sa de om nu se realizează în dualitatea personală neuniformă, ci complementară de bărbat și femeie.”² Unitatea familiei rezidă și din faptul că femeia a fost făcută din coasta lui Adam (Fac. 2,21-22) și nu din ceva din afara lui, ceea ce înseamnă că bărbatul și femeia au ceva comun: „Și a zis Adam: <<Iată aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup>>” (Fac.2,22-24).

Sfântul Ioan Hrisostom se exprimă: „După exemplul mirilor de la Cana, să-L invităm pe Hristos între noi (...), și dacă în locul Său veți aduce pe slujitorii lui Hristos, pe Hristos Însuși Îl veți primi în mijlocul vostru”³.

Mirii sunt binecuvântați de Sfânta Treime, pentru că sunt chemați la aceeași unitate desăvârșită a dumnezeirii. „Hotarul dragostei este ca doi să devină una”, sau „un trup”, o singură ființă, cum zice Scriptura⁴. O unire absolută care nu desființează deosebirea persoanelor; bărbat și femeie rămân deosebiți, deosebiți ca persoane și ca sexe. Tocmai aici se revelează mai puternic pecetea Sfintei Treimi asupra ființei umane în afirmarea deodată atât a unității, cât și a multiplicității, a identității de ființă și a distincției persoanelor, după icoana Sfintei Treimi; în afirmarea vie a acestei antinomii stă toată dinamica creației.

Așa cum nu există între Tatăl și Fiul nici o deosebire de ființă, precum ființa lor e identică, tot astfel identică e și ființa bărbatului și a femeii.

Crearea femeii nu apare ca un moment izolat, limitat în timp, ci ca un proces dinamic continuu. Femeia se zidește mereu pe sine prin bărbat, și bărbatul mereu se revelează pe sine prin ea. Femeia e unită cu el nu numai prin aceea că e ființă din ființa lui, dar ea mereu primește în ființa ei „coasta” lui, energiile lui spirituale și fizice, și el, bărbatul, în ea și prin ea se întrupează mereu în urmași. Dar prin această continuă revărsare a energiei sale, prin întruparea lui în ea,

² Pr. Prof. Dr. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol.3, ediția a II-a, E.I.B.M.B.O.R., București, 1997, p.125.

³ Paul Evdokimov, *Înnoirea Spiritului*, Traducere de Magdalena Mărculescu – Cojocca, Editura Pandora, Târgoviște, 1997, p. 225.

⁴ Pr. Mgđ. Constantin Galeriu, *Taina Nunții*, în „Studii Teologice”, anul XII (1960), nr. 7-8, p.486.

*mai ales „prin concepție, femeia devine irevocabil legată de bărbat” și astfel și procesul zidirii și înălțării ei prin bărbat e continuu*⁵.

Crearea femeii reprezintă pentru bărbat „cea mai mare binefacere” și corespunde orientării dialogice a ființei umane de comunicare și comuniune, de dragoste și dăruire. Ea este „ființă cuvântătoare” și întru totul asemenea omului, adică rațională, desăvârșită și întregă, „al doilea principiu în creație.” Ea răspunde dorului de realizare prin cineva de desăvârșire în comuniune cu altcineva. „Omul – spune Sfântul Ioan gură de Aur – are nevoie de cineva cu care să vorbească, de cineva de aceeași ființă cu el, care să-i poată aduce mângâiere”, ea, să-l sprijine în toate⁶.

„Scoaterea Evei din Adam înseamnă că Eva a fost cuprinsă virtual în Adam și înainte de aducerea ei distinctă la existență. (...) Omul este bipolar în sine însuși. Numai așa e ființă dialogică. Partenerii în dialog trebuie să aibă și ceva în comun, dar și ceva deosebit, mai deosebit decât are un individ de același sex față de alt individ. <<Adam a fost totdeauna Adam – Eva>>. Se poate spune că aceste două aspecte (masculin și feminin) ale omului sunt în așa măsură inseparabile în iubirea lui Dumnezeu, că o ființă umană, luată izolat și considerată în sine, nu este om deplin. (...) Deosebirea complementară trupească redă și condiționează o diferență complementară sufletească. Aceasta nu face pe fiecare mai puțin om”⁷.

Neamul omenesc nu este „bun” decât în unitatea masculinului și femininului, consideră Sfântul Ambrozie. Atunci când bărbatul și femeia se unesc în căsătorie, ei formează nu imaginea a ceva pământesc, ci a lui Dumnezeu Însuși, afirmă Sfântul Ioan Hrisostom. Omul și femeia se unesc într-un al treilea termen, care este Dumnezeu, așa cum firea omenească și cea dumnezeiască se unesc într-un ipostas al Cuvântului, cum Tatăl și Fiul Se unesc în Duhul Sfânt⁸.

„Cel ce nu este legat cu legăturile căsătoriei nu posedă în el însuși totalitatea ființei, ci numai jumătate din ea”⁹.

⁵ Paul Evdokimov, *op.cit.*, p. 227.

⁶ Pr. Conf. Dr. Ioan C. Teșu, *Sensul familiei, în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur*, în vol. *Familia creștină azi*, Editura Trinitas, Iași, 1995, p. 44.

⁷ Pr. Prof.Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 121.

⁸ Paul Evdochimov, *Ortodoxia*, Traducere de Dr. Irineu Ioan Popa, E.I.B.M.B.O.R., București, 1996, p.320.

⁹ Sfântul Ioan Hrisostom, P.G.62, 387 la Paul Evdochimov, *op.cit.*, p.321.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Dumnezeu e întreit în persoane, pe când ființa omenească e doime. Iubirea e însă și ea totdeauna trinitară. Noi ne iubim prin Dumnezeu, esența, izvorul și modelul iubirii. Semenul meu e om, dar și „teofanie” totodată; în mine și în el, între mine și el, e Dumnezeu Care ne unește în chip absolut. Astfel în căsătorie, al treilea, între bărbat și femeie e Dumnezeu, e Hristos, și noi trebuie să-L avem mereu ca icoană a dragostei, adică să ne iubim așa cum El ne-a iubit, cu o iubire dumnezeiască.

Omul e dualitate, cu caractere precis definite. Luat aparte, nici unul pe pământ nu se simte complet, parcă îi lipsește ceva și-l caută pe celălalt, pentru împlinire și creație. „Dualitatea trece dincolo de om, străbate întreaga existență până la rădăcinile ei și urcă în Dumnezeu”¹⁰. Deosebirea sexelor are drept scop comuniunea și împlinirea lor. Omul nu e nici ființă neutră în sensul platonian, și nici din două jumătăți, cum se afirmă în chip superficial. El e bărbat și femeie, pe de o parte, iar pe de alta, fiecare ființă umană luată separat, care trebuie să aspire la integritatea deplină a naturii umane, fiecare devenind purtător al întregii ousii după prototipul persoanelor Sfintei Treimi¹¹.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Când bărbatul și femeia se unesc în căsătorie, ei nu mai sunt ceva pământesc, ci chipul lui Dumnezeu Însuși”. Iar Teofil de Antiohia zice: „Deci a creat pe Adam și pe Eva pentru cea mai mare iubire între ei, ca să reflecte taina unității dumnezeiești”¹².

„Bărbatul e capul femeii; femeia e strălucirea – sârbătoarea bărbatului”¹³. Bărbatul e chemare, rațiune, cunoaștere, putere, reflexiune, creație; femeia e răspuns, inimă, iubire, dăruire, spontaneitate, procreație, posibilitate de inspirație și de revelare a puterii lui¹⁴.

Deși bărbat și femeie constituie în ierarhia creației cea mai definită pereche, tocmai afirmarea acestei distincții conduce la o unire mai creatoare. Nu în izolare, ci în împărtășirea cât mai profundă și intensă a unuia din viața celuilalt se realizează plenitudinea ființei fiecăruia și mereu nu trebuie să

¹⁰ *Ibidem*, p.490.

¹¹ *Ibidem*.

¹² La Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.126.

¹³ Paul Evdokimov, *Taina Iubirii*, Traducere de Gabriela Moldoveanu, Editura Christiana, București, 1999, p. 45.

¹⁴ Idem, *Înoirea Spiritului...*, p. 229.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

uităm că pentru fiecare din noi există o rază unică a iubirii divine, deosebită de tuturor celorlalți, și care ne dă distincția, unicitatea, valoarea proprie¹⁵.

În fața bărbatului, a conștiinței și iubirii lui, în Taina Nunții, o singură femeie dă răspunsul. Prin aceasta se afirmă iubirea adevărată.

Sfântul Ioan Hrisostom spune: „numai iubirea face din două ființe una singură.” Numai iubirea cunoaște Iubirea. „Numai iubirea unește ființele cu Dumnezeu și le unește apoi cu celelalte.” Iubirea ajunge o formă a harului spre a depăși starea de păcătoșenie, de separare și de izolare egocentrică”¹⁶.

Cea mai uluitoare revelație vestește aceeași natură a iubirii pe care Dumnezeu o are față de om și omul față de Dumnezeuul său și pe care o trăiește în adâncul inimii lui când ea este curată și deschisă ființelor omenești. Cântarea Cântărilor spune: „flăcările iubirii omenești sunt flăcări de foc, focul mistuitor după Cel Veșnic” (Cântarea cântărilor 8,6). Tipul iubirii conjugale este în esență pnevmatofor. Materia Tainei este iubirea mutuală care-și are scopul în sine însăși, căci darul Duhului Sfânt face din ea „unirea nedezlegată a iubirii”, ceea ce l-a determinat pe Sfântul Ioan Damaschin să o definească: „Căsătoria este Taina iubirii”¹⁷.

Iubirea e posibilă între persoane care se valorifică reciproc. În iubire, „doi oameni îl dezvăluie reciproc pe tu”¹⁸, își simt prezența unuia în celălalt mereu, simt suferința unuia pentru altul în așa măsură încât atunci când întristezi pe conviețuitorul tău, simți că „te-ai lovit singur” (L.Tolstoi) pe tine însuși.

Iubirea îi face mai tari ca diamantul și mai duri ca fierul, navigatori în plenitudine, se îndreaptă spre slava cea veșnică, atrag mereu mai mult harul lui Dumnezeu. Căsătorie este unirea intimă a două vieți, taină a iubirii¹⁹.

Iubirea realizează o unitate suprapersonală, în care persoanele nu dispar, ci se desăvârșesc. Ea este o unitate în dualitate, iubirea se arată prin lupta comună împotriva păcatului și sporirea în virtute. Familia este o comunitate a iubirii atunci când membrii ei râvnesc să dezrădăcineze toate viciile din viața lor și să-și împodobească sufletul cu toate virtuțile, având ca model pe Iisus Hristos.

În Vechiul Testament, profeții se folosesc de această mare taină pentru a face sensibilă inimii omenești iubirea lui Dumnezeu și unirea Lui cu noi. „Nu

¹⁵ *Ibidem*, p. 228.

¹⁶ Paul Evdochimov, *Ortodoxia...*, p.321.

¹⁷ *Ibidem*, p. 322.

¹⁸ Pr. Mgd. Constantin Galeriu, *op.cit.*, p. 491.

¹⁹ Paul Evdochimov, *Taina Iubirii...*, 1999, p. 49.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

te vor mai numi părăsită, ci te vor numi Bucuria mea”, și „măritată”, zice Isaia despre cetatea Sionului, și adaugă: „Cum se unește un tânăr cu o fecioară (...), și cum se bucură mirele de mireasa lui, așa se va bucura Dumnezeuul tău de tine” (Is.62,4-5).

Dar „bucuria” lui Dumnezeu de zidirea lui, vestită de profeți devine faptă și viață prin întrupare, prin nunta Fiului Său cu Biserica. Domnul Însuși va privi întruparea Sa ca o nuntă a Fiului de Împărat, pe care „fecioarele înțelepte Îl așteaptă cu candelile aprinse”, iar Sfinții Părinți Îl vor numi, cum Sfântul a zis: „Mirele Bisericii”.

De aceea, în lucrarea Sa dumnezeiască din lume, Mântuitorul „întărește din nou legătura căsătoriei dintre bărbat și femeie și o înalță, din ordinea naturii, în ordinea harului”²⁰.

Depășind limitele legăturii naturale, nunta în Hristos intră în sfera harului dumnezeiesc. „Lucrarea nevăzută a harului în această Sfântă Taină, se manifestă în sfințirea legăturii naturale dintre cei doi și înălțarea ei la gradul de mijloc de desăvârșire morală la întărirea iubirii reciproce până la o fuziune și identificare sufletească, manifestată într-o iubire desăvârșită și armonie perfectă, întărind unitatea și indisolubilitatea unirii naturale”²¹.

Participând la Nunta din Cana Galileii, Iisus Hristos „a binecuvântat căsătoria, luând-o sub protecția Sa”²², redând familiei dimensiunea originală de dinainte de cădere.

Facerea omului este misterioasă în ea însăși și reprezintă o „taină.” „Pentru că noi suntem mădulare din trupul Său, din carnea lui și din oasele Lui” (Ef. 5,30). „Tot așa cum Eva a fost făcută din coasta lui Adam și noi suntem din coasta lui Hristos, căci atunci când Hristos a fost înălțat pe cruce, bătut în cuie și a murit, unul dintre soldați I-a împuns coasta din care a ieșit sânge și apă. Din acest sânge și din această apă a fost construită Biserica; spre mărturie El Însuși spune că <<Dacă cineva nu este născut din apă și din Duh, nu poate să intre în împărăția lui Dumnezeu >> (In.3,5). Așa că noi suntem creați prin apa Botezului și hrăniți prin sânge, după cum, în timp ce Adam

²⁰ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.126.

²¹ Arh. Dosoftei Murariu, *Despre Dumnezeiescul Har*, Editura Episcopiei Romanului, 1999, p.118.

²² Pr.Prof Grigorie Marcu, *Întâlnirea din Cana Galileii*, în „Studii Teologice” anul XIII (1961), nr 1-2, p.38.

dormea, a fost făcută femeia, tot așa și Hristos murind, a fost făcută Biserica din coasta Lui”²³.

În concepția paulină, soții se află într-un raport de egalitate care a fost restaurată în Hristos „...nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (Gal.3,28), dar capul femeii rămâne bărbatul, față de care femeia trebuie să manifeste supunere (Ef. 5,22). Pentru a nu se înțelege cumva că bărbatul are asupra femeii „o suprație despotică”, Sfântul Pavel face referire la raportul dintre Hristos și Biserică, motivând supunerea femeii astfel: „Pentru că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos este cap Bisericii, trupul Său, al cărui Mântuitor și este. Ci precum Biserica se supune lui Hristos, așa și femeile bărbaților lor, întru totul” (Ef. 5,23-24). Este vorba de o supunere plină de iubire, asemenea aceleia dintre Hristos și Biserică, prin care femeia recunoaște bărbatului rolul de conducător și ocrotitor al ei și al întregii familii, precum și capacitatea acestuia de a se jertfi primul pentru binele familiei, rol care este de fapt „o responsabilitate și nicidecum o funcție de dominare”, ceea ce, de altfel, rezultă și din recomandarea pe care o face bărbaților: „deci astfel și voi, fiecare așa să-și iubească femeia ca pe sine însuși” (Ef. 5,33)²⁴.

Hristos e icoana bărbatului; Biserica e icoana femeii. Hristos părăsește din iubire cerul pentru Biserică; așa bărbatul părăsește și el totul, primind în inimă pe femeia sa și iubind-o ca pe o altă sine a sa. În momentul nunții, bărbatul stă în fața femeii ca chipul lui Hristos Însuși, ca un reflex al slavei Lui, și ea îl contemplă ca pe Hristos, împărtășindu-se din puterile lui, iar el având menirea să o înalțe către Hristos ca s-o sfințească, s-o spiritualizeze, s-o împlinească și să o păzească „sfântă și fără prihană”.

Ca să o poată curăți și sfinți desăvârșit prin Sângele Său, Iisus S-a jertfit pentru Biserică. La fel soții sfințesc iubirea unul pentru celălalt prin jertfă.

Adevărata legătură și comuniune între oameni se întemeiază pe lepădarea de sine, dăruire, jertfă. În special nunta înseamnă înfrângerea granițelor sinelui între soți; cel puțin în cămin trebuie să înceapă să se lecuiască boala existenței noastre, egoismul, prin dăruire, prin autopredare reciprocă, „trecând eul meu în eul iubit, pentru a realiza deofințiimea celor ce se iubesc în Dumnezeu”. În cămin este posibil ca fiecare să-și deschidă izvorul existenței

²³ Sfântul Ioan Hrisostom, *Omilie la „Ce soție poți să-ți iei”*, 3-P.G.51, 229, la Georges Habra, *Iubire și Senzualitate*, Traducere de Dora Mezdrea, Editura Anastasia, București, 1994, p. 83.

²⁴ Pr. Lect. Mihai Vizitiu, *Familia în învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli*, în vol. *Familia creștină azi...*, p.36.

sale către celălalt și așa se pătrund, se însuflețesc, se înnoiesc din zi în zi unul pe altul, viața unuia se întrupează în a celuiilalt ca a lui Hristos în unitate. Astfel din doi se naște o nouă și sublimă existență, un „noi”, în care, cum spune Tolstoi, „nici nu știi unde se isprăvește ea și unde începe el”²⁵.

Numai atunci când amândoi se jertfesc unul pentru altul, nunta ajunge profunzimile unei taine dumnezeiești și devine creatoare. Și cu cât te dăruiești mai mult vei fi împlinit; abia după ce te-ai pierdut pe tine și te-ai dăruit, atunci te vei regăsi prin fapta celui apropiat ție și vei primi din nou, abia așa te vei regăsi într-o nouă operă a ta, o creație, un urmaș, și oricare din aceștia va fi hrănit, încălzit, crescut, valorificat de iubirea celuiilalt „eu al tău”.

În căsătorie, Dumnezeu e cunoscut prin celălalt. „Fiecare e pus prin celălalt într-o relație directă cu Hristos, fără ca valoarea și consistența lui să se diminueze. Fiecare trăiește pe Hristos într-un mod specific prin celălalt, ca transparent unic. Amândoi trăiesc pe Hristos ca pe Cel ce apare prin celălalt ca printr-un mediu transparent și unic al revelării Sale complete și ca Cel ce impune niște responsabilități speciale în legătură cu acela. Amândoi trăiesc pe Hristos ca pe Cel ce l-a dat pe fiecare celuiilalt, ca mediu special de revelare și de dezvoltare a comuniunii și a persoanelor, prin slujirea lor reciprocă”²⁶.

1.2. Scopurile căsătoriei

Ritualul căsătoriei este alcătuit în jurul bucuriei, dar acesta, fidel profunzimii duhovnicești a tainei sale, îndrumă spre adevărata sa inimă tainică. Ca să scoatem din această bucurie lumina pe care o conține, ea trebuie să se înalțe și să ajungă la bucuria martirilor, mărturisitorilor, bucurie care nu strălucește cu adevărat decât la capătul dăruirii totale de sine.

În Taina Nunții cei doi primesc, prin preot, harul care sfințește legătura lor și ajută la atingerea scopului ei, ce constă în:

- a) ajutorare reciprocă a soților pentru ușurarea vieții și dobândirea mântuirii;
- b) nașterea și creșterea de copii pentru înmulțirea oamenilor și a credincioșilor Sfintei Biserici și formarea lor, precum și
- c) înfrânarea pasiunilor, „ca pază împotriva desfrânărilor” (I Cor.7,2).

Scopurile căsătoriei se văd din sfatul ce L-a făcut Dumnezeu atunci când S-a hotărât să-l facă pe om: „Să facem pe om după chipul și asemănarea

²⁵ Pr. Mgd. Constantin Galeriu, *art.cit.*, p.494.

²⁶ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 125.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

noastră, ca să stăpânească (...) tot pământul”. Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut ; a făcut bărbat și femeie. „Și Dumnezeu i-a binecuvântat zicând: fiți rodnici și vă înmulțiți...”(Fac. 1,26-28).

Coasta luată din Adam a fost făcută femeie și adusă lui. Și a zis Adam: „Iată aceasta e os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că din bărbatul său a fost luată” (Fac. 2,22-23).

Dumnezeu dăduse și porunca înmulțirii, însă nu fixase modul în care se va produce aceasta. Doar mai târziu, după călcarea poruncii, îi arată că în dureri va zămisli (Fac. 3,16), iar bărbatul în osteneală și sudoare își va duce viața (Fac. 3,16-18). Dumnezeu i-a înfrățit, i-a unit pe bărbat și femeie și în necazuri. Dulceața raiului și amărăciunea pământului le sorb împreună. Dragostea Tatălui și pedeapsa se răsfrânge deopotrivă peste capul amândurora. Îndoiiți sub aceleași nevoi, cauzate de ei, își duc împreună calvarul. Se luptă și cad, împiedicându-se mereu, însângerați de rugul din holda răzvrătită. Arșița și gerul le sunt aceeași dușmani și pâinea le este amară. Dar privirea le este dreaptă și din când în când se ridică nostalgic spre poarta la care încă mai străjuie arhanghelul cu sabia de foc. Nu deznădăjduiesc însă, căci Dumnezeu, ca să-și ajungă scopul, sădește prin poruncă în femeie atracția către bărbatul său, iar acesta o va stăpâni (Fac. 3,16)²⁷. „Dragostea de ea (de femeia ta) să te îmbete întotdeauna și iubirea ei să te desfăteze” (Pilde 5,19).

Iubirea este aceea care menține unitatea dintre bărbat și femeie, iar ei i se adaugă harul, coborât tot din iubirea lui Dumnezeu către facerea mâinilor Lui asupra cărora Dumnezeu lucrează și veghează neîncetat. Cine trăiește în iubire se află în Dumnezeu și persoanele care se află în iubire curată, au tainica senzație că sunt îmbrățișate de Dumnezeu, deci El este prezent și iubirea Lui lucrează în acel loc. „Dragostea nu pierde niciodată” (I Cor. 13,8), deci dacă veșnicia dragostei este asigurată, atunci veșnicia unirii mistice este condiționată de veșnicia dragostei. Dragostea zidește²⁸ și garantează unitatea. Nu se mai poate vorbi în familie de personalitate, de individualitate, de libertate proprie, ci numai de dăruire în încredere și iubire desăvârșită. „Bărbatul care vrea să cunoască el însuși fericirea adevărată, trebuie să știe să ajungă la posesiunea nu (numai) a corpului, dar a inimii și a sufletului întreg

²⁷ Pr. Tiberiu Gh. Dârlea, *Căsătoria și viața mistică*, Editura Lumina, București, 1995, p.60.

²⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Sfaturi către miri*, p.14, la Pr. Tiberiu Gh. Dârlea, *op.cit.*, p.61.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

al soției lui; femeia care rămânând ea însăși, vrea să cunoască de asemenea fericirea adevărată, va căuta să-și piardă propria personalitate în aceea a soțului ei, pentru că numai astfel va putea să ajungă la inima bărbatului făcându-l să o iubească și să aibă grijă de ea”²⁹. Cine nu știe să se lepede de orgoliu și în locul lui să așeze smerenia și iubirea, să nu se mai căsătorească. „O corabie cu doi căpitani, oricât de bună ar fi nu poate să urmeze un drum unic și sigur și în cazul cel mai fericit va ajunge în port mult mai târziu decât cea care a urmat o comandă unică, deși lipsită de calități excepționale. Familia este ca o corabie și numai cu această condiție poate să se considere ca existând, altfel, chiar dacă există nu servește la nimic, ci dimpotrivă nu face decât rău vieții celor ce o compun”³⁰. Respectul reciproc și acceptarea responsabilității fiecăruia nu vatămă cu nimic unitatea formată de bărbat și femeie, așa că în momentul când mireasa aude finalul Apostolului ce se citește la cununie cu bucurie își poate zice în inimă, căci „ziua veseliei inimii este” (Cântarea Cântărilor 3,11), formându-și din aceasta îndreptar de viață: „Iubitul meu e al meu, eu sunt a lui, care-și paște turma între câini” (Cântarea Cântărilor 2,16; 6,3; 7,11).

„Căsătoria e în același timp dragoste și ajutor, bucurie de celălalt și răbdare a lui. Pentru toate acestea se dă celor doi ce se căsătoresc harul lui Dumnezeu. Iubirea unește uimirea în fața tainei celuiălalt și răbdarea neputințelor lui și ajutorarea lui în ele. În iubire amândoi devin tari”³¹. Slujba ortodoxă afirmă: „nici păcatul de la început, nici potopul n-au stricat sfințenia căsătoriei”³². Unitatea aceasta indisolubilă, alcătuită între bărbat și femeie, fiind o unitate în planul uman, nu este numai o unitate organică și fiziologică, ci o unitate prin iubire, bazându-se pe iubirea celor doi ce se completează atât pe planul trupesc, cât și pe cel spiritual.

Dacă concep iubirea numai ca mijloc de satisfacere a poftii trupești, cei doi se plictisesc unul de altul. Căsătoria trebuie să înceapă cu o iubire care să sintetizeze atracția trupească și cea spirituală, o iubire în care fiecare prețuiește taina celuiălalt și afirmă în iubirea sa disponibilități nelimitate de a-l respecta ca persoană, de a accepta toate jertfele și oboselile pentru el³³. Taina Căsătoriei este mai cuprinzătoare decât familia. Este Taina iubirii

²⁹ Pr. Tiberiu Gh. Dârlea, *op.cit.*, p.62.

³⁰ *Ibidem*, p.62.

³¹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.122.

³² *Ibidem*, p.123.

³³ *Ibidem*, p.124

dumnezeiești, taină cuprinzătoare a existenței peste tot și acesta este motivul pentru care ea interesează toată Biserica și, prin Biserică întreaga lume³⁴.

În cadrul familiei, pentru bunul mers al ei și pentru îndeplinirea scopurilor pentru care a fost lăsată de Dumnezeu, fiecare soț are îndatoriri proprii, distincte, ce izvorăsc din specificul firii sale. Sfântul Ioan Gură de Aur arată că „nici bărbatului, Dumnezeu nu i-a încredințat totul, nici femeii, ci le-a împărțit îndatoririle”³⁵. Chiar și în activitățile lor specifice, cei doi soți se completează unul pe altul, aducându-și fiecare contribuția la desăvârșirea reciprocă, în cadrul și atmosfera spirituală a familiei, la educarea copiilor. Responsabilitățile fiecăruia nu arată întâietatea unuia dintre soți față de celălalt, ci îi ajută să facă o slujire desăvârșită purtând poverile celuilalt în dragoste și înțelegere. La baza oricărei căsătorii trebuie să stea dragostea și înțelegerea după cum spune și Sfântul Ioan Hrisostom, care le consideră „rădăcini ale tuturor bunătăților.”

Sfântul Vasile cel Mare afirmă că bărbatul și femeia se bucură de aceeași prețuire în fața lui Dumnezeu. Referindu-se la cuvintele psalmistului: „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor” (Ps. 1,1), Sfântul Vasile pune întrebarea dacă nu cumva psalmistul face deosebire între bărbat și femeie și tot el răspunde: „Nicidecum! Virtutea bărbatului și a femeii este una singură fiindcă atât crearea lor este deopotrivă de vremelnică pentru amândoi, cât și răsplata pentru amândoi e aceeași”³⁶. Prin natura lor, bărbatul și femeia sunt identici, iar faptele lor sunt privite sub raportul calității, nu al originii. Dumnezeu răsplătește o faptă bună indiferent dacă ea este săvârșită de un bărbat sau de o femeie. Deci, din punct de vedere religios și moral, bărbatul și femeia sunt egali. La căsătorie Biserica cere atât consimțământul femeii, cât și al bărbatului, ceea ce demonstrează o dată în plus felul egal în care este tratat bărbatul și femeia în Biserică.

Dacă soția este datoare soțului cu ascultare, soțul îi datorează în schimb iubire și sprijin (I Cor. 7,14). Căci acolo unde dragostea creștină este de ajuns de puternică ea devine garanția căsătoriei fericite și a stabilității familiale și numai dragostea este de ajuns de puternică să refacă legăturile trainice ale unei bune căsnicii. Sfântul Apostol Petru consideră și pe soț supus în aceeași măsură datoriiilor ce decurg din statutul de soț și cap de familie.

³⁴ *Ibidem*, p.125.

³⁵ Sfântul Ioan Hrisostom, *Omilia a XXXV-a*, IV, la Pr. Conf. Ioan C. Teșu, *art.cit.*, p.50.

³⁶ Pr. Mgd. Mihai Georgescu, *Ideii morale și sociale în comentariul la psalmii al Sfântului Vasile cel Mare*, în „Studii Teologice”, anul X (1958), nr.7-8, p.469.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Sfințenia căsătoriei pune ordine morală în viața familială. Uniți sufletește în aceeași credință și dragoste creștină, fiecare soț aparține de drept celuilalt. Viața înțeleaptă este cea împodobită cu învățătura creștină și care duce la cinstirea soției, pentru că ea este înzestrată mai slab din punct de vedere fizic. Dar soțul știe că în ce privește „viața harului” amândoi sunt la fel de slabi și aceasta îi unește și mai mult. Fără această unitate, fără o trăire launtrică comună celor două ființe devenite una prin căsătorie, rugăciunile lor nu vor putea fi ascultate de Dumnezeu (I Pt. 3,17).

Sfântul Apostol Pavel arată că folosirea dreptului conjugal este nu numai îngăduită și legitimă, ci chiar datorată și învață că nici unul dintre soți nu are dreptul să refuze celuilalt bunul pe care i-l datorează. Din punct de vedere moral, orice sustragere de la obligațiile conjugale constituie o nedreptate, iar neîndeplinirea lor (când se cer în cuviințioasă măsură) echivalează cu un păcat. De aceea, Sfântul Apostol Pavel dă următoarele sfaturi: „Bărbatul să dea femeii ceea ce îi datorează, asemenea și femeia bărbatului. Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul, asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia” (I Cor. 7,3-4). Prin aceste cuvinte, el întărește instituția căsătoriei și consfințește caracterul moral al legăturilor trupești dintre soți, pe care Biserica le binecuvântează prin Taina Nunții. Căsătoria este deci o dreaptă împlinire a voinii lui Dumnezeu și trebuie îndeplinită ca atare.

Ca să-și atingă scopul voit de Dumnezeu și să fie cu adevărat un mijloc de mântuire, căsătoria implică o anumită disciplină morală, o colaborare a omului cu harul divin. Sfințirea unei stări în care natura tinde totdeauna să-și spună singură cuvântul nu se poate face fără o oarecare înfrânare de sine, adică fără încordarea voinței în lupta pentru stăpânirea instinctelor cărnii și pentru păstrarea lor în limitele cuvenite. Căsătoria creștină nu este numai un act al firii, ca la păgâni, ci o legătură sfințită prin Taina Nunții. Ea trebuie să unească pe bărbat și pe femeie nu spre satisfacerea poftelor, ci spre sfințirea lui Dumnezeu. „Știți ce poruncă v-am dat prin Domnul Iisus, căci aceasta este voia lui Dumnezeu: sfințirea voastră. Să vă feriți de desfrânare! Să știți fiecare din voi a-și stăpâni vasul său în sfințenie și în cinste, nu în patima poftei, ca păgânii, care nu cunosc pe Dumnezeu” (I Tes. 4,2-5). „Trupul nu este făcut pentru desfrânare, ci pentru Domnul” (I Cor. 6,13). Atunci când Sfântul Apostol Pavel recomandă soților creștini renunțarea la desfrânări în vremea postului și a pregătirii pentru participarea la sfintele slujbe, el vrea să-i ferească însă de orice excесе rigoriste și de orice tentație sau cădere morală. De aceea poruncește să se respecte cu strictete toate drepturile conjugale

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

ale soților și să nu se știrbească, prin înfrânare, nici unul din scopurile esențiale ale căsătoriei: potolirea cuviincioasă a firii și nașterea de prunci buni și nici unul din caracterele ei fundamentale: unitatea, egalitatea de drepturi și de datorii, fidelitatea, ajutorul, asistența, iubirea desăvârșită. „Să nu vă lipsiți unul de altul decât prin bună învoială, pentru un timp ca să vă îndeletniciți cu postul și cu rugăciunea, și iarăși să fiți împreună, ca să nu vă ispitească satana din pricina neînfrânării voastre” (I Cor. 7,5)

Orice căsătorie va avea de câștigat dacă, de comun acord, relațiile trupești vor fi rărite, căci „relațiile sexuale care vin după un timp mai îndelungat sunt mai dezirabile”, ele conțin o atracție sporită, fiind amplificate de dorință – sau mai curând dorința, înflăcărată de suflul intens al iubirii, se află la temelie, este stofa din care se croiesc alte relații³⁷.

Pentru un soț creștin, când numai el iubește și nu primește răspunsul, atunci golul lăsat de lipsa răspunsului, de lipsa iubirii celuiilalt cu care s-a unit în Taină prin har, acest gol îl umple crucea, adică iubirea devine dureroasă, e răstignită, pusă pe cruce, ca iubirea lui Iisus, căruia I S-a răspuns prin răstignire³⁸.

Nunta, iubirea, implică asceză, mucenicie, chiar jertfă. Mai ales atunci când iubirea unuia nu primește răspunsul, ea trebuie să devină mai ascetică, mai purificată de patimi, pentru a ajuta și salva pe celălalt; ea trebuie să fie mai vie, mai puternică și mai pătrunzătoare; să coboare ca și iubirea lui Iisus prin jertfă până la „iad”, adică până la a îndura suferința celuiilalt, iadul său, împietrirea inimii sale care nu poate iubi. Și mai ales atunci iubirea este adevărată, când îl va iubi nu atât pentru răspunsul, meritele sau devotamentul său, ci pentru căderile, păcatele, deci pentru suferința sa; îl va aștepta mereu cu brațele iubirii deschise, ca și Iisus care e „în suferință din iubire pentru Biserică, până la sfârșitul veacurilor”³⁹. Atunci când nunta înveșmântează și pecetluiește o asemenea iubire, ea este mereu creatoare, fiecare descoperă în celălalt valori noi prin iubire, și fiecare cu grijă păzește și se teme să nu se stingă acest foc sacru. Aceasta este ceea ce a zis Ap. Pavel: „Femeia să se teamă de bărbat.” „Nu e vorba de frica păcătoșilor sau a unui criminal aici, ci un fior, o emoție a iubirii, care se teme chiar întâmplător să supere pe omul iubit”, și așa să stingă lumina căminului lor⁴⁰.

³⁷ Georges Habra, *op.cit.*, p. 100.

³⁸ Pr. Mgđ. Constantin Galeriu, *art.cit.*, p. 495.

³⁹ *Ibidem*, p. 496.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 496.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Astfel de iubire mereu creatoare, înnoitoare, păzită cu sfințenie nu se învechește, nu obosește, și crește mereu. Așa cum soarele în fiecare dimineață tot mai strălucitor răsare, cum florile nu supără, nu plictisesc nicicând cu parfumul lor, cum cuvântul cel veșnic al lui Dumnezeu mereu descoperă ceva nou, așa fiecare din soți va revela neîncetat celuilalt, prin iubire, comorile infinite ale chipului lui Dumnezeu din el și, sporind în iubirea nesfârșită, viața lor poate deveni „o minune mereu reînnoită. Cel ce urcă nu se oprește niciodată mergând din începuturi în începuturi, prin începuturi care n-au niciodată sfârșit”⁴¹.

Grija supremă a soților este de a se ajuta unul pe altul în lucrarea de mântuire. Fiecare dintre ei trebuie să aibă ca ideal de viață desăvârșirea sa, a celuilalt și a casei sale, însă în cadrul acesteia preocuparea pentru suflet trebuie să fie mai importantă decât cea față de trup. Sfântul Ioan Gură de Aur recomandă ca „femeile să-și iubească atâta bărbații încât să nu pună nimic mai presus de mântuirea lor, iar bărbații să aibă atât de multă dragoste de femeile lor, încât să facă totul ca și cum ar avea amândoi un singur suflet și un singur trup”⁴².

Pe parcursul întregii vieți, soții trebuie să lupte să câștige, prin faptele lor, bunăvoința și binecuvântarea lui Dumnezeu. „Când punem pe cele ale lui Dumnezeu înaintea celorlalte, toate lucrurile ne merg după voia noastră, nici nu simțim tristețea pentru că bunătatea lui Dumnezeu ne dă totul din belșug”⁴³.

Familia este, la început, o școală a învățării virtuților, care urmărește în final să se transforme într-un mediu al desăvârșirii creștine. La temelia vieții de comuniune trebuie să se afle gândul curat. Viața de familie trebuie să aibă de la început până la sfârșit ca piloni următoarele virtuți: credința, frica de Dumnezeu, înfrânarea, paza gândurilor, îngăduința necazurilor, nădejdea, blândețea, smerenia și nepățimirea.

Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă soții să-și păzească conviețuirea cu soțiile lor într-un mod sincer; sfătuiește soții să petreacă mai mult timp acasă; bărbatului îi spune să-și prefere soția înaintea tuturor prietenilor și chiar înaintea propriilor săi copii, dar pe aceștia să-i iubească pentru ea. „Dacă face vreo faptă bună și măreață, tu laud-o și admir-o, iar de comite vreo

⁴¹ *Ibidem*, p. 496

⁴² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facerea*, p.130, în Pr. Conf. Ioan C. Teșu, *art.cit.*, p.52.

⁴³ *Ibidem*, p.53.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

absurditate, cum se întâmplă tinerelor, tu sfătuiește-o și amintește-i cele din început. Întotdeauna acuză averile și luxul și dă-i a înțelege că ornamentul unei femei este cel izvorât din prudență și demnitate⁴⁴. Fiecare soț trebuie să fie pentru celălalt un educator și să caute să fie un model în cuvânt și în faptă, ei trebuie să învețe frica de Dumnezeu și toate îndestulările vor veni de la sine.

Datoria soților este de a-și duce viața în comun într-o unitate perfectă, pentru a putea duce la împlinire scopul al doilea pentru care a fost creată căsătoria: nașterea de fii. Ființa nouă rezultată din fuziunea a două ființe deosebite simte nevoia de a se continua. Porunca rodului care i-a fost dată e vie în instinct, iar instinctul dirijat de conștiință duce la scop. Însă scopul nu este numai nașterea de copii, ci nașterea de copii buni.

Această menire a omului de a continua, în felul și puterea lui, opera creației – prin care într-o anumită măsură el se va asemăna cu Dumnezeu, cu singura deosebire că în actul său de creare omul suferă și se consumă, pe când Dumnezeu creează independent de orice suferință și consumare – trebuie să fie trează în condițiile celor ce se căsătoresc.

Așa cum Fiul e Revelația Tatălui Său, „icoana nevăzutului Dumnezeu”, tot astfel copilul meu e revelație a ființei mele; fără să mă desființeze pe mine, el mă afirmă în veșnicia mea, și pe mine și pe toți strămoșii mei, ca o icoană, ca un lanț până ce vom fi chemați la înviere.

Căsătoria nu trebuie tulburată cu nimic. Tot ce-i străin, să rămână departe de ea, pentru a putea să-și împlinească scopul, pentru care a fost făcută și binecuvântată de Dumnezeu: unitatea să rămână intactă, iar copiii ce se nasc să fie fii ai lui Dumnezeu. Să fie mai mulți copiii Mariei decât ai Evei, ca raportul dintre bărbat și femeie să fie creator ca acel dintre Hristos și Biserică.

Viața de familie trebuie să fie condusă cu energie spre Hristos. Toți ai casei, în fiecare zi, să îngenuncheze în rugăciune comună, ca să primească ajutorul lui Hristos. De jos în sus acțiunea omului, de sus în jos harul lui Dumnezeu, absolut necesar pentru izbânda mântuirii. Căci acolo unde rugăciunea este simțită și dorită, nu mai intră duhul destrămării, ci duhul lui Dumnezeu, care este duh de unire și de întărire⁴⁵.

⁴⁴ *Ibidem*, p.54.

⁴⁵ Pr. Tiberiu Gh. Dârlea, *op.cit.*, p.176.

0.0. Căsătoria nefericită și disoluția ei (divorțul)

Pentru a fi o unire desăvârșită, căsătoria comportă o iubire desăvârșită. De aceea ea trebuie să fie indisolubilă.

Cei doi se iubesc pentru că se completează, pentru că nu-și sunt uniformi. Iubirea nu se naște între două suflete care sună la fel, ci care sună „armonic”. Iubirea este un schimb de ființă, o întregire reciprocă. Iubirea îmbogățește pe fiecare pentru că primește și dăruiește la nesfârșit, pe când ura sărăcește, pentru că nu dă și nu primește nimic⁴⁶.

„Iubirea cere ca frumusețea să lumineze în tot timpul vieții și să susțină în inimile celor doi soți aspirația de a descoperi în ei darurile Împărăției lui Dumnezeu. O antinomie însă stăruie la confluența dintre iubire și frumusețe. Numai frumusețea spirituală se cuvine a fi iubită, căci numai ea este manifestarea sensibilă a Duhului Sfânt, scopul vieții fiind tocmai dobândirea Acestuia”⁴⁷. Însă frumusețea pământească poate întuneca frumusețea cerească, făcându-i pe soți să uite de destinul lor veșnic. Adevărul divin fiind lăsat în umbră degradează și treptat dispare. Având frumusețea spirituală în centrul vieții sale, căsătoria creștină nu poate da naștere decât la roade bune.

Sunt multe căsătorii nefericite. Ele au drept cauză principală uitarea, la unul sau la altul dintre soți, sau chiar la amândoi, a obligațiilor sfinte. Această uitare este nerespectarea reciprocă a devotamentului, fidelității, bunăvoinței, înțelegerii. „Absența iubirii adevărate are efecte lamentabile în viața conjugală, care pot duce până la disoluția căsătoriei însăși”⁴⁸!

Viața conjugală trebuie să conțină vocația unei vieți duhovnicești. Dragostea este fragilă la începutul căsătoriei. Dacă soții nu sunt atenți, absorbiți de grijile vieții, vor fi incapabili să accepte sacrificiile cerute de traiul în comun, lăsând să crească și să se dezvolte capriciile individuale, care vor ucide dragostea. Dacă soții știu de obligațiile ce revin iubirii curate, ei vor evita tentațiile, neînțelegerile, vor căuta să potolească disesiunile și, astfel, se vor exercita mutual în blândețe și iertare. În măsura dezvoltării unei vieți spirituale, în căminul conjugal sporește și intimitatea dintre cei doi soți. „Aspirația spre frumusețe și curăție obligă pe cei ce se iubesc să lucreze

⁴⁶ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 122.

⁴⁷ Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Adevărul și frumusețea căsătoriei, Teologia iubirii II*, Editura Episcopiei, Alba – Iulia, 1996, p. 166.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 167.

asupra lor înșiși, să substituie prezența resentimentelor cu efortul de a se smulge din lațurile realității pământești”⁴⁹.

Din caracterul unitar al Tainei Nunții rezultă și indisolubilitatea ei. De fapt, nici nu există posibilitate de despărțire între doi căsătoriți pentru că ce s-a săvârșit o dată în fața lui Dumnezeu și de către Dumnezeu unirea deplină dintre bărbat și femeie, omul nu poate desface. Numai pervertirea inimii omenești l-a hotărât pe Moise să dea carte de slobozenie, dar dintru început nu a fost așa (Fac.19,6-8). Moartea însă e o desfacere automată (I Cor. 7,39) și fără îndoială că adulterul, fiind o moarte morală, legătura se desface iarăși de la sine (Mt. 19,9).

Căsătoria fiind, deci, un punct atât de însemnat în planul mântuirii lumii, căci Iisus decide hotărât: „ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Mc.10,9). Cu aceasta Domnul S-a exprimat, în principiu, împotriva desfacerii legăturii căsătoriei.

Legătura binecuvântării merge până la moarte. Chiar acordul comun, intervenit între soți pentru despărțire, moral nu are putere și efect. Căci voința lor a putut dicta valabil înaintea de căsătorie, dar după contractarea ei, numai legea dispune suveran și exclusiv de ei. Ori, legea poruncește ca soția să rămână lângă soțul său tot timpul cât el trăiește: „Femeia e supusă legii, atâta timp cât soțul ei e în viață” (I Cor. 7,39). „Când un bărbat ar vrea să-și lase femeia, sau femeia bărbatul, să-și amintească de acest cuvânt și să-și închipuie că Pavel e de față și-i urmărește, strigând și zicând: „Femeia este supusă legii”. Căci după cum sclavii fugiți din casa stăpânului își duc cu ei lanțurile, tot așa și femeile, chiar dacă-și părăsesc bărbații, legea le este ca niște lanțuri, care se țin de ele și le acuză de adulter”⁵⁰.

Bazată pe cuvântul Mântuitorului, Biserica Ortodoxă nu divorțează pe cei căsătoriți, decât în cazul când unul din ei a rupt unitatea dintre ei prin adulter. Infidelitatea conjugală deschide, într-adevăr, între cei doi soți o prăpastie imposibil de trecut și de tolerat. Această boală bântuie cu furie.

Prin adulter, lumina și bucuria căsniciei scad și, în cele din urmă, dispar cu totul. Căminul pare o carceră, masa pare otrăvită. Femeia dorită încătușează inima bărbatului, îndepărtându-l de soția sa legitimă. Pe aceasta n-o mai poate suferi, nu-i îngăduie nici măcar un cuvânt de muștrare, aceleia

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Mgd. Pr. Marin Braniște, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în „Studii Teologice”, anul IX (1957), nr. 1-2, p. 139.

îi rabdă toate injuriile și insolențele⁵¹. Adulterul e considerat ca o moarte sufletească, moarte care, ca și moartea fizică, desface legăturile căsătoriei și defaimă familia, rupe pe creștin de unitatea sa trupească cu soția legitimă și din comuniunea sa cu Trupul tainic al lui Iisus Hristos și-l face un singur trup cu desfrânata.

De altfel, prin adulter sunt violate toate drepturile datorate celui alt soț și copiilor. Credința, dragostea și ajutorul reciproc în bunuri materiale și spirituale față de celălalt soț sau buna educație, instruirea, formarea caracterului și întreținerea copiilor, sunt violate în același timp și în aceeași măsură prin adulter. Nici un păcat nu se ridică cu atâta putere de distrugere asupra familiei, nici un păcat nu are urmări atât de grave în contra dreptății și a dragostei față de aproapele. Potrivnic căsătoriei și contrar unității și propășirii vieții familiare, adulterul este un păcat greu în măsura în care întinează curăția minții și calcă legea naturală a căsătoriei, nesocotește harul pogorât în Sfânta Taină asupra soților și desconsideră datoria creșterii urmașilor⁵². Pentru aceste motive, adulterul, ca și desfrâul și idolatria, sunt considerate păcate ce exclud pe om de la Împărăția lui Dumnezeu (I Cor. 6,9). Gravitatea păcatului și dorința de preîntâmpinare a adulterului și, în general a desfrâului, determina pe sfinții autori, în Vechiul Testament, ca și în Noul Testament, să se opună cu toată autoritatea și puterea, prin cuvânt și în scris.

Divorțul este o soluție extremă, în afara ordinii divine. Conviețuirea împreună a bărbatului cu femeia are de cele mai multe ori neajunsurile ei, asupra cărora nimeni nu poate închide ochii. Ele pot fi înlăturate, dar numai printr-o influență și intervenție morală. Chiar în cazul trădării prin adulter de către un soț a destinului conjugal comun, celălalt soț nu are numaidecât datoria de a face ruptura lăuntrică dintre ei atât de mare încât să ajungă până la consumarea tragediei⁵³. Obligația lui morală este de a aștepta întoarcerea prin pocăință a soțului sperjur. Este trist, fără îndoială, ca o femeie nevinovată să fie condamnată a ispăși, într-o văduvie anticipată, greșeli care nu sunt ale sale. Dar suferința acestei femei, care va evita însă orice complicitate cu bărbatul căzut, este o jertfă care asigură viitorul căminului, fericirea și liniștea

⁵¹ Grigore Mazilescu, *Învățătura despre familie în epistolele pauline*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXVI (1974), nr. 3-4, p. 286.

⁵² Duac Asist. Mircea Chialdă, *Îndatoriri moral-sociale după Decalog*, în “Studii Teologice”, anul VIII (1956), nr. 9-10, p. 613.

⁵³ Pr. Prof. Ilie Moldovan, *op.cit.*, p. 170.

generală. Înainte de orice tentativă de divorț, soțul care a rămas nevinovat se cuvine să fie aplecat spre iertarea celui vinovat.

Prin Întrupare, Mântuitorul a adus o nouă valoare a omului și a deschis o nouă cale pentru nimicirea răului, făcându-l pe om responsabil pentru semenul său, în special când acesta este soț. Iubirea face ca iertarea să nu fie o simplă trecere cu vederea și o nesocotire a greșelii, ci să fie o iertare creatoare⁵⁴. Opusul iubirii și al harului este păcatul, pe care desființându-l cu puterea cunoașterii tainelor sfinte, se distruge egocentrismul. Dumnezeu trimite harul iertării acolo unde este prezentă iubirea.

Cauzele destrămării familiilor provin din neglijarea îndatoririlor morale ce le revin soților în viața conjugală. De aceea este bine ca ei să revină la practica obligațiilor de bază care au fost violate sau chiar uitate. Fărădelegea însă trebuie să fie iertată de Dumnezeu, astfel soții vinovați se cuvine să-și restabilească relația lor cu Dumnezeu, pe drumul strâmt al înălțării care edifică. Prin intervenția duhovnicului în scaunul mărturisirii, soții ajung să-și aparțină din nou lor înșiși, să se bucure de libertatea pe care o regăsesc pe drumul refacerii spirituale, să fie persoane care trăiesc pentru sfințenie și adevăr. Nimeni nu ajunge la starea de har dacă nu-și supune voința sa naturală voinței divine. Soții cei mai îndărătnici va afla împăcarea prin hotărârea sinceră de a fi respectuoși, fideli, iubitori și devotați unul față de altul. Forțele necesare pentru iertarea reciprocă și începerea unei vieți noi în unire perfectă le sunt garantate de către harul divin izbăvitor.

Dar când unul din soți a decedat, celălalt este admis la căsătoria fără divorț bisericesc, căci căsătorie se consideră stinsă (Rom. 7,2).

Dar, la înviere, nu va mai fi căsătorie și nu va mai fi pentru că nici moarte nu va mai fi; acolo vom prăznui o cununie spirituală desăvârșită cu Dumnezeu și întreaga creație.

„Frumos lucru este căsătoria, mai frumos înfrânarea, însă cel mai frumos lucru este fecioria; fecioria este vrednică de ceruri, căsătoria de pământ, iar desfrâul de iad”⁵⁵.

Nașterea de prunci nu e nici unicul, nici principalul scop al nunții. Nunta, pe lângă procreație, are și un scop mai înalt: într-ajutorarea reciprocă și creația. Soții se unesc unul cu altul, se sprijină și se împlinesc, dar totodată încetul cu încetul își anulează patimile, își transfigurează simțurile și își

⁵⁴ Grigore Mazilescu, *art.cit.*, p. 282.

⁵⁵ Pr. Mgd. Constantin Galeriu, *art.cit.*, p.498

spiritualizează relațiile. Ascetismul nu este nicidecum o osândire a nunții, „nici nu trebuie să ne depărtăm de dorul după cele dumnezeiești, nici nu trebuie să fugim de nuntă”, zice Sfântul Grigore de Nyssa. „Cine osândește căsătoria taie și slava fecioriei,” învață și Sfântul Ioan Hrisostom⁵⁶.

„Numai fecioria adevărată este capabilă să înțeleagă întreaga însemnătate a nunții. Numai de la înălțime se poate aprecia înălțimea; numai de la înălțimea stării feciorelnice a conștiinței pot fi înțelese sfințenia căsătoriei și deosebirea calitativă de desfrâu (...). Și invers, numai căsătoria curată, numai conștiința despre căsătorie în har, permite să înțelegi însemnătatea fecioriei”⁵⁷.

Iubirea între soți se schimbă și se adâncește mereu pe măsura conviețuirii, se prefăce din putere în putere, punând mereu suișuri. La început, iubirea le e mai mult trupească, și cei doi sunt „un trup”. Mai apoi, iubirea – cunoaștere evoluează spre sferile interioare ale sufletului, încât cei doi devin un trup și un suflet; și, în sfârșit, după ani și ani, unirea lor devine tot mai adâncă, spiritualizată, atât de adâncă încât cei doi ajung o inimă și un suflet, o deoființime duhovnicească.

Atunci abia, pe culmile vieții, când lăsând la o parte cele din afară ca pe elementul estetic exterior, prezent sau nu, și celelalte care se trec, când printr-o sete curată și statornică de iubire și viață în Hristos și în Biserică, fiecare a trecut peste pragul din afară și a pătruns profund în inima ființei copărtașului său, a descoperit chipul dumnezeiesc, comorile proprii fiecăruia, unicul personalității, nunta, căminul, unirea soților devine un reflex de frumusețe cerească, viață dumnezeiască senină și adâncă, și tare, o cale de anticipare a Împărăției, o Biserică a Duhului Sfânt pe pământ. Atunci s-ar putea realiza spiritual și între soți, ca o imagine divină, ceea ce spune Domnul: „Tatăl este întru Mine și Eu întru Tatăl” (In. 14,10).

Într-o căsătorie binecuvântată, dragostea dintre soți se transformă ușor într-o dragoste dumnezeiască. Astfel Taina Nunții este și ea o punte către împărăția lui Dumnezeu.

2.Filiația trupească

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p.500.

2.1. Nașterea copiilor

Încă de al început, după ce a făcut pe om, bărbat și femeie, Dumnezeu a binecuvântat această pereche, zicând: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți” (Fac. 1,28).

Copii sunt, deci, binecuvântare a lui Dumnezeu și, ca orice binecuvântare, ei sunt prilej de multe bucurii. Pentru bărbați, după cum consideră Sfântul Ioan Gură de Aur, copiii „sunt lucrul cel mai de preț” și prin ei femeile pot să-și dobândească mântuirea sufletului (I Tim. 2,15)⁵⁸.

Pentru curăția lor, copiii au fost recomandați de Domnul Iisus Hristos ca etalon pentru mântuire. El spune: „Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, că a unora ca aceștia este Împărăția Cerurilor” (Mat. 19,14).

Expresia de „fii ai lui Dumnezeu” este frecventă în Noul Testament, pentru a nu înțelege că tot cel ce se naște, are menirea să devină fiu al lui Dumnezeu, cu condiția de a primi învățătura creștină și de a crede în Iisus Hristos: ”iar câți L-au primit le-a dat puterea ca să fie fii ai lui Dumnezeu, adică celor care cred în numele Lui,” (In. 1,12) iar lui Dumnezeu i se dă numele de tată.

Știind acum că orice om ce se naște trebuie să fie fiu al lui Dumnezeu, soțul credincios are datoria să se roage pentru soția lui, când ea ajunge în stare binecuvântată, pentru ca Dumnezeu să-i transforme durerea și întristarea din ceasul nașterii, în bucuria că s-a născut om pe lume (Is. 26,17). Iar bucuria aceasta se revarsă în întreaga familie, ea leagă nevăzut pe soț și soție, pe când în casa soților care se împotrivesc voii lui Dumnezeu în locul copiilor, pe care nu vor să-i aibă în trăi puterile iadului, întunecoasele dureri ale răzbunării: chinuri ale conștiinței vinovate, boli trupești și psihice, căci este nelegiuire împotriva firii, a sfințeniei căsătoriei, a propriului trup, o crimă împotriva soției, un păcat contra Bisericii, o nelegiuire împotriva neamului⁵⁹.

Nașterea de prunci este rezultatul conlucrării omului cu Dumnezeu, de aceea nu trebuie pusă numai pe seama voinței omului. Nașterea unui copil presupune supunerea voinței omului voii lui Dumnezeu și împlinirea lucrului Său. Supunerea aceasta față de Creator și împreună-lucrare cu El asigură femeii mângâiere și multe bucurii în lumea aceasta, însă poate asigura și fericirea vieții veșnice. „Dar ea (femeia) se va mântui prin naștere de fii, dacă va stăru cu înțelepciune, în credință, în iubire și în sfințenie” (I Tim. 2,15).

⁵⁸ Pr. Dr. Constantin Mihoc, *op.cit.*, p.152.

⁵⁹ Pr. Tiberiu Gh. Dârlea, *op.cit.*, p.67.

Însă mântuirea este condiționată de stăruința în virtuți. În cazul unei mame, nu poate fi înțeleasă virtutea ei, separată de grija pentru virtutea copilului. Rolul mamei pentru cultivarea și creșterea copilului în virtute începe din clipa zămislirii.

În momentul în care în pântecul mamei se zămislește prunc din dragoste, Dumnezeu rupe dintr-Însul scânteie de viață, dăruindu-l de sus cu suflet nemuritor. Totul este mare și sfânt în Taina Nunții, căci totul vine de la Dumnezeu și spre El vrea să se ridice⁶⁰. Practica Bisericii confirmă acest lucru atunci când se roagă ca să li se dea lor „roadă pântecelui spre folos, dar de prunci buni, o înțelegere sufletească și trupească, pat neîntinat, înmulțire ca Iacov și ca Rahila, păzind hotarele legii că așa a binevoit Dumnezeu”.

Dar noul născut nu este fiu al lui Dumnezeu, căci apasă peste el povara păcatului original. De aceea trebuie îndeplinită porunca Mântuitorului, „aduceți-l la Mine și nu-l opriți.” În Sfântul Botez, ne facem toți fii ai lui Dumnezeu „după har și purtăm în noi chipul lui Hristos”⁶¹. „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și-mbrăcat”.

Botezul ne conferă filiația adoptivă. Dar fiii adoptivi devin ca și Fiul cel de o ființă, „intimii sau casnicii lui Dumnezeu”, după expresia Sfântului Grigorie Teologul.

Botezul este așadar, moarte a omului vechi și învierea celui nou, omul însuși fiind „preotul morții sale”⁶², iar Botezul fiind „mica înviere”⁶³, adică învierea lăuntrică, ca potență a celeilalte învieri care va fi una cu adevărat transformatoare.

Despre această lucrare a Botezului, Părintele Stăniloae spune: „Hristos Se ascunde într-o cheneză supremă la Botez în noi și-Și manifestă eficiența la început acoperită, pe urmă tot mai vădită în strădania noastră de a îndeplini poruncile; învie în noi când am ajuns la starea de nepătimire, se schimbă la față când ajungem vrednici de a vedea lumina dumnezeiască. Pătruns în chip ascuns la Botez, El este forța eficientă care călăuzește și împuternicește

⁶⁰ *Ibidem*, p.64.

⁶¹ *Ibidem*, p.67.

⁶² Paul Evdochimov, *Rugul aprins*, Traducere de Diac. Prof. Teodor V. Damșa, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1994, p.117.

⁶³ *Ibidem*, p.118.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

întregul urcuș, de-a lungul căruia devine tot mai transparent în noi, prin îndumnezeirea noastră treptată, făcându-ne asemenea Lui...⁶⁴.

Acest adevăr este într-o perfectă concordanță cu ceea ce spunea Nicolae Cabasila că „prin Botez, chipul lui Dumnezeu se întipărește mai bine în suflet, iar statura omului se face și mai întocmai după modelul dumnezeiesc...⁶⁵”.

Roadele Botezului sunt acestea: „ștergerea păcatelor, împăcarea omului cu Dumnezeu, sălășluirea lui Dumnezeu în om, deschiderea ochilor sufletului în fața razei celei dumnezeiești sau într-un cuvânt, orânduirea vieții în așa fel încât să privească numai spre viața viitoare⁶⁶”.

Odată cu aducerea pe lume a copiilor, familia devine cu adevărat o „biseriță mică”, așa cum a numit-o Sfântul Ioan Gură de Aur, pentru că așa cum Biserica mare se dezvoltă continuu și se întărește prin aducerea la sânul ei a noi și noi oameni, care prin Botez devin fiii ei, tot așa copiii întăresc viața de familie și amplifică iubirea între soți. Familia cu copii este o reflectare mai completă a comuniunii și iubirii Sfintei Treimi⁶⁷.

În fiecare copil se regăsește copilul Iisus (Mt.18,5). Și așa cum copilul Iisus „creștea și se întărea cu duhul” (Lc. 1,80) și „sporea cu înțelepciunea și cu vârsta și cu harul la Dumnezeu și la oameni” (Lc. 2,52), tot așa pruncul care prin Botez L-a primit pe Hristos în el, crește și se întărește cu harul lui Dumnezeu, în „biseriță mică”, familia. Fiecare prunc este „o nouă întrupare a lui Iisus și o prelungire a prunciei lui în lume. De aceea copiii, mai mult ca orice, sunt reflexe ale iubirii divine, reflexe ale lui Dumnezeu între oameni⁶⁸”.

Copilul, cu inocența, cu naivitatea, cu bucuria, cu generozitatea lui, cu sinceritatea, cu încrederea, cu nevinovăția și intuiția lui, de la capacitatea sa de a se mira până la frăgezimea cărnii lui încă neumbrită de păcat, este o rază miraculoasă și idealul însuși al sfințeniei, care trebuie să străbată în plus chipul conștiinței lucide⁶⁹.

Copiii sunt pentru părinții lor imbold puternic spre muncă și economie, spre cât mai multe virtuți, precum și o puternică pavază contra ispitelor din afară. Prezența copiilor exercită o cenzură morală din cele mai eficiente

⁶⁴ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica*, cap.29, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, 1993, p.209.

⁶⁵ Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, Traducere de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, I.E.B.M.B.O.R., București, 1997, p.158.

⁶⁶ *Ibidem*, p.93.

⁶⁷ Pr. Lect. Mihai Vizitiu, *art.cit.*, p.32.

⁶⁸ Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Studii de Teologie Morală*, Sibiu, 1969, p.357, la *Ibidem*, p.32.

⁶⁹ Georges Habra, *op.cit.*, p.113.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

asupra conduitei părinților. Din dorința și grija de a-i face cât mai buni și mai fericiți, părinții își dau toată silința să le ofere pilde personale cât mai bune și să propășească mereu în toate domeniile⁷⁰.

Copiii exercită asupra părinților lor o puternică influență binefăcătoare, fiind și ei, la rândul lor, educatori ai părinților. Astfel, chiar înainte de a se naște, în vederea primirii lor în condiții optime, mintea și inima părinților se pregătesc, verificându-se și transfigurându-se. Copii sunt aducătorii și vestitorii primăverii, ei răspândesc pretutindeni un aer proaspăt de noutate.

Datorită copiilor, părinții, stimulați de dragostea pentru ei, devin mai luminați, mai puternici și mai buni. Între părinți și copii are loc un permanent schimb de valori, o dăruire reciprocă. Dacă părinții îi învață alfabetul pe copii, aceștia, la rândul lor, îi învață „un alfabet mult mai scump și mai nobil, al emoțiilor, al primelor sentimente, al uriașei fantezii, al purității și al candoarei, puterea de a descoperi lumea cu priviri proaspete”. Dragostea pentru copii este nețărmuită⁷¹.

Prin copii, părinții se leagă de lume în modul cel mai indisolubil și generos, căpătând o sensibilitate comună față de problemele societății. Participarea lor efectivă la toate necazurile și bucuriile, la toate biruințele și înfrângerile copiilor le umple viața și le îmbogățește ființa, dându-le prilejul de a gusta farmecul prieteniei și al sincerității adevărate. Mai presus de toate, copii le sunt dascăli care i-au deprins să iubească pe oameni în modul cel mai deplin și mai dezinteresat. De aceea iubirea de părinte este dată ca model de iubire adevărată.

Cei fără de copii sunt lipsiți de aceste binefaceri. Copiii sparg cochilia egoismului în care ne zăvorâm, ne deschid inima și mintea spre alții și spre lume, ne orientează mai mult spre viitor, ne dau aripi, nădejde și iubire, care constituie cele mai puternice și autentice temeieri și resorturi ale vieții⁷².

Iubirea părintească, în conținutul ei nobil autentic, este cuprinsă totdeauna în străduința de a dori, voi, și înfăptui numai binele copiilor. „Este, oare, între voi un astfel de om, care atunci când fiul său i-ar cere pâine, el să-i dea piatră?” (Mt. 7,9). Obiectivul iubirii față de copii este grija de trebuințele lor trupești și sufletești, pentru a-i face, după învățătura creștină, cetățeni conștienți și vrednici ai împărăției cerești și ai celei pământești deopotrivă.

⁷⁰ Prof. Constantin C. Pavel, *Problame morale cu privire la familie și căsătorie*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXXV (1967), nr. 1-2, p.38.

⁷¹ *Ibidem*, p.139.

⁷² *Ibidem*, p.139.

Copiii, după învățătura Sfântului Vasile cel Mare, așa cum este expusă în *Comentariul la Psalmi*, sunt elementul care stă la temelia continuității naturii omenești. Pentru aceasta, ei sunt păziți de Dumnezeu atât cât se află în pântecul maicii lor, cât și după aceasta când au atâta nevoie să se adapteze mediului înconjurător. Și dacă Dumnezeu Se arată atât de binevoitor față de copii, și părinții să dovedească răspundere pentru ei. „Părinții,” spune Sfântul Vasile, „datorează de la natură față de copii lor iubire și purtare de grijă pentru cele necesare ale vieții. Nu este oare scris că părinții au datoria să strângă comori pentru copii, pentru ca să poată avea astfel de unde să le procure cele necesare vieții și nevoilor ei?” (II Cor. 12,14). La rândul lor, copii trebuie să păzească porunca decalogului „Cinstește pe tatăl și pe mama ta” (Ieș. 9,12)⁷³.

Copilul, la naștere, este o ființă slabă și neputincioasă, de aceea are nevoie de o asistență continuă și îndelungată din partea părinților, care îl ajută la conservarea și dezvoltarea lui fizică și morală. Părinții sunt obligați să împlinească nevoile materiale ale copiilor, după cum reiese din cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „nu copii sunt datori să agonisească pentru părinți ci părinții pentru copii” (I Cor. 12,14). Acest fapt reiese și din cuvintele: „dacă cineva însă nu poartă grijă de ai săi și mai ales de ai casei sale, s-a lepădat de credință...” (I Tim. 5,8).

Pentru străduințele părinților în plămădirea și formarea tinerelor vlăstare, aceștia au datoria de a recompensa totul prin cinstire și ascultare față de părinții lor. Această datorie este subliniată de Sfântul Apostol Pavel, prin cuvintele: „Copii, ascultați de părinții voștri în Domnul, că aceasta este cu dreptate. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta” (Ef. 6,1-2). Îndatorirea copiilor de a-și cinsti părinții conține în sine toată gama sentimentelor pe care urmașii le datorează celor ce i-au crescut, instruit și educat pentru viață. Apostolul întărește cinstirea față de părinți cu porunca Legii vechi, care cere copiilor să-și cinstească părinții, ca o condiție a chiar fericirii lor, ca pe „cea dintâi poruncă cu făgăduință”: „ca să-ți fie ție bine și să trăiești mulți ani pe pământ” (Ef. 6,2-3). Afară de cinstire și ascultare, copiii trebuie să dea părinților lor și ajutor la vreme de nevoie: „Dacă vreo văduvă are copii sau nepoți aceștia să se învețe să cinstească mai mult casa lor și să dea răsplătire părinților” (I Tim. 5,4).

⁷³ Pr. Mgd. Mihai Georgescu, *art.cit.*, p.469.

2.2 Educația copiilor

Educația este o adevărată artă pentru că, în timp ce celelalte preocupări omenești urmăresc un folos în lumea de aici, ea are ca scop dobândirea bunurilor veșnice.

Educația omului este una din cele mai nobile misiuni. Educatorul continuă pe Dumnezeu în opera de modelare a omului creat de El. Lucrarea educației este în acest sens, în esența ei, o lucrare de mântuire și constituie o misiune generală pentru oameni.

De multe ori, chiar fără să ne dăm seama, noi exercităm o influență puternică asupra semenilor noștri. Aceștia, la rândul lor, exercită aceeași influență asupra noastră. Pentru aceasta se cere ca viața fiecărui creștin să fie ca o lumină, să fie o pildă pentru semenul său. „Gândiți-vă bine să nu dați fratelui pricină de poticnire și de sminteală” (Rom. 14,14), „ci fiecare din noi să placă aproapelui său în ceea ce este bine, spre zidirea sufletească” (Rom. 15,2). „Să nu se îngrijească fiecare numai de ale sale, ci fiecare să poarte grijă și de ale altora” (Filip. 2,4). Fiecare are deci comoara vieții sale așezată la temelia vieții aproapelui său. Pentru a o afla și a ne face părtași ei, trebuie să lucrăm în folosul aproapelui nostru, altfel ne lipsim de ea⁷⁴. Aici stă frumusețea, sublimitatea și rodnicia vieții morale creștine, atunci când lucrezi pentru semeni, lucrezi cu adevărat și pentru tine personal, și când lucrezi pentru binele personal, lucrezi și pentru binele semenilor. De aceea binele, a cărui supremă expresie este dragostea, este valoarea cu care suntem mereu datori unii altora. „Nimănui cu nimic să nu rămâneți datori, fără numai cu a vă iubi unul pe altul” (Rom. 13,8). Prin această solidaritate morală, care ne unește pe toți în trupul tainic al Domnului se săvârșește permanent educația morală a creștinilor. Fiecare creștin este atât educator, cât și educat, este atât îndrumător, cât și ucenic.

Din sânul familiei pornește educația, în ea se plămădește conduita morală și socială a membrilor societății de mâine.

Dintre datoriile soților față de copii, pe primul plan este pusă educația cât mai desăvârșită, avându-se în vedere rolul mare și decisiv pe care îl au părinții în formarea tinerelor vlăstare pentru viață. „Deprinde pe tânăr cu purtarea pe care trebuie s-o aibă, chiar când va îmbătrâni nu se va abate de la ea...” (Inț. 22,6; 29,17). Deci, familia este prima școală a vieții.

⁷⁴ Mgd. Ierod. Irineu Crăciunaș, *Îndrumătorul duhovnicesc și ucenicul după sfinții părinți*, în „Studii Teologice”, anul VIII (1956), nr.9-10, p.622.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

În familie se începe plămădirea și formarea caracterului, astfel încât educația copiilor trebuie dusă cu tenacitate și fermitate până la capăt. Drept și statornic în atitudinea lui, părintele nu trebuie decât să urmărească sădirea virtuților alese și să nu aplice pedeapsa decât în scopul îndreptării pe calea cea bună (Înț. 23,13-14). Au rămas clasice în acest sens cuvintele desprinse din Înțelepciunea lui Solomon: „Cine cruță toiagul său, își urăște feciorul, iar cel ce îl iubește îl ceartă la vreme” (Înț. 13,24). S-ar părea că mijloacele pedagogice ale Înțeleptului Solomon sunt dure și aspre, dar ele nu relevează decât o educație dusă constant și o apreciere dreaptă, dar plină de dragoste și blândețe pentru copilul ce se formează. Părintele nu trebuie să uite niciodată că educația copiilor este pentru el o datorie sfântă, pe care trebuie să și-o împlinească cu toată râvna, căci de instruirea lor moral – socială depinde propășirea și bunăstarea societății de mâine. O educație aleasă dată copiilor constituie însă și o mare bucurie și mângâiere sufletească pentru părinți. În timp ce un fiu rău și netrebnic aduce necaz și amărăciune părinților (Înț. 17,25), „fiul înțelept înveselește pe tatăl său” (Înț. 10,1; 15,20; 23,24-25). Un fiu călăuzit în inima lui de temerea de Dumnezeu și ascultarea față de părinți este scopul educației.

„Neglijarea educației copiilor este cel mai cumplit păcat și culmea răutăților”⁷⁵.

Copiii trebuie să respecte toate sfaturile părintești, îndemnul înțelepciunii în acest sens este: „păzește poruncile Mele și vei fi viu. Adună înțelepciune și pricepere...” (Înț. 4,4-5); ei trebuie să-și înconjoare părinții cu ascultare și dragoste, cu adevărată prețuire, cu respect până la moarte.

Educația creștină trebuie să fie integrală, unitară, să privească atât educația trupului pentru a deveni un bun suport al spiritualului, cât și al sufletului.

Interesul soțului – tată pentru copil nu trebuie deloc să micșoreze bunele relații cu soția. Soțul – tată trebuie să iubească mult pe soția – mamă și să nu împruțineze dragostea lui pentru aceasta din cauza dragostei pentru copii. Tata trebuie să iubească copiii pentru dragostea față de soție. Există întâi dragostea față de soție și urmează apoi cea pentru copil⁷⁶.

⁷⁵ Sfântul Ioan Hrisostom, *Contra adversarilor vieții monahale*, la Pr. Conf. Ioan C. Teșu, *art.cit.*, p.58.

⁷⁶ Mitropolit Hierotheos Vlachos, *Psihoterapia ortodoxă, continuare și dezbateri*, Traducere Prof. Ion Diaconescu și Prof. Nicolae Ionescu, Editura Sofia, București, 2001, p.167.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Educația trebuie să se facă la timp, trebuie să ne îngrijim să formăm copilul de la o vârstă tânără. Această operă începe de timpuriu pentru că persoana umană este mai ușor educabilă. Mult folosește imaginea pescarului de mărghăritare. „Se spune că mărghăritarele, îndată după prinderea lor, au înfățișarea unei picături de lacrimi. Dacă cel ce pescuiește perla este un om iscusit, pune picătura în palmă și mișcă podul palmei întorcând picătura până ce se rotunjește exact și o face foarte rotundă și tare. După ce i s-a dat această formă nu mai este cu putință să i se mai dea alta”⁷⁷. Astfel trebuie să fie și cu instruirea copiilor. Se cere să fie la vârstă tânără când copilul este maleabil.

Părinții să se lase călăuziți de rugăciune. Chiar în împrejurările de fiecare zi, părinții trebuie să se întoarcă în inima lor către Dumnezeu în rugăciune, oricât de scurtă sau fără cuvinte ar fi ea, după care să urmeze în faptă sau în cuvânt ceea ce Dumnezeu le insuflă în inimă. Răspunzând la întrebările copiilor, adultul trebuie să se lase călăuzit de rugăciune, recunoscând înaintea lui Dumnezeu că numai El singur știe ce e bine pentru copil într-o anumită situație.

Atunci când vorbim de educația copiilor, vorbim de relații umane, și de problema libertății personale. Pentru părinții creștini nu există decât o singură „regulă”: să-L întrebe pe Dumnezeu într-o rugăciune fierbinte⁷⁸.

Părinții sunt binecuvântați prin prezența copiilor, îndeosebi când sunt crescuți în armonie și când, primind o bună educație, trăiesc o viață bună socială și familială.

Familia este o școală a iubirii aproapelui, a cărei primă realizare este străduința de a dori, de a voi și de a înfăptui binele copiilor proprii. În familie se face educația simțului social. Datorită familiei, omul scapă de nenorocirea de a fi un izolat în lume, fără rădăcini în trecut, fără reazem în prezent și fără speranță în viitor⁷⁹.

Orizontul limitat al unei comuniuni exclusive între două persoane este legat de o iubire cu obiectiv limitat. Dar o asemenea iubire exclusivă față de altul implică în ea totodată o frică, o incertitudine, o gelozie. Al treilea este „proba de foc” a adevăratei iubiri în doi. Numai prin al treilea iubirea celor

⁷⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre creșterea copiilor*, Traducere de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001, p. 400.

⁷⁸ Maica Magdalena, *Sfaturi pentru o educație ortodoxă a copiilor de azi, cu traducerea românească a cuvântului Sfântului Ioan Gură de Aur despre educația copiilor*, Traducere de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000, p.31.

⁷⁹ Prof. Constantin C. Pavel, *art.cit.*, p.140.

doi se dovedește generoasă, capabilă să se întindă la subiecte din afara lor. Numai al treilea implică eliberarea deplină a iubirii de egoism.

Iubirea lui Dumnezeu nu lasă pe cei ce se iubesc să fie ai lor, ci ai celor iubiți.

Familia este prima școală a vieții. Ea formează pe toți membrii ei prin căldura dragostei, al cărei sanctuar este prin excelență familia. Iubirea adevărată este „nevoia de a dărui totul, de a primi totul; mai curând de a dărui decât de a primi, de a răspândi decât de a culege și totuși de a culege din nou și de a primi, sau mai curând de a împărți totul, de a participa la toate, de a comunica totul, de a înainta, de a crește, de a se întrece unul pe altul spre binele amândurora”⁸⁰. Dragostea, ca nevoie de a dărui și de a se dărui altora, este cultivată în familie ca în mediul cel mai prielnic.

Educația trebuie să înflorească în mediul dragostei și al afecțiunii. Această dragoste nu este manifestată numai prin cuvinte, ci ea trebuie dezvăluită și prin fapte. „Pentru că omul nu este construit numai din suflet, ci și din trup. Și de aceea se cere să fie exprimată dragostea psihosomatic. Mai ales la vârsta mică, copilul are nevoie de această tandrețe, desigur fără să fie pierdută virilitatea manifestărilor de dragoste”⁸¹. Dragostea nu trebuie să aibă numai elementul negării, ci să fie caracterizată și de pozitivitate. Nu sunt necesare numai interdicțiile, ci se cere să evidențiem și elementele pozitive.

Dacă între copii și părinți s-a stabilit o relație de dragoste și copilul are încredere în părinții lui și-i respectă, de multe ori pentru a-l dojeni este de ajuns doar o privire severă sau tristă ca el să-și dea seama că greșește.

Scopul disciplinării copiilor este să-i învățăm ce-i bine și ce-i rău. Copiii au un foarte acut simț al dreptății și se tulbură când părinții lor se mânia din nimic și când le fac reproșuri neîntemeiate. Dacă le atragem atenția asupra unei greșeli înainte de a-i pedepsi, e bine să ținem avertismentul în limitele lucrurilor pe care suntem gata să le punem în practică. După ce am trecut la fapte și i-am pedepsit, trebuie să ne arătăm gata de a-i ierta⁸².

Iubirea noastră pentru copii trebuie să fie o icoană a iubirii lui Dumnezeu pentru umanitate. Aceasta înseamnă că dacă un copil își recunoaște greșeala și-i pare rău de ceea ce a făcut, trebuie să ne stăpânim dorința de a-l pedepsi, cel puțin în ce privește dispoziția lăuntrică, însă nu înseamnă că încuviințăm

⁸⁰ R. P. Coulet, *L'Eglise et la famille*, la *Ibidem*, p.141.

⁸¹ Mitropolit Hierotheos Vlachos, *op.cit.*, p.169.

⁸² Maica Magdalena, *op.cit.*, p.35.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

păcatul sau că părem a face acest lucru, dar în felul acesta îi încurajăm pe copii să nu încerce să-și ascundă greșelile și „să-și dezvinovățească păcatele prin cuvinte de vicieșug” (Ps. 140,4). Trebuie să-i facem să simtă bucuria întoarcerii fiului risipitor la tatăl, căci aceasta este imaginea propriei noastre relații cu Dumnezeu. Fățarnicia este mai gravă decât orice altă răutate, căci dacă între părinți și copii intervine fățarnicia, va fi foarte greu de menținut o relație adevărată⁸³.

Nicăieri nu găsim resursele de răbdare, de iubire, de abnegație, atât de necesare educării copiilor, ca la părinții lor.

Copiii trebuie să învețe să fie ascultători încă din fragedă copilărie, ascultarea făcând parte naturală din viață. Este mult mai ușor să-l formezi pe copil în duhul ascultării încă de la începutul vieții. Exemplul părinților are o însemnătate primordială: dacă ei nu-și vor arăta respectul unul altuia, copilul nu va învăța niciodată ce e ascultarea. Ascultarea este vitală din punct de vedere duhovnicesc, și copiilor care nu au dobândit-o încă de mici le va fi mult mai anevoie să o învețe mai târziu.

Ascultarea crește odată cu maturitate. La început ea trebuie să însemne: „Fă ce ți se spune,” dar pentru un adult ea înseamnă: „pune înainte voia celuilalt, din dragoste pentru el”⁸⁴.

Din punct de vedere duhovnicesc, trebuie să învățăm ce înseamnă răbdarea, puterea de îndurare, lucrul care crează neplăcere și umilință. Din nou, exemplul părinților are o importanță covârșitoare. Copiii vor învăța din felul părinților de a reacționa în fața bolii, a morții, a pierderii celor dragi, a greutăților financiare, etc.

Copiii trebuie încurajați să-i ajute pe cei mari la diverse treburi, după puterea fiecăruia – chiar dacă sunt prea mici de a le fi realmente folositori și chiar dacă lucrul e câteodată prea greu pentru a-l duce la bun sfârșit. În acest fel, copiii vor dobândi simțul răspunderii și nu vor trăi doar pentru ei înșiși. Vor putea învăța să aprecieze munca plină de sacrificiu a părinților pentru ei.

Ei pot învăța din exemplul nostru să împartă din ce-i al lor cu alții și să participe la primirea oaspeților.

Ambii părinți trebuie să se intereseze de educația copiilor. Desigur, prioritatea este dată mamei, deoarece se află mai multe ceasuri aproape de el, dar nu este înstrăinat nici tatăl. Totuși educația trebuie să se facă în comun.

⁸³ *Ibidem*, p.36.

⁸⁴ *Ibidem*, p.32.

Părinții trebuie să arate un interes deosebit. Acest fapt există și alungă unilateralitatea și creează o dezvoltare mai armonioasă a copiilor. Copilul are astfel posibilitatea să se dezvolte nu numai prin interesul matern al sufletului femeiesc, ci și prin virilitatea elementului bărbătesc. Astfel se maturizează mai eficient. Atunci când cineva educă nu transferă simplu cunoștințele pe care întâmplător le deține, ci ceea ce este el însuși. Oricine poate să susțină că prin educație se face un transfer ontologic și existențial copilului.

Când copilul este crescut într-adevăr într-o comunitate familială armonioasă și matură sentimental și spiritual, atunci sunt create premisele necesare ca să intre matur în marea familie a societății. Astfel se cere unitatea soților. „Dacă se află în armonie soții, atunci și copii sunt creșcuți bine”⁸⁵. Educația părinților și în principal educația creștină este necesară.

Părinții trebuie să fie un exemplu însuflețit copiilor. Cine este educat, acela poate să și educe pe altul. Comportamentul urât al părinților are urmări grave pentru copii. Desigur, existența unor asemenea părinți nu îndreptățește urâtul comportament al copiilor. Nu poate cineva să justifice comportarea lui indecentă și superficială fiindcă are strămoși răi.

Frăgezimea copiilor și afecțiunea părintească, cu care sunt înconjurați, fac ca primele îndrumări de viață, pe care le primesc copiii în familie, să rămână pentru totdeauna adânc întipărite în sufletul lor.

Un om cu bogate amintiri religioase din copilărie se distinge întotdeauna dintre ceilalți oameni. El va avea cel puțin un real respect pentru religie și nostalgii de o înaltă duiosie. Iar de cel ce va avea parte de o copilărie pustie de Dumnezeu, ideea divinității se va apropia mai greu de el. Deci educația religioasă din prima copilărie este adânc necesară.

Educația copiilor constă în creșterea lor după voia lui Dumnezeu pentru a ajunge să semene cu Dumnezeu, să devină asemenea lui Dumnezeu. Atunci când scopul acesta al educației este atins, atunci sunt binecuvântați și părinții. Firește, această binecuvântare nu pornește numai de la oameni, ci în principal de la Dumnezeu. Nu este mică cinste să fie învrednicit cineva să treacă pe copiii lui în Împărăția Cerurilor și să-i facă sfinți. Și cunoaștem bine că sfinții sunt în plus oameni comunitari. Aceștia constituie ipostaza fiecărui popor și în general a omenirii. Viața unui popor este o legătură a existenței și a prezenței

⁸⁵ Mitropolit Hierotheos Vlachos, *op.cit.*, p.164.

sfinților, a oamenilor îndumnezeiți care dobândesc experiența lui Dumnezeu. Aceștia schimbă și istoria popoarelor⁸⁶.

Creșterea copiilor este o muncă foarte grea, dar munca este răsplătită și înveselită de multele binefaceri ale existenței și creșterii copiilor.

Educația religioasă nu împieteează asupra libertății de mai târziu a omului, căci, dacă va voi, el va putea să retragă un anume credit adevărilor religioase, deși va rămâne cu mult respect și cu duioșii intime, care vor fi picături de rouă pentru viața lui prea uscată, dar, în schimb, dacă nu va fi avut la timp educație religioasă, nu va putea, în linie generală, să se mai apropie de Dumnezeu. Cei ce lipsesc, deci, copiii de religie, fac o crimă față de viitorul lor de oameni pe această lume și de mântuire pentru lumea transcendentă: a nu face educație religioasă copilului este totuna cu a amputa ființa umană de ceea ce are ea mai de preț⁸⁷!

Educația religioasă trebuie să înceapă oarecum odată cu preistoria biografică a individului, dar va fi fără nici un folos dacă acest adevăr va rămâne numai convingere teoretică. Educația este acțiune, dăruire, zel necurmat, grijă de fiecare moment⁸⁸. Vârsta copilăriei este matricea religioasă a omului în general.

Religia este importantă pentru copil atât ca sentiment, cât și ca logică de explicare a lumii. Să se observe că pentru copil religia este știință și filosofie. A-l lipsi pe copil de religie, este, deci, a-l face să decadă la o logică de explicare foarte redusă, cum de fapt se întâmplă cu copiii de azi, crescuți adesea fără religie sau cu o religie vicios înfățișată⁸⁹.

Prin urmare, mama, care este inima și tatăl, care este creierul căminului, de mic să-și ia copilul cu blândețe ca să-i vorbească de Iisus, Care S-a întrupat și prunc S-a făcut ca să arate pruncilor cum să-și ducă viața de prunc; S-a făcut om și a chemat copiii la Sine, ca să ne arate nouă oamenilor, că trebuie să-i ducem pe copii la El, pentru că a unora ce vor trăi în curățenia lor este gătită moștenirea. „Învață pe copii – zice proverbul – calea pe care trebuie s-o urmeze și când va îmbătrâni nu se va abate de la ea” (Prov. 22,6).

Părinții amândoi să-și apropie copiii cât mai des, în fiecare zi, de Părintele nostru, al tuturor „să-i îmbisericească nu numai când sunt de șase săptămâni, ci totdeauna, să-i împrietenească cu duhul lui Dumnezeu și să-i crească sub

⁸⁶ *Ibidem*, p.162.

⁸⁷ Vasile Băncilă, *Inițierea religioasă a copilului*, Editura Anastasia, București, 1996, p.22.

⁸⁸ *Ibidem*, p.23

⁸⁹ *Ibidem*, p.25.

aripile Bisericii”⁹⁰, să-l crească în temere de Dumnezeu, în iubire, dar și cu asprime, la nevoie, dar asprimea să nu fie fără iubire; să se simtă legătura dintre părinți și copii și a tuturor, cu Dumnezeu. În bucurie și în amar să fie ai Lui. Așa ne-a învățat Mântuitorul, în noaptea de zăbucium din Grădina Ghetsimani, căci „Dumnezeu nu încetează a fi tată, chiar când mâna Lui apasă asupra ta, chiar dacă El te lasă în aparență, în mare strâmtorare și întuneric pentru suflet. Cine are încredere adevărată chiar și atunci îl numește: Tată”⁹¹. În acest spirit trebuie crescut copilul. Și atunci vor observa părinții, ca și pe vremuri Familia Sfântă, cum „copilul creștea și se întărea cu duhul, umplându-se de înțelepciune și harul lui Dumnezeu era cu el” (Lc.2,40; 1,80; 2,52).

Dar pentru aceasta este nevoie ca părinții, în unitate perfectă, în credință și în iubire jertfelnică, să-și urmărească de la leagăn și până vor trăi copiii pentru a-i crește și pe ei în spiritul jertfei lui Hristos, în ascultarea dovedită de Hristos, care a fost ascultător până la moarte – și încă ce moarte!... Cel ce se teme de Domnul cinstește pe tatăl său și ca stăpânilor va sluji celor ce l-au născut⁹². Cu fapta și cu cuvântul cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine de la ei, „căci binecuvântarea tatălui întărește casele fiilor, iar blestemul mamei le dărâamă până la temelie” (Is.Sir. 3,7-9).

Educația ecleziastică nu este independentă de viața mistică și ascetică a Bisericii. Când spunem viață ascetică înțelegem în principal aplicarea poruncilor lui Hristos. Strădania de a supune voința noastră voinței lui Dumnezeu este ceea ce se numește asceză⁹³.

Interesul pedagogilor nu trebuie să fie orientat spre învățarea meseriilor, ci spre strădania să fie formați copiii după Hristos. Să ne supunem Sfântului Apostol Pavel care ne povățuiește să creștem copiii noștri cu educația și sfatul Domnului. Să dăm acestora exemplu îndemnându-i de la o vârstă mică la citirea Sfintei Scripturi. Deci, paralel cu școala trebuie să-l trimitem și la biserică. Părinții înșiși să-i ia de mâna și să-i ducă la biserică și să le ceară să-și amintească câte au ascultat și au fost învățați.

Trebuie ca părinții să nu uite și să le insufle copiilor dragostea sinceră pentru Hristos și pentru Maica Domnului. Dacă un copil crește cinstind pe

⁹⁰ Pr. Il. V. Felea, *Duhul adevărului*, la Pr. T. Gh. Dârlea, *op.cit.*, p.70.

⁹¹ Anton Huonder, *La picioarele Mântuitorului*, vol II, Traducere de Prof. Ioan Moșoiu, p.26, la Pr. T. Gh. Dârlea, *op.cit.*, p.70.

⁹² Pr. T. Gh. Dârlea, *op.cit.*, p.71.

⁹³ Mitropolit Hierotheos Vlachos, *op.cit.*, p.174.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Hristos și pe Maica Domnului ca pe niște ființe preaiubite, această dragoste îi va așeza inima întru Domnul și chiar dacă mai târziu va fi bântuit de îndoieli sau, mai rău, va părăsi Biserica, cel puțin nu va fi împotriva lui Hristos în inima sa, ceea ce i-ar putea fi de ajuns mântuirii sale⁹⁴.

În educație dragostea, rugăciunea și exemplul sunt mult mai convingătoare decât cuvintele – de fapt, tocmai aceste trei calități dau valoare cuvintelor atunci când este vorba să-i aducem pe copii la credința în Dumnezeu.

Sfântul Ioan Gură de Aur ne vorbește foarte frumos despre sufletul copilului. El zice că: „sufletul unui copil este un oraș: oraș de curând zidit și întemeiat (...). Dă așadar legi acestui oraș, legi înfricoșătoare și aspre pentru cetățenii orașului (...). Cele patru simțuri să fie meterezele și porțile orașului, iar întreg trupul său să fie ca un zid. Porțile lui sunt: ochii, limba, auzul, mirosul și, dacă vrei, pipăitul. Prin aceste porți intră și ies cetățenii acestui oraș, cu alte cuvinte, prin aceste porți gândurile corup sau desăvârșesc sufletul copilului (...). Să-i facem uși și zăvoare, nu de lemn, nici de fier, ci de aur. Căci cu adevărat de aur este și orașul pe care îl construim. După ce acest oraș va fi gata construit, n-are să locuiască în el un om, ci Însuși Împăratul tuturor (...). Zăvor al acestor uși să fie crucea Domnului, făcut în întregime din pietre prețioase, pus de-a curmezișul la mijlocul ușilor (...). Să facem acestor uși și locuitori vrednici. Care sunt aceștia? Să învățăm pe copil să rostească întotdeauna cuvinte cuviincioase și evlavioase. Să avem multă grijă să alungăm pe cetățenii străini ca să nu se strecoare printre locuitorii acestui oraș oameni amestecați și stricați, adică: cuvinte de insultă, de batjocură, cuvinte necugetate, de rușine, lumești; pe toate acestea să le alungăm. Nimeni să nu intre prin aceste porți. Să intre numai Împăratul (Iez. 44,2). Lui și celor ai Lui să-I fie deschisă această poartă, ca să se spună și despre ea: <<Aceasta este Poarta Domnului, iar dreptii vor intra prin ea>> (Ps. 117.19). Gura să rostească cuvinte de mulțumire și cântece sfinte. Să vorbească totdeauna despre Dumnezeu și despre filosofia cea de sus (...). Pune, deci, copilului lege ca să nu ocărăscă pe nimeni, să nu hulească pe nimeni, să nu se jure, să nu înjure, să nu se bată (...). Să se teamă de bătaie, dar să n-o primească (...). când vei vedea că teama are bune rezultate, fii blând. Firea omenească are nevoie de blândețe. Învăță pe copil să fie îngăduitor și bun cu oamenii (...). Să

⁹⁴ Maica Magdalena, *Cum să comunicăm copiilor credința ortodoxă*, Traducere de Cristian Pop și Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2002, p.43.

fie învățat deci copilul să cânte psalmi lui Dumnezeu, spre a nu-și petrece vremea cu cântece de rușine și povestiri nefolositoare (...). Cel care nu aude lucruri rușinoase sau rele nici nu le rostește”⁹⁵.

Tineretea, îndeosebi adolescența, este o perioadă răzvrătită în viața oamenilor. Toți am trecut prin această vârstă și-i cunoaștem marile dificultăți.

Dacă copiii au crescut având o experiență pozitivă cu privire la viața Bisericii și o familie creștină, acest lucru le-ar fi de ajuns pentru a-și păstra credința ortodoxă până la maturitate. În multe cazuri, viața însăși în timpul anilor hotărâtori ai adolescenței și exemplul dat acasă îi pot feri de abandonarea stilului de viață creștin.

Un adolescent care crede în Hristos, care merge la biserică și vrea să rămână curat până la căsătorie este deja o raritate printre tinerii de azi. Puțini sunt cei care se roagă, postesc, se închină la icoane, se spovedesc și se împărtășesc.

Uneori, copiii ce încearcă să-și clarifice ideile despre viață și Dumnezeu încep să înțeleagă că libertatea este o necesitate spirituală și tânjesc după libertate dintr-un instinct spiritual, cu toate că nu întotdeauna cu discernământ⁹⁶. Copiii trebuie să-și exercite libertatea de alegere cât timp mai sunt sub călăuzirea părinților. De aceea, pe măsură ce cresc, frăele trebuie să slăbesc, iar părinții trebuie să se pregătească pentru clipele când libertatea copiilor îi va neliniști cu o neliniște asemănătoare suferinței compătimitoare a lui Dumnezeu care Și-a luat asupra Sa „riscul” creației. A constrânge niște copii care sunt deja aproape adulți este o soluție ieftină – este mai ușoară, dar mai puțin eficientă decât înțelegerea și rugăciunea pentru ei. Dacă un copil a fost crescut în duhul lui Hristos, nu va avea nevoie niciodată de vreo constrângere⁹⁷.

Adolescenții au nevoie de un real dialog cu părinții lor. Mult prea adeseori relația dintre ei se întrerupe când copilul atinge vârsta de cincisprezece ani. Copiii noștri trebuie să se simtă liberi să-și spună păsurile, îndoielile, criticile și, în general, punctele lor de vedere. Ei trebuie să simtă că pe părinți îi interesează în mod real ceea ce fac și gândesc ei. Firește, trebuie să li se respecte secretele, dar prin purtarea părinților și prin felul lor de a vorbi copiii

⁹⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur, *op.cit.*, pp.402-406.

⁹⁶ Miaca Magdalena, *op.cit.*, p.83.

⁹⁷ *Ibidem.*

trebuie să fie încurajați spre o relație deschisă. O astfel de relație are o valoare inestimabilă.

Fără conlucrarea părinților, duhovnicul nu poate restaura întotdeauna relația copilului cu Dumnezeu.

Partea a doua

Filiația duhovnicească

1. Taina Spovedaniei

0.0.Înfierea în Duhul Sfânt⁹⁸

Omul ca ființă teologică simte în permanență nevoia de Dumnezeu, ca Sfințenie, ca Viață, ca Izvor inepuizabil de iubire și bunătate. Acest dar este sădit ontologic în noi și ne însoțește în permanență fără a ne robi, ba chiar mânați de acest dor, omul se simte mai liber și nu se mai satură de această libertate a harului⁹⁹.

Pe de altă parte, Hristos este Cel care vine în întărirea noastră, bate la ușa inimii noastre (Apoc.3,20) adică la propriul Său chip din om, dar nu forțează, ci așteaptă chenotic deschiderea liberă pentru a-L primi¹⁰⁰ și pentru a lua chip în noi (Gal. 4,19).

Modul în care noi ne putem deschide chemării lui Hristos, după cum spune și Sfânta Scriptură, este împlinirea poruncilor Lui: „Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu și vom veni (Noi – Treimea) la el, și vom face locaș în el” (In. 14,23). Insistența lui Dumnezeu de a-I îndeplini poruncile nu trebuie înțeleasă însă în sensul că Dumnezeu S-ar simți jignit prin neîmplinirea de către noi a poruncilor, ci că „Cel ce are poruncile lui Hristos

⁹⁸ Acest subcapitol este inspirat din *Lucrarea de Licență a monahului Petru Pruteanu Antropologia teologică a părintelui Dumitru Stăniloae*, Iași, 2001.

⁹⁹ Pr. Mgđ. C. Galeriu, *Pronie, har și libertate după Teofan Zăvorâtul, fostul episcop de Vladimir*, în „Ortodoxia”, anul XII (1959), nr.3, p.402.

¹⁰⁰ Paul Evdokimov, *Rugul aprins*, Traducere de Diac. Prof. Teodor V. Damșa, Editura Mitropoliei Banatului, 1994, p.112.

acela este cel care-L iubește” (In. 14,21), iar iubirea față de Dumnezeu este singurul element care asigură legătura tainică cu El și posibilitatea împărtășirii din El. Mystic, părinții filocalici au exprimat acest adevăr prin maxima: „Domnul este ascuns în poruncile Sale. Și cei ce-L caută pe El, Îl găsesc pe măsura împlinirii lor”¹⁰¹.

Noutatea cu care vine părintele Stăniloae la cele spuse mai sus este că, deși prin împlinirea poruncilor noi oferim partea noastră mânați de un sentiment nici această iubire nu este a noastră, ci tot din El vine. În al doilea rând, împlinirea poruncilor nu este rezultatul forțelor noastre, ci darul lui Dumnezeu, iar prin aceasta se arată și mai mult taina vieții în Hristos.

În tratatul său de ***Dogmatică***, Părintele Stăniloae afirmă că în tot procesul de desăvârșire pe care omul și-l propune, mizând câtuși de puțin în puterile proprii, Însuși Hristos este Cel care ne însoțește, ne ajută și în felul acesta ne devine cale, pentru că tot El ne este și țintă¹⁰², iar prin faptul că devine „cale interioară (și sfătuitor), El ne apropie tot mai mult de Sine făcându-ne tot mai mult mediu al puterilor Sale”¹⁰³ și purtători de Hristos (hristofori).

Această împreună lucrare cu Hristos este nu numai un dar, ci și o misiune, în sensul că ea trebuie să culmineze cu hristificarea noastră deplină¹⁰⁴, sau cum spunea Sfântul Apostol Pavel, cu ajungerea la starea bărbatului desăvârșit (Ef. 4,13), căci altfel creștinul nu-și atinge scopul, dacă nu ajunge ca Hristos. „Omul trebuie să-L imite pe Hristos și să ajungă la sfințenia umanității Lui mai ales că norma vie după care vom fi judecați va fi tot Hristos”¹⁰⁵, ca Cel care a purtat trup și a cunoscut slăbiciunile lui (In. 2,25).

În Hristos Cuvântul și Fiul lui Dumnezeu Întrupat „se întărește la maximum dependența afectuoasă a umanității de Tatăl. Fiul imprimă în mod clar și deplin accentuat în umanitatea asumată simțirea Tatălui ca izvor ultim

¹⁰¹ Marcu Ascetiu, *Despre Legea duhovnicească*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 1, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, 1993, p.248.

¹⁰² Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Ediția a II-a, E.I.B.M.B.O.R., București, 1997, p.22.

¹⁰³ Idem, *Iisus Hristos- lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, 1993, p.22.

¹⁰⁴ Panayotis Nellas, *Omul-animat îndumnezeit*, Traducere de , Editura. Deisis, Sibiu, 1996, p.8.

¹⁰⁵ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p.210.

al vieții. Și din Hristos această simțire și mișcare se imprimă tuturor celor ce se lipsesc de El”¹⁰⁶.

Pe de altă parte, Însuși Dumnezeu, în iconomia Sa, „a urmărit ridicarea oamenilor la treapta de fii ai Tatălui și de frați ai Fiului după har, în unirea lor cu El arătându-se cea mai caldă iubire a Sfintei Treimi. Această operă nu se putea realiza decât prin înomenirea Fiului...”¹⁰⁷. Hristos, însă, ne face părtași la firea dumnezeiască (II Petru 1,4) nu prin Sine (ca să nu „închidă” relația Tată – Fiu și Tată – fii), ci prin Duhul, care rodește în noi și ne reface spre înviere, reîntipărind în noi chipul frumuseții arhetipice deschise spre comuniune¹⁰⁸.

„Dacă Cuvântul lui Dumnezeu nu S-ar fi întrupat, Tatăl nu S-ar mai fi manifestat într-un fapt clar ca Tată, nici Fiul într-un fapt clar ca Fiu, nici Duhul Sfânt ca purcezend din Tatăl”¹⁰⁹, pentru că „simpla creație nu le-ar fi fost suficientă oamenilor pentru exercițiul filiației față de Dumnezeu”¹¹⁰ și pentru cunoașterea lui Dumnezeu Cel în Treime Creator și iubitor, iar fără acestea omul nu se împlinește ca om, pentru că nu se mai poate manifesta ca persoană iubitoare.

Tocmai de aceea învățătura despre înfierea noastră în Duhul este foarte importantă pentru că este legată de Taina Sfintei Treimi și pentru că în ea se descoperă adevărata vocație a omului, de fiu al lui Dumnezeu, după har. Dovada importanței acestei învățături pentru mântuirea noastră este confirmată și de prezența ei în șase locuri în Noul Testament: In.1,13; Rom.8,15-23; 9,4; Gal.4,5; Ef.1,5, dar și de abordarea ei de către Sfinții Părinți dintre care cei mai importanți sunt: Sfântul Chiril al Alexandriei, Sfântul Ioan Damaschin, Sfântul Grigore Palama.

Sfântul Chiril, aprofundând învățătura despre înfiere, spune că: „Omul, ca Fiu creat al lui Dumnezeu, are posibilitatea să fie făcut Fiu veșnic al lui Dumnezeu, fără ca firele să se schimbe. Filiația divină nu este o însușire a firii

¹⁰⁶ Idem, *Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat și înviat ca om, reunificatorul creației în El pentru veci*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIX (1987), nr.4, p.17.

¹⁰⁷ Idem, *Note la Sfântul Atanasie cel Mare, „Trei cuvinte împotriva arienilor”*, în colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol.15, nota 141, p.225.

¹⁰⁸ Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan, cartea II*, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr.D. Stăniloae, în colecția *PSB* 41, E.I.B.M.B.O.R., București, 2000, p.170.

¹⁰⁹ Cf. Sfântul Grigore Palama, în John Meyendorf, *A study of Gregory Palamas*, la Dumitru Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul LVI (1980), nr.9-12, p.739.

¹¹⁰ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, în art.cit., p.735.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

dumnezeiești, ci raportul celei de-a doua persoane cu prima. Fiul este al „doilea”, este Cel ce răspunde Tatălui care are inițiativa”¹¹¹.

Un lucru foarte important de remarcat este că „procesul înfierii” și darul care se împărtășește după aceea, este Duhul, nu Fiul; de la Fiul avem numai demnitatea, dar lucrarea este de la Duhul care odihnește în Fiul. Deși ne unim cu Hristos, dobândim Duhul Său (Rom.8,9) ca prin El să putem răspunde ulterior Tatălui prin Fiul în Duh¹¹².

Duhul este Cel care se roagă în noi (Rom.8,26), El este Cel care zidește și înnoiește (Ps.103,31), El este „mediul în care se vede Hristos, mijlocul de sesizare și trăire a prezenței lui Hristos”¹¹³, anume „Sfântul Duh produce înălțarea omului refăcând în el tot mai deplin chipul lui Hristos... Totuși, nu ne însușim prin aceasta ființa Lui dumnezeiască, așa cum se întâmplă la nașterea Fiului din Tatăl, ci câștigăm doar calitatea de fii iubitori ai Tatălui, simțind totodată iubirea Tatălui și iubirea lui Hristos ca Frate al nostru (Evr.2,11-12), dar și dorința de a trăi o viață dedicată Lor...”¹¹⁴, pentru a ne putea împărtăși la nesfârșit din energiile necreate ale Sfintei Treimi¹¹⁵.

1.0.Taina Spovedaniei

*Mărturisiți-vă
Domnului că este bun,
Că în veac e mila Lui.
(Ps.135,1)*

¹¹¹ *Quod unus sit Christus*, în PG 75, la Dumitru Stăniloae, art.cit., p.736

¹¹² Maciej Bielawski, *Părintele Dumitru Stăniloae. O viziune filocalică despre lume*, Traducere de Editura Deisis, Sibiu, 1998, p.301.

¹¹³ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Relațiile Treimice și viața Bisericii*, în „Ortodoxia”, anul XVII (1964), nr.4, p.512.

¹¹⁴ Idem, *Note la Sfântul Chiril al Alexandriei, „Comentariu la Ioan”, nota 294*, în colecția *PSB* 41, p.171.

¹¹⁵ Idem, *Note la Sfântul Simeon Noul Teolog, „Cuvântări morale”, nota 25*, în *Filocalia...*, vol.VI, p.124.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Pe lângă bucuria duhovnicească a înfierii și a relației de comuniune cu Dumnezeu, omul prin harul divin, are și posibilitatea de a se „face părtaș al dumnezeieștii firi” (II Petru 1,4) prin aceasta atingându-și scopul pentru care a fost creat: împlinirea chipului prin dobândirea asemănării. Altfel spus, omul intră într-un proces de îndumnezeire prin răspunsul afirmativ la chemarea lui Dumnezeu din chipul său, dar și prin dorința de a se împlini ca om, căci așa cum spune Fericitul Augustin „omul este făcut pentru Dumnezeu; și nefericit este sufletul nostru până nu se va odihni întru El”¹¹⁶.

Această odihnă în Dumnezeu, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, este însuși îndumnezeirea și începe propriu-zis printr-o aprofundare de cunoaștere și de contemplare a lui Dumnezeu după ce a trecut prin etapa curățirii de patimi.

Ar fi de așteptat ca în ființa omului nou, renăscut în baia Sfântului Botez, problema păcatului și a înclinării spre păcat, să ne apară ca o problemă definitiv rezolvată. Și cu acestea, atât din experiența personală a fiecăruia dintre noi, cât și din experiența înaintașilor noștri, coborând până la cele mai îndepărtate timpuri ale vieții creștine, atingând chiar primele zile ale începuturilor ei, și cu referire la personalități de cea mai înaltă ținută morală, cuprinzând chiar și pe cei mai mari sfinți ai Bisericii, lamentarea împotriva păcatului și mai ales a gândurilor păcătoase o găsim prezentă la toți.

Această curățire de patimi „este o împreună-lucrare divino-umană în care este o convergență și o cooperare între harul lui Dumnezeu și voința liberă. Amândouă sunt necesare, dar lucrarea lui Dumnezeu este mai importantă”¹¹⁷. Mărturisirea nu este, deci, pur și simplu ceva ce putem face singuri sau cu ajutorul preotului, ci o lucrare a lui Dumnezeu cu noi și în noi.

Taina aceasta a fost instituită de Hristos prin faptul că El însuși a săvârșit-o, prin iertarea păcatelor acordată numeroaselor persoane care mărturiseau credința în El, cerând ajutorul Lui și prin aceasta mărturisind implicit păcatele lor și acceptând îndemnul Lui de a nu mai păcătui.

În preajma înălțării la cer, dat fiind că nu va mai putea acorda iertarea păcatelor în mod vizibil, dă putere ucenicilor săi și urmașilor acestora să o acorde. Această putere le-o dă, comunicându-le Duhul Său cel Sfânt. „Și

¹¹⁶ Fericitul Augustin, *Confessiones, cartea I, cap.I*, în colecția *PSB* 64, p.85.

¹¹⁷ Kallistos Ware, *Împărăția lăuntrică*, Traducere de Sora Eugenia Vlad, Editura Christiana, București, 1996, p.54.

grăind acestea, a suflat și le-a zis: Luați Duh Sfânt, căroră veți ierta păcatele, iertate vor fi; și căroră le veți ține, ținute vor fi” (In.20,22-23).

Spovedania este „taina prin care se împărtășește harul iertării și al împăcării cu Dumnezeu, adică al reîntregirii în har a creștinului pocăit”¹¹⁸. Se înțelege, deci, că fundamental și esențial în materie de spovedanie este refacerea raportului cu Dumnezeu, prin ajutorul harului divin.

Experiența milenară a Bisericii dovedește valoarea mântuitoare a mărturisirii. „Greșeala se înrădăcinează în suflet și otrăvește lumea lăuntrică. Ea cere o operație chirurgicală care taie rădăcinile răului și scoate greșeala afară, ceea ce necesită un martor care ascultă, ca să scape de singurătate și să-l pună pe cel ce se mărturisește în comuniune cu Trupul”¹¹⁹. Mărturisirea îl înalță pe om pentru că ea include căința smerită pentru păcate și voința de a se elibera de stăpânirea păcatelor.

Înclinările păcătoase pe care le constatăm ca existând în firea noastră, după ce am trecut prin baia Sfântului Botez, nu sunt întâmplătoare. Ele au rolul pomului „negației” din paradis, spre a ne verifica și a valorifica voința noastră liberă în folosirea armurii spirituale pe care am primit-o la Sfântul Botez, spre progresul și încununarea noastră sau spre regres și osândă¹²⁰. Delăsarea noastră și slăbirea unei verigi continue poate duce la o creștere a forței înclinărilor rele din noi și cu aceasta o îndepărtare și o slăbire a harului Botezului, o întunecare progresivă a vieții celei noi în Hristos, o slăbire a unirii omului cu Dumnezeu și a comuniunii duhovnicești cu El. Și dimpotrivă, o luptă continuă și susținută, ne aduce diferite merite și încununări din partea milei și a dreptății lui Dumnezeu, Care „știe” că „nu ne este nouă lupta împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătorilor, a stăpâniilor, a cârmuitorilor întunericii acestui veac, împotriva duhurilor răutății, celor de sub cer”(Ef.6,12). Dar omul este slab, iar Dumnezeu mult-milostiv. Omul cade adeseori în păcat, de aceea împotriva tuturor căderilor ce se vor putea întâmpla din slăbiciunea omenească, oricărui om după primirea Botezului, prin mila și judecăților Lui cele drepte ne-a rânduit acest leac universal: Taina Sfintei Spovedanii. Pe aceasta, în locul Sfântului Botez, care nu se poate repeta, o putem folosi ori de câte ori simțim nevoia, având întocmai efectele Botezului. Însă ea trebuie făcută integral cu sinceră căință și cu desăvârșită

¹¹⁸ Pr. Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, Editura Episcopiei, Alba-Iulia, 1995, p.25.

¹¹⁹ Paul Evdokimov, *Ortodoxia...*, p.315.

¹²⁰ Arhim. Dosoftei Morariu, *Despre Dumnezeiescul Har*, Editura Episcopiei Romanului, 1999, p.104.

hotărâre de îndreptare. Și Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă: „Fraților, chiar de va cădea un om în vreo greșeală, voi cei duhovnicești îndreptați-l pe unul ca acesta cu duhul blândeții, luând seama la tine însuși ca să nu cazi și tu în ispită”(Gal.6,1).

Credinciosul care recurge la duhovnic caută atât liniștea conștiinței, prin împăcarea cu Dumnezeu, cât și un sacrificiu de asistență morală, care să-l sprijine în dispoziția lui de întremare și înnoire morală. Din acest punct de vedere, Taina Spovedaniei se mai numește și „al doilea Botez”. Prin ea, credinciosul recules caută, pe de o parte, să-și refacă legăturile cu Dumnezeu, ridicându-se din poticnirile morale, prin care a pierdut nevinovăția câștigată în botezul cel adevărat; pe de altă parte, el năzuiește să apuce din nou pe cărările legii morale spre virtute și spre perfecțiune pentru ca să atingă ținta, care nu este decât mântuirea sufletului.¹²¹ Putem observa și unele deosebiri între Botez și Spovedanie, și anume: 1.prin Taina Botezului, omul dobândește harul iertării păcatelor și împăcarea cu Dumnezeu, adică el intră în comuniunea harică, pe care o avea cu Dumnezeu înainte de a cădea în păcatul strămoșesc și se face membru al Bisericii lui Hristos; Spovedania este Taina renașterii pentru har și a refacerii legăturii cu Biserica, întreruptă sau slăbită prin păcat; 2.Taina Botezului, dacă a fost săvârșită valid, nu se mai repetă niciodată; pe când Spovedania o poate face credinciosul ori de câte ori își simte conștiința împovărată de păcate, deci Taina Pocăinței se repetă¹²². Sfântul Ioan Scărarul a îndrăznit să afirme că „izvorul lacrimilor, adică pocăința, e mai mare decât Botezul”¹²³. În general, Sfinții Părinți văd în asemenea lacrimi un semn vizibil al prezenței harului primit la Botez, sporit și rodit mereu. Așa precum Mântuitorul a curățit pe ucenici înainte de Cina cea de Taină prin „spălarea picioarelor” lor, la fel ne spălăm și noi mereu prin Taina Mărturisirii, înainte de Sfânta Împărtășanie¹²⁴.

„Mărturisindu-și bolile sufletești, omul le scoate afară din sufletul său, le privește ca străine de el și se leapădă de ele; rupe legăturile prin care era ținut de ele, îndepărtat de sine. Ele încetează de a-i mai popula lumea lăuntrică și de a viețui pe seama sufletului său, devenindu-i din acel moment străine. Prin

¹²¹ Pr. Petre Vintilescu, *op.cit.*, p.28.

¹²² Pr. Prof. P. Procopoviciu, *Spovedania – mijloc de educație religioasă și morală*, în „Mitropolia Ardealului”, anul III (1958), nr.7-8, p.560.

¹²³ Sfântul Ioan Scărarul, *Despre plânsul de-bucurie-făcător*, în *Filocalia...*, vol.9, p.166.

¹²⁴ Ierom. Ioanichie Bălan, *Convorbiri Duhovnicești*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, p.221.

aceasta, viclenia diavolilor este descoperită; ei nu-și mai pot vedea de lucrarea lor nevăzută; împărăția întunericului peste care stăpânesc este dintr-o dată luminată, și puterea lor slăbește, pentru că le-au fost descoperite cursele. Ei sunt scoși afară din suflet o dată cu păcatul care-i hrănea”¹²⁵.

Prima condiție, deci, ca Taina Pocăinței să fie de folos credinciosului, este să-și cerceteze conștiința, să stea de vorbă cu sine.

Conștiința este judecătorul neadormit al faptelor noastre. „Ea își ridică glasul atât înainte de săvârșirea unei fapte, cât și după săvârșirea ei (...). Dacă am asculta de glasul ei, dacă ne-am împlinit datoria și ne-am ferit de fapte rele, atunci conștiința ne răsplătește cu bucurie, mulțumire și liniște sufletească. Iar dacă n-am ascultat de glasul conștiinței și am săvârșit fapte rele, atunci ea ne pedepsește cu aspre muștrări: simțim neliniște și apăsare în suflet”¹²⁶.

Conștiința nu este apăsată numai de remușcările păcatului săvârșit, ci „ea are și nostalgia nevinovăției pierdute”¹²⁷. Creștinul merge în căutarea iertării, însă în adâncul sufletului lui el caută mai mult, caută desființarea răului și tocmai această desființare este iertarea și dezlegarea conținute în Taina Spovedaniei. Chiar dacă am eliminat din suflet greșeala, prin faptul că am spus-o preotului, ea mai poate să ne supere. Numai iertarea pe care o dă Sfânta Taină o distruge fără putință de întoarcere și aduce vindecarea.

„Mărturisirea e un act personal, precum și păcatul e un act personal. Prin ea își precizează omul în fața lui Dumnezeu, prin duhovnic, starea sa personală de păcătoșenie și atitudinea față de ea. Omul trebuie să răspundă singur de păcatul său în fața lui Dumnezeu prin duhovnic, trebuie să aibă curajul să iasă singur cu chipul său spiritual întinat de păcat, dar și pătruns de căință”¹²⁸.

Prin mărturisirea verbală a păcatelor, sufletul se umilește și-și ia pedeapsa, dar totodată își ușurează conștiința, așa că mărturisirea păcatelor este un act de umilință, deci un act de virtute. Fără umilință, Taina Pocăinței rămâne fără efect. Harul nu se impune cu sila, ci Dumnezeu voiește ca prin

¹²⁵ Jean – Claude Larchet, *Terapeutică bolilor spirituale*, Traducere de Marinela Bojin, Editura Sofia, București, 2001, p. 265.

¹²⁶ *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, București 1952, p.364, la Pr. Prof. P. Procopoviciu, *art.cit.*, p.561.

¹²⁷ Paul Evdokimov, *op.cit.*, p.315.

¹²⁸ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXIII (1955), nr. 3-4, p.219.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

viu grai, prin cuvintele noastre să ne îndreptăm: „Că din cuvintele tale te vei îndrepta, și din cuvintele tale te vei osândi” (Mt.12,37); și Sfântul Apostol Petru spune: „Dumnezeu celor mândri le stă împotriva, iar celor smeriți le dă Har” (I Petru 5,5).

Actul verbal al mărturisirii, pe lângă faptul că prin el se face dovada deschiderii inimii penitentului spre Dumnezeu, constituie mijlocul care oferă preotului duhovnic putința să pătrundă în intimitatea sufletului însetat de lumină, pe care îl umple de bucuria dobândirii harului divin. Fără această destăinuire prin cuvânt nu există nici pocăință și nici iertare.

De aceea, căința personală a creștinului care vine la spovedit, fiind o căiță plină de smerenie și de o profundă simțire sufletească, poate să constituie suprema calitate a unei spovedanii bune și folositoare, cum ne încredințază și Proorocul David, când spune că: „Jertfa plăcută lui Dumnezeu este duhul umilit”, fapt pentru care „inima înfrântă și smerită, Dumnezeu nu o va urgisi” (Ps.50). Chiar și Dogmatica Ortodoxă ne învață că oricât ar greși cineva din neputință omenească, de-l va afla ceasul morții într-o căință sufletească adevărată, el poate să spere în mila lui Dumnezeu, pentru mântuirea sa.

Sfânta Scriptură accentuează necesitatea mărturisirii: „să-și mărturisească păcatul ce a făcut și să întoarcă aceea prin ce a păcătuit și să mai adauge la aceea a cincina parte și să dea aceluia față de care a păcătuit” (Num. 5,6-7); „De vom zice că păcat nu avem, ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este întru noi. Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească de toată nedreptatea” (I In.1,9); „Nu este om care să nu păcătuiască” (III Regi 8,46); „Cel ce-și ascunde păcatele lui nu propășește, iar cel ce le mărturisește, și se lasă de ele, va fi miluit” (Pilde 28,13); „Și se botezau de către Ioan în râul Iordan, mărturisindu-și păcatele” (Mt. 3,6); „Și mulți dintre cei ce crezuseră veneau să se mărturisească și să spună păcatele lor” (F.A. 19,18); „Mărturișiți-vă unul altuia păcatele și vă rugați unul pentru altul, ca să vă vindecați” (Iacob 5,16).

Pocăința

*Ușile pocăinței deschide mie,
dă-mi lacrimi ca să spăl necurăția
inimii mele, Hristoase.*

„Pocăiți-vă, căci S-a apropiat Împărăția Cerurilor” (Mt. 3,2). Acestea sunt

cuvintele prin care și-au început propovăduirea atât Sfântul Ioan Botezătorul, cât și Domnul nostru Iisus Hristos. Pocăința este chiar punctul de pornire al Evangheliei. Fără pocăință nu există viață nouă, mântuire, intrare în Împărăția Cerurilor.

Sfântul Marcu Monahul scrie: „Nimeni nu este mai bun și mai milostiv ca Dumnezeu, dar, cu toate acestea, n-o să-l ierte pe cel ce nu se căiește de păcatele sale (...). Toate poruncile se reduc la una singură – cea a pocăinței (...). Căci nu vom fi osândiți pentru mulțimea păcatelor, ci pentru că n-am voit să ne pocăim(...). Pocăința nu se sfârșește până la moarte, nici pentru cei mici, nici pentru cei mari”¹²⁹. Sfântul Serafim de Sarov afirma: „unde nu sunt lacrimi, nu este mântuire”.

Dumnezeu voiește schimbarea cugetării fiindcă prin cugetare ne îmbunătățim și prin cugetare ne întărim¹³⁰. De aceea, Mântuitorul, cunoscând răutatea diavolului că e mare ne-a adăugat nouă pocăința¹³¹ după Botez, ca har peste har, căci ea este a doua naștere din Dumnezeu și darul a cărui arună am primit-o prin credință îl primim prin pocăință¹³². Prin Pocăință, ni se luminează persoana și vedem prin ea cum ar trebui să fim pentru că de aceea de multe ori suntem în atâtea osteneți și necazuri fiindcă nu ne cunoaștem exact scăderile noastre, nici n-am cunoscut plânsul intru cunoștință¹³³.

Are și sufletul lumea și legile lui. Sfățuirea cu sine și căința pentru rătăcirile de la țelul vieții, nevoia de a te îndrepta și purifica, de a-ți descoperi rănilile și problemele unui om a lui Dumnezeu, starea aceea unică pe care o încerci când auzi „te iert și te dezleg de toate păcatele”, și te simți din nou împăcat, restabilit în armonia ta lăuntrică, constituie o experiență comună tuturor celor ce afirmă conștiința unui adevăr divin fundamental și a lucrării din el a unei legi morale și a călcării ei. Dintre toate treptele pocăinței, căința este cea mai reprezentativă. E o confruntare între două lumi care cheamă la luminare a minții și dreaptă socoteală, la stare de veghe și voință tare. „Căința este o sondă aruncată la mari adâncimi, o incizie în sufletul bolnav care pătrunde <<mai adânc decât păcatul>> (Sf. Isaac Sirul), până la fondul sănătos din noi. Și prin această pătrundere ea descoperă că <<ursa răului

¹²⁹ Abbaye de Bellefontaine, *Traites spirituels et theologiques*, 1985, pp. 48, 72, 78, 83, la Kallistos Ware, *op.cit.*, p.47.

¹³⁰ *Filocalia...*, vol. 10, p.257.

¹³¹ *Filocalia...*, vol. 12, p.131.

¹³² *Filocalia...*, vol. 10, p.362.

¹³³ *Filocalia...*, vol. 12, p.227.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

constă în dedublarea inimii>>, încât binele și răul sunt puse alături”¹³⁴; descoperă că inima nu mai rămâne locașul unic al adevărului, a lui Dumnezeu (In. 14,23), ci a devenit și generator, laborator al răului: „ din inimă ies gândurile rele...” (Mt. 15, 19).

Căința e un curent viu care permanent trebuie să ne însoțească viața, căci permanent suntem în primejdie de cădere. „Cel ce șade să ia aminte să nu cadă” (). E ochiul critic mereu treaz al conștiinței. Ea însă nu e scopul vieții, așa cum nici plânsul nu poate fi. E instrument și nu scop. E fața aspră a sufletului întoarsă spre păcat, spre trecutul pe care îl purtăm în noi și-l repudiem. Dar sufletul are și o față întoarsă spre lumină și viitor, spre nădejdea și bucuria vieții, spre înviere¹³⁵.

„Păcatul e osândit prin căință, dar trebuie și depășit. Căința e negativul lui, <<moarte față de păcat>>, dar nu este și înviere! Pocăința creștină este deodată: moarte și înviere”¹³⁶.

Pocăința nu este descurajare, ci așteptare ardentă; nu sentimentul că te afli într-un impas, ci că ai găsit o ieșire; nu de ură de sine, ci de afirmare a adevăratului eu, cel după Chipul lui Dumnezeu. Căința nu înseamnă privirea în jos la imperfecțiunile proprii, ci în sus, spre iubirea lui Dumnezeu; nu în urmă cu reproș, ci înainte cu încredere. Să privești nu ceea ce nu ai reușit să fii, ci ceea ce poți încă deveni cu harul lui Hristos¹³⁷.

„Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare și celor ce ședea în latura și umbra morții lumină le-a răsărit” (Mt.4,16). Acesta este contextul în care-Și lansează Domnul chemarea la pocăință: înainte de a ne porunci să ne căim de păcatele noastre, ne anunță „marea Lumină” ce va străluci asupra celor ce se află în întuneric și venirea Împărăției Cerurilor. Deci pocăința este o iluminare, o trecere de la întuneric la lumină. A te pocăi înseamnă să-ți deschizi ochii pentru strălucirea dumnezeiască; nu să rămâi în tristețea apusului, ci să primești răsăritul. Eshatologic, pocăința este și o deschidere față de realitățile ultime ale veacului ce va să fie, care nu sunt numai viitoare, ci și deja prezente. Pocăința înseamnă să recunoști că Împărăția Cerurilor este

¹³⁴ Pr. Constantin Galeriu, *Sensul creștin al pocăinței*, în „Studii Teologice”, anul XIX (1967), nr.9-10, p.675.

¹³⁵ *Idem*, p.680.

¹³⁶ *Idem*, p.681.

¹³⁷ Kallistos Ware, *op.cit.*, p.49.

în noi, lucrătoare pentru noi. Numai în măsura în care acceptăm venirea acestei Împărății, vor deveni toate noi pentru fiecare¹³⁸.

„Pocăința este legată de perioada anului în care se desfășoară Sfântul și Marele Post: nu toamna, când cad frunzele și bruma; nu iarna, când pământul este mort și înghețat; ci primăvara, când se termină chiciura, când zilele se măresc și întreaga natură se trezește la viață. Cum cântă și Biserica la Vecernia din miercurea dinaintea începutului Postului Mare: <<Răsărit-a primăvara Postului și floarea pocăinței. Deci să ne curățim pe noi, fraților, de toată întinăciunea și Dătătorului de lumină cântând, să-I zicem: Slavă Ție, Unule Iubitorule de oameni!>> Timpul pocăinței din Postul Mare e un timp de bucurie, nu de descurajare. Postul este o primăvară duhovnicească, pocăința un boboc ce înflorește, iar Hristos ni se face cunoscut în acea perioadă ca <<Dătător de lumină>>. Întristarea pe care o resimțim în timpul Marelui Post este, ca să folosim cuvintele Sfântul Ioan Scărarul, o <<fericită tristețe bucuroasă>>”¹³⁹.

Ca orice altă virtute și pocăința cere multe osteneli și răbdarea multor necazuri. Patimile și necazurile aduc pomenirea lui Dumnezeu în inima omului; de aceea le și îngăduie și le trimite Dumnezeu pentru că în acestea nu-i va lipsi omului prilejul spre pocăință. Iar cel ce nu vrea să se pocăiască prin osteneli, de bună voie cade, potrivit Providenței în osteneli fără de voie¹⁴⁰. Așadar pocăința adevărată se ivește atunci când omul își taie voia sa proprie, își taie dorința de a-și arăta dreptatea și dorința de a plăcea oamenilor. Căci de va vrea să placă tuturor oamenilor va trebui să se pocăiască la poarta tuturor¹⁴¹.

Alături de părintele său duhovnicesc și de ajutorul harului dumnezeiesc, ucenicul învață să urce pe muntele pocăinței, îmbiind liniștea și singurătatea pentru că „cel ce urmează lui Hristos în tânguirea de unul singur e mai bun decât cel ce se laudă pe sine în adunări” și „cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decât cel ce folosește lumii întregi prin gândirea lui”, iar „ cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decât cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngeri”¹⁴².

¹³⁸ *Ibidem*.

¹³⁹ *Ibidem*, pp.51-52.

¹⁴⁰ Talasie Libianul, *Despre dragoste*, în *Filocalia...*, vol.4, p.30.

¹⁴¹ Sfinții Varsanufie și Ioan, în *Filocalia...*, vol. 11, p. 271.

¹⁴² *Filocalia...*, vol.10, p.194.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Atâta timp cât se mai simte închis în lumea trupului, ucenicul trebuie să se sârguiască în faptele pocăinței și în lupta cu patimile, dar știind că nu ajunge numai râvna omului dacă nu se bucură și de revărsarea ajutorului de sus. Astfel harul dumnezeiesc cheamă la pocăință și pe cei ce se întorc îi primește cu mila negrăită a îndurărilor¹⁴³.

Sufletul e omorât de păcate și zace înaintea omului și el este pentru om mai mult decât toată lumea aceasta și nu are omul oare nevoie de plâns¹⁴⁴? Dar când e tulburat de patimi nu poate plânge neîncetat pentru că patimile sunt opuse plânsului. Plânsul e semnul iubirii, iar patimile – semnul egoismului¹⁴⁵.

„Conștiința acuză mai puternic sau mai slab. Sufletul se simte <<rănit>>, <<căzut între tâlhari>> (Lc. 10,30). Acesta e sensul lacrimilor, <<căci lacrimile sunt ca sângele care curge din rănilor sufletului>> (Sf. Grigorie de Nissa)»¹⁴⁶. Lacrimile sunt dovada căinței profunde: „Iertate sunt păcatele ei cele multe, căci mult a iubit, zice Domnul” (Lc.7,47).

Darul lacrimilor este semnul lucrării dinlăuntru al monahului, e semnul începerii vieții duhovnicești, dar și lacrimile, unele ard, altele îngrașă. Ard cele ieșite din străpungerea inimii pentru păcatele săvârșite și usucă trupul și uneori și partea cugetătoare datorită întristării care nu lasă mintea să vadă înțelesurile luminoase ale adâncurilor milei lui Dumnezeu, și îngrașă cele care vin din țara bucuriei în care omul primește mila. Sunt lacrimi care curg din înțelegere și vedere și simțire a lumii Duhului Sfânt¹⁴⁷. Plânsul se împotrivesc așadar duhului stricăciunii. Lacrimile au multă putere. Ele câștigă îndurarea Stăpânului pentru greșeli și spală petele lăsate de acestea¹⁴⁸.

Prin pocăință, ucenicul bate la poarta cunoașterii de sine și încet, încet, părăsind păcatele sale, renaște pentru a se putea întoarce la Dumnezeu. Nemăsurându-se pe sine cu nici un om se naște în el plânsul, iar fapta celor ce plâng cu adevărat cu mintea și cu simțirile lor este să nu judece pe aproapele¹⁴⁹. Dar să știe ucenicul și să nu se amăgească pe sine cu vorbe

¹⁴³ Teodor al Edesei, *Una sută capete*, în *Filocalia...*, vol.4, p.216, cap.67.

¹⁴⁴ *Filocalia...*, vol.10, p.442.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p.444.

¹⁴⁶ Pr. Constantin Galeriu, *art.cit.*, p.675.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p.438.

¹⁴⁸ Teodor al Edesei, *Cuvânt despre contemplație*, în *Filocalia...*, vol.4, p.234.

¹⁴⁹ *Filocalia...*, vol.12, p.178.

deșarte că atâta timp cât lacrimile și plânsul nu i-au devenit casnici ai sufletului nu a atins pocăința adevărată. Căci izvorul lacrimilor nu-l poate deschide decât acela ce a atins smerenia în cugetare.

Între plâns și lacrimi există deosebire: plânsul e născut din gândul la păcate, iar lacrimile sunt produse de dragostea lui Dumnezeu¹⁵⁰. Deci plânsul ar fi într-un fel începutul pocăinței adevărate, iar lacrimile sfârșitul ei. Totuși ele nu sunt separate. În lacrimile produse de dragostea lui Dumnezeu nu se uită de păcatele săvârșite, iar în plânsul pentru păcate nu lipsește încrederea în mila iertătoare a lui Dumnezeu.

Lacrimile de pocăință realizează împăcarea cu Dumnezeu¹⁵¹ și cel ce se pocăiește cu adevărat, ziua în care nu plânge o socotește pierdută, chiar dacă a săvârșit alte lucruri bune în ea¹⁵². Dar Bunul și Dreptul nostru Judecător va ține seama în privința lacrimilor și de puterea firii. Căci spune Sfântul Ioan Scărarul: „am văzut picături mici ca de sânge vărsate cu durere și am văzut curgând izvoare fără durere. Eu judec pe cei ce se ostenesc mai mult după durerea lor și nu după lacrimi și cred că și Dumnezeu”¹⁵³.

Dacă desăvârșirea nu are hotar, atunci nici pocăinței nu-i pun hotar nici trupurile, nici faptele înainte de moarte¹⁵⁴.

Ca Taină, Pocăința constă din partea ucenicului a se cerceta pe sine cu de-amănuntul și apoi a se mărturisi părintelui său duhovnic pentru a primi iertare de relele ce le-a făcut. Aceste rele nu pot fi curățate decât prin mărturisirea lor și prin smerita cugetare pentru că sufletul nu propășește altfel decât prin descoperirea gândurilor¹⁵⁵.

Nu trebuie ucenicul să se rușineze a spune părintelui său orice gând ce-l războiește. Astfel va fi ușurat de el pentru că spunând greșeala și gândul rău, diavolul este junghiat și nu va mai avea loc în inimă odată ce a fost scos la arătare¹⁵⁶.

Când își mărturisește păcatele să fie cu luare aminte și la simțirea cu care face mărturisirea pentru că de nu o va face corect va afla în vremea ieșirii o

¹⁵⁰ Calist Catafygiotul, *Despre unirea dumnezeiască și viața contemplativă*, în *Filocalia...*, vol. 8, p.383.

¹⁵¹ Sfântul Ioan Scărarul, *Carte despre nevoințe*, în *Filocalia...*, vol.9, p.137,cap.2.

¹⁵² *Ibidem*, p.152, cap.15.

¹⁵³ *Ibidem*, p.169, cap.25.

¹⁵⁴ *Filocalia...*, vol.10,p.277.

¹⁵⁵ *Filocalia...*, vol. 12, p.265.

¹⁵⁶ Ioan Casian, *Cuvânt plin de mult folos despre Sfinții Părinți din pustia sketică și despre darul deosebirii*, în *Filocalia...*, vol.1, p.145.

oarecare frică nelămurită. Păcatele trebuiesc mărturisite fără a se cruța, așa cum nu le-ar cruța dacă le-ar dezveli o altă persoană. Sigur că spunându-le va trece prin clipe de mare rușine. Dar nu poate scăpa de rușine dacă nu va trece prin ea. Rușinea mărturisirii e trecătoare, dar rușinea obiectivă a rămânerii în păcatul nemărturisit e durabilă și se adâncește mereu. În fața părintelui duhovnicesc, ucenicul trebuie să se poarte atât cu purtarea, chipul și gândul ca un om osândit. Poziția lui să fie cea plecată spre pământ și dacă poate să ungă cu lacrimi picioarele doctorului și judecătorului ca ale lui Hristos¹⁵⁷. Iată că mărturisirea este atât „spital”, cât și „tribunal”. Spital pentru că doctorul sufletului său îl tămăduiește de rănilor primite în lupta cu tâlharii, dar și tribunal pentru că s-a făcut vinovat de complicitate cu tâlharii sufletului, lăsându-i să intre înăuntru. Pentru ucenic cercetarea sufletului său în fiecare zi este un imperativ. Și de va găsi că a făcut cele bune va trebui să le uite pentru a nu cădea în patima slavei deșarte, iar de a făcut ceva rău atunci să se folosească de lacrimi, de mărturisire și de rugăciune stăruitoare pentru a șterge răul¹⁵⁸. Această cercetare și mărturisire zilnică a gândurilor păstrează sufletul într-o sinceritate sau transparență deplină, neavând în el nimic ascuns, nimic acoperit de întunericul minciunii, nici o umbră, nici o pată, ci totul în lumină.

Primind putere și vreme pentru pocăință, ucenicul se străduiește prin mărturisire să țină sufletul în frâu ca să nu păcătuiască. El e dator să-și mărturisească nu numai păcatele săvârșite, ci și pe cele din neștiință, și chiar și cele care ar fi vrut să le facă, dar l-a împiedicat harul lui Dumnezeu¹⁵⁹.

Aruncarea sufletului înaintea lui Dumnezeu naște suportarea ocărilor fără tulburare și sufletul ucenicului devine curat de toate cele omenești pentru a putea astfel să pășească mai ușor pe drumul ce duce la desăvârșire

2.0. Dezlegarea păcatelor

Pentru că Hristos a luat asupra Sa păcatele lumii, El răspunde iubirii Tatălui în locul nostru cu o iubire nespusă și astfel are puterea „morală” să ștergă și să ne ierte păcatele noastre și să ne facă iarăși fii Tatălui¹⁶⁰. Trebuie să credem că iertarea ce se acordă de ucenicii Lui sau de urmașii acestora este

¹⁵⁷ Sfântul Ioan Scărarul, *Carte despre nevoințe*, în *Filocalia...*, vol.9, p.113-114, cap.55-56.

¹⁵⁸ Simeon Evlaviosul, *Capetele morale*, în *Filocalia...*, vol.6, p.90, cap.2.

¹⁵⁹ Petru Damaschinul, *Mare bine este pocăința adevărată*, în *Filocalia...*, vol.5, p.147.

¹⁶⁰ Paul Evdokimov, *op.cit.*, p.315.

acordată de Însuși Domnul Hristos și, deci, vine din cer, de fapt precum le-a făgăduit mai dinainte: „Adevăr vă grăiesc: oricâte veți lega pe pământ, vor fi legate și în cer, și oricâte veți dezlega pe pământ, vor fi dezlegate și în cer” (Mt.18,18).

Taina Spovedaniei apare ca orientată spre viitor; ea îl scoate pe om din cursele păcatului, îl face liber și nesupus răului din trecut, stăpân pe sine. „Ea îi redă puterile primite prin Botez și Mirungere, îi reînnoiește întreaga ființă, îl face din nou, în Hristos, stăpân al vieții sale și în stare să înainteze întru înnoirea vieții pe calea care duce la sănătate, la mântuirea în Hristos și la dobândirea harului îndumnezeitor”¹⁶¹.

„După primirea iertării, creștinul sărută crucea, semn al biruinței lui Hristos asupra păcatului, bolii și morții; și Evanghelia, prin care ni s-a vestit viața cea nouă în Hristos”¹⁶².

Prin iertarea păcatelor, creștinul este împăcat și unit cu Biserica cea sfântă a lui Hristos. Reîntors la izvorul harului, de care se îndepărtase prin păcat, omul își poate urma în Duhul Sfânt creșterea teantropică, până la starea „bărbatului desăvârșit” în Hristos, Cel ce este arhetip al firii noastre, pildă și pricinuitoare al sănătății și sfințeniei omului. Iertarea pe care o oferă duhovnicul ucenicului, în scaunul mărturisirii, are drept ultim sens comuniunea cu Hristos. Restabilirea legăturii celei dintâi cu Dumnezeu, în urma căderii protopărinților, nu s-a putut săvârși decât prin patima și moartea Fiului lui Dumnezeu. „El a luat asupra-Și bolile noastre și cu durerile noastre s-a împovărat, pe când îl socoteau ca pedepsit, ca bătut de Dumnezeu și oropsit. Ci el fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mântuirea noastră și prin rănilor Lui noi toți ne-am vindecat” (Is.53,4-5). Crucea Domnului e unicul mijloc de ispășire, credinciosului nu-i rămâne decât lepădarea de sine și urmarea lui Hristos. „Păcatul este uitarea de Dumnezeu, convertirea presupune uitarea de sine”¹⁶³.

0. Filiația și paternitatea duhovnicească

¹⁶¹ Jean – Claude Larchet, *op.cit.*, p.269.

¹⁶² *Ibidem*, p.270.

¹⁶³ Pr. Conf. Ilie Moldovan, *preotul duhovnic și darul iertării păcatelor*, în „Ortodoxia”, anul XXXIV (1982), nr. 4, p. 580.

0.0 Raportul dintre duhovnic și ucenic

Nimic nu poate sluji ca pildă pentru raportul moral dintre ucenic și duhovnic, ca raportul dintre fiu și mamă¹⁶⁴. Acest raport oferă factori necesari pentru buna reușită a educației. Acești factori sunt: dragostea, încrederea și ascultarea.

Dragostea ocupă locul cel mai important. Ea este puntea de aur între îndrumător și ucenic, este forța și taina vieții morale. Însăși lucrarea educației duhovnicești „e o lucrare din dragoste spre tot mai multă dragoste. Ea pornește din dragostea învățătorului, ca apoi, clipă de clipă, pe măsură ce se descoperă dragostea lui, să facă să se nască cea a învățacelui, legând printr-o dragoste tot mai adâncă cele două suflete și înființând un raport de totală înțelegere și de negrăită comuniune între ele”¹⁶⁵. Această dragoste părintească este izvorul și puterea slujirii preotului față de credincioșii săi. „Dragostea este ca o antenă care aude și prinde în vibrațiile ei de ecou chemarea ucenicilor”¹⁶⁶. Această vibrație îl făcea pe Sfântul Pavel să zică ucenicilor săi: „Cine e neputincios, și eu să nu mă aprind? Cine se smintește și eu să nu mă smintesc?” (II Cor. 11, 29). Puterea creatoare a dragostei face din îndrumător o mamă adevărată care se jertfește și se dăruiește cu toată ființa ucenicilor săi. Păstorul adevărat este acela care-și pune sufletul său pentru ucenicii săi (In. 10, 1-16). Dragostea nețărmurită față de ucenici face pe îndrumătorul lor să simtă mereu în sufletul său durerile nașterii până ce nu vede pe Hristos întipărit în ei (Gal. 4, 19). Și în acest fel dragostea ucenicilor nu va întârzia să se arate față de părintele lor. În caz că aceasta nu se va arăta, îndrumătorul cu durere, dar și cu iubire în suflet, va putea să repete către ucenicii săi chemarea Sfântului Pavel: „Vouă nu vă e strâmt la noi, dar în inimile voastre e strâmt. Ca unor fii vă zic: „plătiți-ne cu aceeași măsură, lărgindu-vă și voi inimile voastre!” (II Cor. 6, 12-13).

Din această dragoste lucrătoare, prin slujire reciprocă, izvorăște încrederea reciprocă, care are un rol foarte important în viața morală. Povățuitorul trebuie să arate că dragostea sa pentru ucenic este duhovnicească; ucenicul trebuie să dobândească o spiritualitate pe care încă nu o are. De aceea, fiul trebuie să sufere rigorile părintelui, cu atât mai mult cu cât părintele nu are nevoie să i le

¹⁶⁴ Pr. D. Călugăr, *Probleme de educație*, în vol. *Biserica și problemele vremii*, Sibiu, 1947, p.171, la Mgd. Ierod. Irineu Crăciunaș, art.cit., p.634.

¹⁶⁵ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, ediția a II-a, Editura Omniscop, Craiova, 1993, p.204.

¹⁶⁶ Mgd. Ierod. Irineu Crăciunaș, art.cit. p.634.

impună. Țelul este progresul începătorului; nici un profit nu trebuie să-i revină părintelui duhovnicesc, cel puțin nu ca intenție¹⁶⁷.

În raportul duhovnic – ucenic „primul are o poziție superioară, ultimul se simte la fel de fericit; nici cel dintâi nu observă în trăirea sa intimă și continuă superioritatea sa, nici cel din urmă inferioritatea sa. Fiecare uită de sine și vede pe celălalt, atingându-și tot rostul existenței de el; nici unul nu se simte dezavantajat. E o ierarhie fără distanță, fără mândrie și umilire¹⁶⁸. În tot ceea ce face îndrumătorul nu face numai pentru credincioși, ci și pentru sine căci și duhovnicul este un ucenic care are de îndrumător pe Iisus Hristos, spre care trebuie să tindă mereu; starea lui nu-l scutește de nici un efort moral. Părintele cereșc trebuie să fie pentru duhovnic un model. De asemenea, pe Hristos să-L aibă exemplul de suferință, îndurând pentru fiii săi duhovnicești, după cum a pătimit și Domnul pentru omenirea întregă. Sfântul Apostol Pavel, ca un adevărat părinte sufletesc, se exprimă: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii (voastre), până ce Hristos va lua chip în voi!” (Gal. 4,19). Uneori el însuși are de luat pildă, uneori Harul lucrează în el datorită curăției ucenicilor săi. Ei cresc și se desăvârșesc unii pe alții. Fiecare devine imbold de virtute pentru celălalt. Sântul Ioan Scărarul spune că adevăratul ucenic se cunoaște în lipsa părintelui său¹⁶⁹. Părintele duhovnicesc este acela care îndrumă și ajută pe ucenic pentru a-l apropia cât mai mult de Dumnezeu și de trăirea poruncilor Sale. Este vorba deci de o creștere reală și personală a ucenicului în comuniune cu îndrumătorul său spre comuniunea cu Dumnezeu.

Ca un adevărat părinte, duhovnicul se cuvine să întâmpine pe păcătos cu brațele deschise, așa cum a întâmpinat și tatăl din pilda fiului risipitor, pe feciorul cel tânăr la întoarcerea sa în casa părintească (Lc. 15,20-32).

„Duhovnicul se face sensibil la păcatele penitentului, pentru a trezi și spori sensibilitatea lui, dându-i prin aceasta puterea să se ridice din ele. El coboară cu Hristos, Cel ce Se coboară la neputințele omului, dar într-o coborâre dătătoare de putere. Pentru acest prilej de sensibilizare și căință, cu ajutorul duhovnicului, Hristos îi cere penitentului să-și mărturisească păcatele”¹⁷⁰.

¹⁶⁷ Irene Hausherr, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicescă în Răsăritul creștin*, Traducere de Mihai Vlădimescu, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p.210.

¹⁶⁸ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.204.

¹⁶⁹ Sfântul Ioan Scărarul, *Carte despre nevoițe*, în *Filocalia...*, vol.9, p.226.

¹⁷⁰ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol.3, p.90.

Darul libertății noastre trebuie să fie reînnoit în fiecare zi, în fiecare clipă, în multe feluri și mereu altfel. Aceasta înseamnă că relația dintre duhovnic și ucenic nu este statică, ci dinamică, infinit diversă, iar nu neschimbătoare. În fiecare zi și în fiecare ceas călăuzit de învățătorul său, ucenicul înfruntă noile situații care-i cer de fiecare dată un alt răspuns, o nouă formă de dăruire de sine. „Relația dintre părinte și fiii săi duhovnicești nu este unilaterală. Deși ia asupra sa povara greșelilor și răspunderea pentru ei în fața lui Dumnezeu, duhovnicul nu poate s-o facă în adevăratul sens decât dacă și fii săi luptă din toată inima pentru propria lor mântuire.”¹⁷¹ În realitate, relația nu este nici bilaterală, ci triunghiulară. În afara părintelui și a ucenicului există cu adevărat și cel de-al treilea partener – Dumnezeu. Domnul ne-a cerut să nu numim pe nimeni „tată”, căci nu avem decât un singur Tată, Care este în ceruri (Mt.23,9). Duhovnicul nu este un judecător care nu poate greși, ci un slujitor al Dumnezeului celui viu; nu este dictator, ci o călăuză și un însoțitor pe cale. Singurul și adevăratul „îndrumător duhovnicesc”, în sensul cel mai profund al cuvântului, este Sfântul Duh¹⁷².

„Ultimul cuvânt al paternității și filiației duhovnicești nu este însă ascultarea. Aceasta nu este posibilă și nici valabilă decât dacă se aduce lui Hristos Însuși, după cuvântul Sfântul Apostol Pavel (Ef. 6,5). Întâi – stătătorul trebuie să-și exprime povățuirea ca unul care poartă chipul lui Hristos: întâi trebuie să facă și apoi să învețe. Ucenicul trebuie să asculte și să i se supună ca unul care dă ascultare lui Hristos Însuși”¹⁷³.

Dragostea face din duhovnic să fie o cheie cu care deschide camera ferecată a sufletului ucenicului.

2.2. a) Părintele duhovnicesc

*Mergi cu credință la părintele
tău duhovnic și îți va da raiul.
(Sf. Serafim de Sarov)*

Darul iertării pe care Mântuitorul l-a dat sfinților Apostoli, nu s-a mărginit exclusiv la ei, ci s-a transmis mai departe și la urmașii lor. În acest sens,

¹⁷¹ Kallistos Ware, *op.cit.*, p.69.

¹⁷² *Ibidem*, p.73.

¹⁷³ Irene Hausherr, *op.cit.* p.204.

Mântuitorul le-a zis: „Eu cu voi sunt, în toate zilele, până la sfârșitul veacurilor” (Mt. 28,20).

De la Hristos, prin harul Sfântului Duh, preoții duhovnici primesc darul de a folosi „cheile” Împărăției. „Cheia nu e numai simbolul stăpânirii depline câștigate de Hristos pe cruce, ci e o entitate de aceeași natură cu puterea Învierii”¹⁷⁴.

În Vechiul Testament, profetul Isaia anunță că Mesia va avea în păstrare cheile casei lui David. „Voi pune pe umerii Lui cheile casei lui David și, dacă El va deschide nimeni nu va închide, și dacă El va închide, nimeni nu va deschide” (Is. 22,22). Din viziunea vechi – testamentară, preoția în Biserica Ortodoxă n-a moștenit spiritul juridic care înscrie folosirea puterii sacerdotale în ordinea realităților pământești, ci a reținut doar realismul acestei gândiri pentru care prerogativa dezlegării ce revine preotului în scaunul mărturisirii se bucură de autoritatea divină¹⁷⁵.

Pogorârea Sfântului Duh, la Cinzecime, peste Apostoli, este semnul prin care înțelegem că preoții Legii celei Noi reprezintă o slujire harismatică. În orice slujire preotească e prezent real și personal Hristos, cu faptele Lui mântuitoare, pentru că orice slujire implică o intervenție actuală a lui Dumnezeu, o epicleză și o venire a Sfântului Duh.

Părintele duhovnicesc este o figură „harismatică” și „profetică este împuternicit direct de Duhul Sfânt. Nu este investit de mâna unui om, ci de a lui Dumnezeu. „Este o expresie mai degrabă a Bisericii ca eveniment, decât a Bisericii – instituție.”¹⁷⁶. Duhovnicul trebuie să fie acela „care nu mai trăiește după trup, ci lucrează în Duhul lui Dumnezeu și se poartă ca fiu a lui Dumnezeu...”¹⁷⁷.

Părintele duhovnicesc trebuie să fie un om care să aibă în inima sa pacea și înaintarea în virtute a fiilor săi, încât să nu șovăie să ia asupra sa, atât cât poate, trecutul lor împreună cu păcatele lor și pocăința cerută pentru ele; prezentul lor cu necazurile zilei; precum și viitorul lor cu necesitatea căutării voii lui Dumnezeu, în privința lor¹⁷⁸.

Conducerea sufletelor este, după cunoscuta expresie a Sfântul Grigorie Teologul, „arta artelor și știința științelor” și însușirile necesare pentru

¹⁷⁴ Pr. Conf. Ilie Moldovan, *art.cit.*,p.573.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ Kallistos Ware, *op.cit.*,p.62.

¹⁷⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, la Pr. Petre Vintilescu, *op.cit.*,p.47.

¹⁷⁸ Irene Hausherr, *op.cit.* p.154.

exercitarea acestei nespuse grele misiuni au o importanță foarte mare. El trebuie să fie un om destoinic, stăpân pe sine, calm, plin de grijă ca un părinte, înzestrat cu un pronunțat spirit de observație și putere de discernământ. „Și, după cum Dumnezeu face totul pentru om, la fel se cuvine să facă și cel căruia i s-a încredințat sarcina de păstor, ca să aducă în staul oaia rătăcită, iar pe cea mușcată de șarpe s-o îngrijească cu blândețe și să n-o ducă la deznădejde, dar nici, slăbind frâiele, s-o facă să-și piardă ori să-și nesocotească viața; ci să lupte împotriva răului, fie prin leacuri usturătoare, fie prin doctorii alinătoare și liniștitoare, și să se străduiască să vindece rana, cercetând roadele căinței, îndrumând și conducându-l cu pricepere pe creștinul chemat la o asemenea slavă”¹⁷⁹.

„Paternitatea este tipul și sursa oricărei afecțiuni (...). Dragostea paternă este o dragoste puternică și, prin însăși măsura acestei puteri, o adevărată dragoste”¹⁸⁰. Atunci când copiii au crescut, paternitatea trupească devine mai mult o prietenie în care rămâne respectul fiilor și ocrotirea paternă are rol de a aduce această prietenie la nivelul cel mai înalt, „după imaginea prieteniei – iubire care ne unește cu Dumnezeu; tot așa paternitate duhovnicească evoluează treptat într-un lucru atât de minunat, atât de dulce și de curat în același timp, de duhovnicesc într-un cuvânt, încât e dificil să-i găsim un nume în vocabularul afectiv omenesc și trebuie să ne gândim la Sfânta Treime, de unde iese și spre care se duce”¹⁸¹.

„Dobândește pacea lăuntrică, spune Sfântul Serafim de Sarov, și multe suflete se vor mântui în jurul tău”¹⁸². Acesta este rolul paternității duhovnicești. Duhovnicul trebuie să-și facă lăcaș în Dumnezeu și va putea conduce și pe alții la El. „Omul trebuie să învețe să fie singur, trebuie să-și asculte în tăcere propria inimă, cuvântul fără de cuvinte al Sfântului Duh și să descopere astfel adevărul despre sine și Dumnezeu. Orice va spune atunci aproapelui său va fi un cuvânt puternic căci va izvorî din tăcere”¹⁸³.

Cea dintâi condiție a exercitării paternității duhovnicești este deplina sănătatea sufletească.

Cel sănătos duhovnicește se îmbată de dragostea lui Dumnezeu. Poate să vadă această dragoste în chin și în strâmtorare nu numai în bucurie și fericire.

¹⁷⁹ Jean –Claude Larchet, *op.cit.*, p.264.

¹⁸⁰ Irene Hausherr, *op.cit.*, p.155.

¹⁸¹ *Ibidem*, p.156.

¹⁸² Arhimandrit Dosoftei Morariu, *Învățătura Sfântului Serafim de Sarov*, în *op.cit.*, p.163.

¹⁸³ Kallistos Ware, *op.cit.*, p.65.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Mintea lui este ancorată în Dumnezeu și nu se schimbă în ciuda dificultăților exterioare. Când se luptă să păstreze voia sfântă a Lui, nu o face ca să nu meargă la iad, nici ca să câștige raiul, ci pentru că se simte fiu al lui Dumnezeu și vrea să mulțumească pe Tatăl său. Chiar când creștinul vrea să trăiască în pustiu nu o face din ură față de oameni, ci din dragoste față de Dumnezeu¹⁸⁴.

Cel sănătos duhovnicește neglijează dreptul lui ca să păstreze dreptul lui Dumnezeu în viața sa. Pentru că altă valoare are dreptatea omenească și alta dreptatea dumnezeiască. Numai cine dispune de sănătate duhovnicească poate să separe dreptatea lui Dumnezeu de evidenta nedreptate omenească.

Cel sănătos duhovnicește este stăpânit sau, mai bine zis, este inundat de smerenie. Nu duce luptă să se smerească, dar fiindcă dispune de legile duhovnicești, se smerește de la sine. Smerenia este o stare naturală a lui. Lumina necreată s-a unit cu firea lui. S-a îmbrăcat cu veșmântul dumnezeirii, care este sfânta smerenie a lui Hristos¹⁸⁵.

Cel sănătos duhovnicește nu acceptă gânduri viclene împotriva fraților săi, ci le schimbă în bune. Peste tot vede planul lui Dumnezeu pentru mântuirea sa. El nu vede deloc în jurul lui oameni răi, toți sunt buni, toți sunt sfinți. Acest fapt desigur poate să-l facă în ochii celorlalți prost și naiv, dar el are slava lui Dumnezeu¹⁸⁶.

Nepătimirea îl face pe duhovnic vrednic de luminare de la Dumnezeu în lucrarea sa, el primind lumina duhului, fără de care nu poate fi tămăduitor iscusit și călăuză neînșelată, ci doar „orb care pe orb călăuzește” (Mt. 15,14). Prin luminarea Sfântului Duh, părintele duhovnicesc primește un dar deosebit în lucrarea sa – puterea de a cunoaște inimile.

Adevăratul duhovnic nu stă să-și aleagă fii duhovnicești, ci primește fără de deosebire pe toți cei care vin la el, și mai ales pe cei rău bolnavi, care, așa cum spune Însuși Mântuitorul, au nevoie de doctor (Mt. 9,12).

„Prin cuvintele sale, părintele îl îmbărbătează pe fiul său, îl mângâie, îi slujește, îl tămăduiește ca pe un mădular bolnav”¹⁸⁷. Părintele duhovnicesc „are o putere harismatică pe care simpla lui prezență o facee simțită și prin

¹⁸⁴ Mitropolit Hierotheos Vlachos, *op.cit.*, p.32.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p.34.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p.35.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p.402.

care, după cum arată Sfântul Ioan Scărarul, poate <<învia orice suflet mort>>¹⁸⁸.

Înainte de a propovădui prin cuvânt, îndrumătorul duhovnicesc trebuie să propovăduiască prin fapte, prin viață exemplară, așa cum a făcut Mântuitorul. „Dacă-Mi slujește cineva, să-Mi urmeze” (In. 12,26); „Că v-am dat vouă pildă, ca, precum v-am făcut Eu vouă, să faceți și voi” (In.13,15).

Înainte de a cere ceva ucenicilor săi, de a le cere lepădarea de păcat și râvna pentru virtute, preotul ca îndrumător, urmând pilda Sfinților Apostoli și Sfinților Părinți, trebuie ca el însuși să ofere ceva credincioșilor prin viața sa și abia după aceasta să le înfățișeze și anumite pretenții. Numai așa va putea să deschidă izvorul elanului nestăvilit pentru virtute, pentru Iisus Hristos. Înainte de a aduce jertfa cea nesângeroasă, el trebuie să facă din viața sa o jertfa vie pe altarul vieții zilnice, al pastorației credincioșilor. Căci adevărata preoție n-a fost și nu poate fi ușoară. Adevărata preoție trebuie să fie grea, căci ea este frământare, zbucium, emoții, grijă pentru lucrul lui Hristos, pentru binele oamenilor, pentru mântuirea lor și a preotului.

„Viața preotului este o predică continuă, o predică cu sau fără voia lui, dar cu putere de înrâurire și cu efecte care depind de el și intră în responsabilitatea lui”¹⁸⁹. Aceasta îl obligă pe preot să fie identic cu sine însuși, să fie mereu același, îmbrăcat cu toată ființa sa în haina strălucitoare a virtuții.

Sfântul Isaac Sirul spune că înțelept este cel ce înțelege cu adevărat că viața aceasta are un hotar și înțelegând aceasta poate pune un hotar greșelilor lui¹⁹⁰. Părintele duhovnicesc este cel ce a pus hotar păcatelor lui și curățându-și mintea și inima s-a înălțat până la unirea cu Dumnezeu devenind nepătimitor. Prin unirea cu Dumnezeu el a ajuns să se împărtășească de alt duh, de altă minte, de altă înțelegere și de altă înțelepciune decât înțelepciunea lumii acesteia. Prin aceasta, cunoaște pe fiecare de unde grăiește, unde stă și în ce ape înoată. Dar pe el nu-l poate cunoaște și judeca nici unul dintre cei ce au duhul lumii, decât acela care are același duh cu el¹⁹¹.

Cei duhovnicești judecă lucrurile după adevărul neschimbat și veșnic din ei, fiind învățați în chip sigur de Duhul de viață făcător și luminător, care le dăruiește o altă viață, o viață mai presus de fire și o lumină și o cunoștință

¹⁸⁸ *Ibidem*, p.403.

¹⁸⁹ Mgd. Ierod. Irineu Craciunaș, *art.cit.*,p. 626.

¹⁹⁰ *Filocalia...*, vol.10, p.425.

¹⁹¹ Simeon Metafrastul, *Despre dragoste*, în *Filocalia...*, vol.5, p.367, cap.107.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

deosebită de a ochilor celor mulți¹⁹². De aceea, aceștia s-au despărțit de cele de jos și s-au unit cu cele de sus; au părăsit vederea celor văzute și s-au statornicit în cele statornice; stau jos pe rogojină și umblă printre cele de sus; trupul îi leagă și îi trage în jos, dar Duhul se apleacă și dezleagă legăturile arse. Ei sunt cei ce urmează Împăratului Puterilor și petrec în convorbire cu El și dănțuiesc împreună cu îngerii, copleșiți de revărsările unui așa de mare har. Aceștia sunt cei de neam bun de la răsăritul soarelui în Hristos Iisus Domnul nostru¹⁹³.

Sfântul Ioan Scărarul dă părintelui duhovnicesc diferite denumiri ca: păstor, cârmaci, doctor, învățător. Păstor este în înțeles adevărat cel ce poate căuta și îndrepta prin nerăutate, prin sânguința și rugăciunea sa, oile cele pierdute. Cârmaci este cel ce a luat tărie înțelegătoare de la Dumnezeu și din ostenele sale ca să poată scoate corabia din adâncul însuși al mării. Doctor este cel ce are trupul și sufletul nebolnave neavând nevoie de nici o doctorie pentru ele. Învățător cu adevărat este cel ce s-a făcut carte înțelegătoare a cunoștinței prin degetul lui Dumnezeu sau prin lucrarea luminării de la El și nu mai are nevoie de celelalte cărți¹⁹⁴.

Dator este învățătorul să lucreze în învățăcei știința virtuții; aceștia fiindu-i cu totul ascultători și neîmpotrivindu-i-se cu nimic. El, povățuitorul, trebuie să aibă și știință, ca să nu-i fie necunoscută nici una din uneltirile vrăjmașilor și să poată da la lumină laturile ascunse ale războiului celor încredințați lui¹⁹⁵. Este de trebuință, deci, ca cei ce vor să învețe pe alții să fie ridicați ei înșiși mai întâi ca nu cumva vorbind despre cele ce nu le cunosc să piardă prin rătăcire pe cei ce se încred în ei și pe ei înșiși¹⁹⁶.

Luând asupra sa o astfel de lucrare, părintele duhovnicesc este nevoit să nu lepede nimic din cele ce vin asupra sa, ci să poarte și poverile și întinăciunile celor mai mici, până ce este primejdios a le purta. Dacă vrea să facă curate faptele celor ce vin în preajma lui e de trebuință să primească și el oarecare întinăciune¹⁹⁷. Dar bucuros le poartă pe acestea numai să vadă pe ucenic curățându-se și atingând desăvârșirea.

¹⁹²Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, în *Filocalia...*, vol.8., p.346.

¹⁹³*Ibidem*, p. 76.

¹⁹⁴Sfântul Ioan Scărarul, *Către păstor*, în *Filocalia...*, vol. 9, pp. 409-410, cap.2,3,4,5.

¹⁹⁵Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor*, în *Filocalia...*, vol. 1, p. 220.

¹⁹⁶Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia...*, vol.6, p. 17, cap.4.

¹⁹⁷Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor*, în *Filocalia...*, vol.1, p. 225.

O virtute definitivă a identității părintelui duhovnicesc este dreapta socoteală. Aceasta este unul dintre darurile cele mai însemnate ale Duhului Sfânt. În dreapta socoteală este înțelepciunea, în ea înțelegere și simțire, fără de care nu se poate clădi casa dinlăuntru, nici aduna bogăție duhovnicescă. Dreapta socoteală este maica și păzitoarea tuturor virtuților¹⁹⁸.

b) Datoriile părintelui duhovnicesc față de ucenic

Lucrarea părintelui duhovnicesc nu constă în distrugerea libertății unui om, ci în a-l ajuta să vadă adevărul prin sine însuși; nu suprimarea personalității, ci ajutor pentru descoperirea de sine, pentru creșterea până la deplina maturitate și devenire a ceea ce este fiecare cu adevărat. „Dacă, în anumite situații părintele duhovnicesc cere ascultare necondiționată și în aparență oarbă, aceasta nu e un scop în sine și nu pentru a face din cineva un sclav. Scopul unui asemenea <<tratament de șoc>> este eliberarea ucenicului de <<ego>> - ul lui neautentic și iluzoriu, ca să ajungă la adevărata libertate. Părintele duhovnicesc nu impune nimănui ideile și nevoițele sale, ci-l ajută pe ucenic să-și descopere propria vocație. (...) El nu-i decât un ușier a lui Dumnezeu și trebuie să conducă sufletele pe calea lui Dumnezeu, nu pe a sa”¹⁹⁹.

Dostoievski scrie în *Frații Karamazov*: „Starețul este cel care vă ia sufletul și voința în sufletul și voința lui”²⁰⁰. Deci nu-i de ajuns duhovnicului să dea sfaturi, i se cere să ia sufletul fiilor duhovnicești în propriul său suflet, viața lor în viața lui. Este datoria lui să se roage pentru ei, iar mijlocirea sa permanentă este mai importantă decât orice sfat. Este datoria lui să-și asume grijile și păcatele lor, să ia asupra lui vinovăția lui, să răspundă pentru ei la Judecata de apoi. Și se cere de la părintele duhovnicesc rugăciune pentru că este socotit ca drept și simțit ca sfânt, și scris este că „ mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului” (Iac. 5,16).

Îndrumătorul duhovnicesc are obligația de a practica virtuțile cerute pentru ca influența sa să fie spre folos duhovnicesc ucenicilor săi. „Virtuțile se înfăptuiesc prin hotărârea și băgarea de seamă a noastră, ele decurg din luptele și strădaniile noastre; în vreme ce darurile duhovnicești sunt date în dar de

¹⁹⁸ Sfântul Ioan Casian, *Cuvânt plin de mult folos despre Sfinții Părinți din pustia sketică și despre darul deosebirii*, în *Filocalia...*, vol.1, p. 138.

¹⁹⁹ Kallistos Ware, *op.cit.*, p.75.

²⁰⁰ Feodor M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, Traducere de Ovidiu Constantinescu și Izabela Dumbravă, Editura pentru literatura universală, București, 1965, p. 97.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Hristos celor care se luptă²⁰¹. Printr-o necesitate esențială a rolului său, duhovnicul este cel care se roagă pentru ucenici „Sfântul Ioan Scărarul ține la așa de mare cinste această mijlocire a părinților duhovnicești pentru ucenicii lor, încât recomandă acestora să atribuie toate harurile primite meritelor acestora. Această eficacitate a rugăciunii explică în bună parte minunatele rezultate ale paternității duhovnicești²⁰². Rugăciunea părintelui duhovnicesc urmează ucenicul peste tot, iar certitudinea ei îi dă ucenicului o mare pace. Prin ea va scăpa de primejdiile în care, fără de ea, ar pieri.

În momentul în care duhovnicul reușește să umple inima ucenicului cu razele credinței în Dumnezeu, acesta se va bizui pe o certitudine absolută ce i se împrumută de sus, se simte atras spre un ideal superior și se împărtășește de o energie nebănuită, capabilă să-i smulgă întreaga ființă din moartea păcatului. Părintele duhovnicesc este dator să încerce, cu orice ocazie de mărturisire să pună rânduială în viața fiului său, dar mai ales să-l facă pe acesta să trăiască o renaștere de entuziasm. Dacă el va reuși să-i aprindă forța conștiinței, să-l facă pe penitent să înțeleagă că el, în orice timp, în orice loc se află înaintea lui Hristos, a reușit totodată să-i inspire tărie și rezistență în ispite, exercitând asupra lui o acțiune de purificare, iar asupra voinței lui o energie de lucrare. Iisus Hristos este lumina inimii²⁰³. „Fiindcă Dumnezeu a zis: Strălucească din întuneric lumina! – El a strălucit în inimile noastre, ca să strălucească cunoștința slavei lui Dumnezeu, pe fața lui Hristos” (II Cor. 4,6). „Cel care lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui, că în Dumnezeu sunt săvârșite” (In. 3,21).

Duhovnicul suferă alături de fii săi duhovnicești și se arată plin de iubire părintească, precum tatăl față de fiul rătăcitor întors acasă, asemenea lui Hristos Care, pe cruce, l-a iertat pe tâlharul care s-a pocăit, iar „mila și iubirea duhovnicescă se revarsă ca un balsam vindecător peste inima rănită și zdrobită de păcat²⁰⁴. Duhovnicul trebuie să se ferească să intre în sufletul ucenicului cu forța sau să pătrundă în intimitatea lui, ca și de orice curiozitate deșartă, respectând întru totul libertatea penitentului.

Sufletul unui ucenic valorează mai mult ca lumea întreagă, dar ale tuturor ucenicilor? Nici un efort nu este prea mare pentru educația lor. Tocmai pentru aceasta, Îndrumătorul, ca un păstor neadormit, nu mai poate sta nepăsător și

²⁰¹ Irene Hausherr, *op.cit.*, p.139.

²⁰² *Ibidem.*

²⁰³ Pr. Conf. Ilie Moldovan, *art.cit.*, p.582.

²⁰⁴ Jean – Claude Larchet, *op.cit.*, p.266.

indiferent față de misiunea sa, față de conduita credincioșilor, ci, cu timp, și fără timp trebuie să se ocupe de creșterea lor morală, pentru că va da răspuns la judecata lui Dumnezeu (Ev. 13,17).

„Ucenicul trebuie să crească potrivit cu specificul său, să crească pe picioarele proprii. Îndrumătorul propovăduiește pe Hristos, nu pe sine; el modelează pe ucenici după chipul lui Hristos, nu după al său. De aceea, prin educație, el nu trebuie să lege pe ucenici de sine, de prezența continuă a persoanei sale, ci trebuie să-i lege de Dumnezeu”²⁰⁵.

Îndrumătorul trebuie să se manifeste cu multă blândețe, smerenie, gingășie, dar și cu demnitatea autorității ce o deține, după cum a făcut și Sfântul Apostol Pavel. „Pentru toți toate m-am făcut, ca din toți măcar pe unii să-i mântuiesc”, „Slobod fiind față de toți, tuturor m-am făcut rob, ca să dobândesc pe cât mai mulți. Mă silesc să plac tuturor în toate, căutând nu folosul meu, ci al celor mulți, ca să se mântuiască” (I Cor. 9,18-22; 10,32-33).

Duhovnicul nu are menirea de a da învățăminte teoretice și generale, el trebuie să găsească în primul rând acea învățătură care se potrivește cel mai bine omului pe care îl are în față, ținând cont de personalitatea lui de viața și activitatea sa, de posibilitățile, ca și de dificultățile sale, și mai ales de felul bolii de care suferă²⁰⁶. Preotul nu trebuie să apară ca un maestru care dă învățături dogmatice și abstracte, ci ca un tată care, cu înțelepciunea, căldura și iubirea care-i vin de la Duhul Sfânt, îmbărbătează, îndeamnă, mângâie, ferește de rău, sfătuiește, fie cu asprime, fie cu cea mai desăvârșită blândețe²⁰⁷. Discernământul de care face dovadă duhovnicul, oricare ar fi menirea și finețea lui, apare ca un har dumnezeiesc legat de slujirea sa preoțească, har care i se dă în măsură mai mare sau mai mică, potrivit cu nivelul său de sporire duhovnicească. Părintele duhovnicesc este dator să asculte cu atenție ceea ce i se spune și să nu judece pe cel care se destăinuie, să-l lase să vorbească, dând dovadă de multă blândețe și îndelungă răbdare.

Canonul 102 al sinodului Trulan observă, în această privință, următoarele: „Cei care au primit de la Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega păcatele, trebuie să cerceteze gravitatea păcatului și predispoziția păcătosului spre îndreptare și să întrebuițeze în așa fel medicamentele, ca să fie potrivite suferinței, ca nu cumva, prin neobservarea măsurilor într-o privință sau alta,

²⁰⁵ Mgđ. Ierod. Irineu Crăciunaș, *art.cit.*, p.638.

²⁰⁶ Jean – Claude Larchet, *op.cit.*, p.267.

²⁰⁷ *Ibidem*, p.268.

să nu poată izbăvi pe cel ce suferă, căci păcatul nu este de un singur fel, ci variază și de multe feluri și pricinuieste multe vătămări, din care răul se revarsă și se răspândește cu prisosință, până ce nu e oprit cu forța de către vindecător”²⁰⁸.

Mulți duhovnici cu suflete simțitoare nu-și dau seama câtă cruzime se găsește în mila lor, de cât ajutor lipsesc pe aceia pe care ar trebui să-i ajute și câtă iubire se află în tărie. Sfântul Apostol Iuda le recomandă să folosească „mila cu frică”. Dacă acest percept rămâne neobservat este că de prea multe ori severitatea se unește cu asprimea și neînțelegerea și pierde astfel orice autoritate profundă. Prin tactica de severitate sau de indulgență, duhovnicul va trebui să câștige conștiința penitentului de partea lui Hristos.

„Îndrumătorul duhovnicesc trebuie să dea dovadă de <<tact pastoral>> atât în ce privește forma, cât și de obiectul întrebărilor. Forma să cuprindă cuvinte alese, căci aceasta pretinde sfințenia Mărturisirii și stima datorată penitentului, orice greșeli morale ar fi făcut. Iar obiectul întrebărilor să nu lezeze sensibilitatea personală a ucenicului”²⁰⁹. Sfântul Ioan Scărarul arată că „uneori se întâmplă că ceea ce pentru unul este leac, pentru altul este otravă. Și se întâmplă alte ori că una și aceeași dată unuia la timp potrivit îi este leac, și la timp nepotrivit îi este otravă”²¹⁰.

Părintele duhovnicesc este cel pe care Dumnezeu îl învață în chip înțelegător și cel care învață pe ucenici în chip sensibil²¹¹. Alături de ucenicul său, părintele duhovnicesc călătorește pe drumul cel ce duce la Dumnezeu. Căci, văzând „Lumina cea adevărată”, ține de mână pe ucenicul încă nevăzător, ducându-l și pe el la Lumină. Când ucenicul va ajunge să vadă pe Dumnezeu, atunci părintele său duhovnicesc se va odihni de lucrarea sa, căci a lăsat în locul său un părinte de încredere. Numai acela care a fost un ucenic adevărat, acela va ajunge și un îndrumător duhovnicesc bun. Cel ce a ascultat, știe cum să poruncească și să conducă. Și aceasta trebuie să fie cea mai scumpă dorință și bucurie a îndrumătorului: de a ridica pe ucenicii săi, nu numai la înălțimea sa morală, ci chiar la una superioară lui.

Prin această strânsă legătură și continuitate, în timp și spațiu între îndrumători și ucenici se poate face cunoscută Evanghelia lui Hristos și se

²⁰⁸ Canonul 102 al Sinodului Trulan, la Pr.Conf. Ilie Moldovan, *art.cit.*, p.583.

²⁰⁹ Diac. Prof. Orest Bucevski, *Despre Sfânta Taină a Mărturisirii* în „Studii Teologice”, anul XI (1959), 3-4, p.135.

²¹⁰ Jean – Claude Larchet, *op.cit.*, p.164.

²¹¹ Sfântul Ioan Scărarul, *Cartea despre nevoițe*, în *Filocalia...*, vol.9., p. 410, cap.6.

crează adevărate focare de viață morală. Păstorul cel adevărat, privind acum în urma sa, vede mulțimea ucenicilor săi sau chiar pe ucenicii ucenicilor săi. Și nu există sentiment mai satisfăcător decât acesta.

Dumnezeu vrea să aibă în îndrumătorul duhovnicesc un următor al Fiului Său, un trăitor al Evangheliei Sale, un iconom credincios al tainelor Sale, un împlinitor al voinței Sale. Credincioșii vor să aibă în el un om al virtuții, care să le slujească cu dreptate și părintească iubire jertfelnică, cu râvnă de mântuire, ca la rândul lor, să-și arate față de el tot respectul și dragostea lor, toată încrederea, ascultarea și slujirea lor de fii adevărați.

2.3. a) Fiul duhovnicesc

Statutul de ucenic este întotdeauna legat de cel al părintelui duhovnicesc. El poate exista doar în preajma duhovnicului.

Ucenicul este cel ce se zidește pe sine cu ajutorul lui Hristos, prin duhovnic. Zidirea ucenicului este asemănată cu zidirea unei case. Hristos – Cuvântul este Arhitectul, iar părintele duhovnicesc este cel ce supraveghează zidirea după planurile poruncilor evanghelice. Când se va termina zidirea, sufletul ucenicului trebuie să arate ca un palat în care Împăratul tuturor să locuiască și să se odihnească. De aceea va avea grijă ucenicul să nu se lase să treacă nelucrată vremea harului, ci împreună cu povățuitorul său să lucreze neconținut la adunarea celor necesare zidirii în Hristos: la adunarea virtuților prin păzirea poruncilor.

Ucenicul este ca și cel rănit de tâlhari, care a pierdut bucuriile dăruite de Ziditorul său. Pentru aceasta s-a hotărât să le recucerească și să dobândească binele în aceleași laturi în care le-a pierdut²¹².

O imagine a ucenicului o găsim la Ava Dorotei. În viziunea lui, ucenicul nu trebuie să creadă niciodată inimii sale; nu trebuie să hotărască nimic fără sfat și întrebare; nu trebuie să cerceteze faptele părintelui duhovnicesc; trebuie să se supună în liniște și astfel va călători fără primejdie și fără rătăcire pe drumul sfinților; trebuie să-și taie voia sa; să se învinovățească pe sine; să se

²¹² *Filocalia...*, vol. 10, p.45.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

încreadă în purtarea de grijă a lui Dumnezeu; să creadă că necinstirile sunt leacuri tămăduitoare ale mândriei sufletului său; să se roage pentru cei ce-l batjocoresc; să nu caute să cunoască păcatul aproapei și să nu primească bănuielile împotriva lui; să-și păzească conștiința curată în fața lui Dumnezeu, a aproapei și în fața lucrurilor²¹³.

Ucenicul nu trebuie să se despartă de dragostea părintelui său; nu trebuie să fie judecătorul faptelor părintelui său duhovnicesc, ci împlinitorul poruncilor lui. Părintele duhovnicesc se face ucenicului, prin muștrări, pricină de curăție desăvârșită, fără de care mintea nu poate petrece în locul curat al rugăciunii. De aceea ucenicul trebuie cu bucurie să primească scoaterea la iveală a bolilor sale.

Pentru a avea pururea o credință neîndoielnică în povățuitorul său, ucenicul trebuie să păstreze biruințele acestuia pururea neșterse în mintea și în inima sa²¹⁴.

Ucenicul este cel ce prin rugăciuni și cu lacrimi înduplecă pe Dumnezeu să-i trimită un călăuzitor nepătimaș și sfânt pentru a învăța bine lupta cea bună, pentru că „învățăturile bune sunt de la învățători buni”²¹⁵.

Ucenicul care nu contrazice pe învățătorul său privește la acesta ca la Dumnezeu și dovedește credință neîndoielnică, cinstind cu evlavie ca sfânt până și locul în care viețuiește călăuzitorul și părintele său²¹⁶.

Sfântul Simeon Noul Teolog spune că, odată ce ucenicul s-a predat pe sine întreg părintelui său duhovnicesc, trebuie să se poarte ca un străin față de toate cele ce îl atrag în afară: oameni, lucruri și bani.

Fără părintele său să nu facă nimic, dar nici să nu ceară nimic de la el însuși din proprie inițiativă, fără ca să-i dea părintele cu mâinile sale²¹⁷.

Știe ucenicul și de aceea s-a și dorit a fi ucenic, că Dumnezeu nu descoperă nimănui calea desăvârșirii decât aceluia ce sunt îndrumați pe dânsa de părinții cei duhovnicești²¹⁸. Și s-a străduit știind aceasta să îplinească o

²¹³ Ava Dorotei, *Către întâistătătorii și ucenicii din mănăstire, cum trebuie să povățuiască cei dintâi și cum trebuie să se supunăei din urmă*, în *Filocalia...*, vol.9, p.596, cap.4.

²¹⁴ Sfântul Iooan Scărarul, *Carte despre nevoințe*, în *Filocalia...*, vol.9, p.75, cap.8

²¹⁵ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia...*, vol.6, p.28, cap. 48.

²¹⁶ *Ibidem*, p.25, cap. 30.

²¹⁷ *Ibidem*, p.24, cap.24.

²¹⁸ Sfântul Ioan Casian, *Cuvânt plin de mult folos despre Sfinții Părinți din pustia sketică și despre darul deosebirii*, în *Filocalia...*, vol.1, p.150.

datorie: aceea de a iubi pe dascălul său și să mulțumească lui Dumnezeu pentru el.

Există și ucenici care din dorința de a ajunge mai repede la desăvârșire au luat asupra lor înainte de vreme lupte ce întrec puterile lor. Aceștia însă s-au dovedit a fi lipsiți de evlavie²¹⁹.

Dar există și ucenici care au fost rânduiți de învățătorul lor să învețe pe alții, să primească gânduri și să stăpânească peste alții, fie prin arhierie, fie prin stăreție, primind printr-o simțire a minții pecetea de la Duhul Sfânt, prin pogorârea Lui.

Locul ucenicului este locul ascultării în care poate câștiga desăvârșirea cu ajutorul harului dumnezeiesc și a părintelui duhovnicesc.

b) Datoriile fiului duhovnicesc față de duhovnic

Prima datorie a fiecărui om este aceea de a avea un părinte duhovnicesc. Pentru că trebuie să-l aibă și nu-l întâlnește prea, ușor, trebuie să-l caute.

Cuvântul revelat al Sfintei Scripturi cere o grijă și o atenție deosebită în rezolvarea acestei probleme. „Întru mulțimea bătrânilor stai și cu cel înțelept te unește” (Isus Sirah 6,35). „Mulți să fie care au pace cu tine, iar sftenicii tăi să fie dintr-o mie unul” (Isus Sirah 6,6). Căci „cel ce se însoțește cu cei înțelepți ajunge înțelept, iar cel ce se întovărășește cu cei nebuni se face rău” (Pilde 13,20). „Nu vă înșelați: tovărășiile rele strică obiceiurile cele bune” (I Cor. 15,33).

Sfântul Ioan Scărarul se pronunță foarte clar în această privință. „Când vrem să căutăm îndrumător pentru Domnul, zice el, când vrem să ne încredințăm mântuirea noastră altuia, înainte de a păși pe această cale, cu judecată și pătrundere, să alegem, să cercetăm și am putea zice să încercăm pe acest cârmaci ca să nu dăm peste un simplu vâslaș, - în loc de doctor este un bolnav – în loc de nepătimaș, de un om stăpânit de patimi, în loc de liman, peste o vâltoare, și astfel să ne găsim pregătită scufundarea”²²⁰.

Când îndrumătorul este om virtuos, om de caracter, simți că-ți vrea numai binele, atunci ai o încredere deosebită în el, îi ascuți sfatul și-l iubești nespus de mult. La fel și duhovnicul, când vede că ucenicul e om de caracter, este sincer, nevinovat, gata la orice ascultare, îl iubește și are multă încredere în el.

²¹⁹ Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor*, în *Filocalia...*, vol. 1, p.214.

²²⁰ Sfântul Ioan Scărarul, *Cartea despre nevoițe*, în *Filocalia...*, vol.9, p. 55.

Și numai o asemenea încredere bazată pe virtute, și îndeosebi pe iubire, procură statornicie și continuitate în drumul omului pentru desăvârșire.

Urmarea firească a încrederii ucenicului în îndrumător este dăruirea, credința și ascultarea desăvârșită a lui față de duhovnic. Ucenicul se dăruiește total în mâinile părintelui pentru ca el, cu priceperea sa, să-l modeleze după tiparul poruncilor lui Hristos. Și aceasta nu se face la întâmplare și fără judecată, ci ea are la bază, pe de o parte, conștiința neîncrederii în sine, conștiința nepriceperii în cele ale virtuții și pe de alta, conștiința încrederii în părintele duhovnicesc, conștiința că el cunoaște din propria lui experiență, tainele vieții duhovnicești, el însuși fiind duhovnicesc. Și într-adevăr, această comuniune desăvârșită de la suflet la suflet, această îmbunătățire a sufletului ce se naște la viața cea nouă prin sufletul părintelui duhovnicesc, care este plin de Dumnezeu, nu se poate realiza decât prin asceză, dăruire totală. Duhovnicul nu-și poate face lucrul său dacă ucenicul nu se dăruiește lui, descoperindu-și cât mai des înaintea lui viața sa cu toate gândurile bune sau rele, cu toate dorințele și durerile sale. Tot ceea ce este nemărturisit și ascuns rămâne ca un fel de rană care crește mereu, devenind o piedică serioasă în viața duhovnicească. În această situație sufletul ucenicului are mai mult de ascultat decât de vorbit; el are mai puțin de dat și mai mult de luat²²¹. Această comuniune și descoperire a întregii vieți, până în cele mai mici amănunte, se face mai ales prin Taina Spovedaniei, care trebuie să fie făcută cât mai des. Fără a avea caracter de taină, ucenicul poate face acest lucru în fiecare seară, în fața îndrumătorului său. Desigur, că aceasta se poate realiza mai ușor în viața duhovnicească. Pentru ceilalți creștini rămâne mai ales Taina Spovedaniei.

Dacă paternitatea duhovnicească nu este un cuvânt deșert, atunci ucenicul trebuie să rămână fidel duhovnicului său.

Pentru a dobândi virtutea ascultării, ucenicul trebuie să-și împrăzieze o anumită stare și anume starea lepădării de sine. Aceste două virtuți se controlează și se măsoară una pe alta. „Nimic nu este asemenea cu lupta deschiderii sufletului și cu marea faptă a ascultării: prin aceste două deprinderi sufletul se luminează, voia proprie este tăiată; prin ele se ajunge la desăvârșita intimitate a fiului duhovnicesc față de părintele duhovnic”²²².

²²¹ Mgd. Ierod. Irineu Crăciunaș, *art.cit.*, p.635.

²²² Ireneu Hausherr, *op.cit.*, p.203.

Fără ele, virtuțile nu au nici o valoare, celelalte practici devin chiar vătămătoare.

„Cel care stăruie să deprindă această dumnezeiască lucrare trebuie să se dea cu sufletul și cu trupul sub o ascultare potrivită cu Sfânta Scriptură, adică să se dea pe sine, spre deplina tăiere a voii sale și a judecății sale, unui om care se teme de Dumnezeu, unui păzitor stăruitor al dumnezeieștii Lui porunci și iscusit în lucrarea duhovnicească”²²³.

Ascultarea este adesea prezentată de Sfinții Părinți ca o cale nerătăcită prin care se ajunge deîndată la vindecare sufletească și mântuire, ducând în chip neînșelat pe treptele cele mai înalte ale vieții duhovnicești.

Rar sunt cei ce cunosc taina ascultării. Cel ce ascultă este mare înaintea lui Dumnezeu. El îl imită pe Hristos, Care ne-a dat El Însuși pilda ascultării. Domnul iubește sufletul ascultător și îi dă pacea Lui și atunci totul este bine și sufletul simte iubire pentru toți.

Duhul Sfânt iubește sufletul celui ce ascultă și, de aceea, el cunoaște degrabă pe Domnul și primește darul rugăciunii inimii. Cel ce ascultă s-a predat pe sine voii lui Dumnezeu și, pentru aceasta îi sunt dăruite libertatea și odihna în Dumnezeu și se roagă cu mintea curată, dar cei mândri și neascultători nu se pot ruga curat chiar dacă se nevoiesc mult. Ei nu știu cum lucrează harul, nici dacă Domnul le-a iertat păcatele, dar cel ce ascultă știe limpede că domnul i-a iertat păcatele, pentru că simte în sufletul său pe Duhul Sfânt. El vine degrabă la iubirea lui Dumnezeu datorită smereniei lui și pentru rugăciunile părintelui său duhovnicesc.

Ascultarea este deci mormânt al voinței și înviere a smereniei. Ascultarea este asumarea morții de bună voie care se transformă într-un act suprem, continuu de voință²²⁴. De aceea au și numit-o Sfinții Părinți „mărturisire” sau „mucenicie”, căci martirii și mucenicii sunt și cei ce mor pentru păzirea poruncilor lui Hristos²²⁵. Celor aflați în ascultare, diavolul le sădește pofta unor virtuți peste putere și prin aceasta îi îndeamnă spre nevoițe mai mari decât ar putea face și, astfel, îi aduce încet lângă cursa mândriei pentru că nevoița învață mândria când nu e însoțită de ascultare, iar ascultarea învață smerenia. Smerenia ascultării se arată în aceea că oricâte minuni sau oricâte

²²³ Paisie Velicicovski *Despre lucrarea minții și rugăciunii lui Iisus*, la Elisabeth Behr – Sigel, *Rugăciunea lui Iisus sau taina spiritualității monastice ortodoxe*, în vol. *Fericita întristare*, Traducere de Maria și Adrian Alexandrescu, E. I.B.M.B.O.R., București, 1997, p.101.

²²⁴ Sfântul Ioan Scărarul, *Carte despre nevoițe*, în *Filocalia*..., vol.9, p.74, cap.3.

²²⁵ *Ibidem*, p.75, cap.10.

virtuți ar dobândi ucenicul, el va socoti în chip neîndoielnic că acestea le-a făcut ori le-a câștigat prin rugăciunea părintelui său duhovnicesc. Astfel, el va rămâne străin de închipuirea deșartă de sine²²⁶.

I se cere ucenicului ca numai un lucru să aibă în minte, și anume: să nu cadă întru nimic din porunca părintească; pentru ascultarea poruncii aduce curăției sufletului, iar curăția sufletului aduce împărtășirea de lumină. Sfântul Marcu Ascetul spune că cel ce amestecă pe ascuns în poruncă voia sa este un desfrânat și pentru neputința de a se înfrâna suferă durere și rușine²²⁷. De aceea voia ucenicului nu trebuie să fie amestecată sau împărțită între cele bune și cele rele, ci permanent să aleagă pe cele bune. Părintele mereu îi spune ucenicului ce trebuie să facă, iar dacă acesta nu ascultă atunci îi vestește venirea relelor. Însă de se va supune sufletul său părintelui va fi ferit de cele rele și va câștiga cele bune, și-și va afla odihna.

Lepădarea de lume și de bucuriile din ea trebuie să fie urmată de lepădarea împătimirii de lucrurile din lume pentru a fi autentică și pentru a folosi sufletului.

Voia sa, ucenicul trebuie să o lepede ca pe o haină a rușinii pentru a putea intra în luptă despuiat de ea ca să nu-l împiedice. Voia lui proprie este voia contrară lui Dumnezeu, este voia individualistă sau egoistă. Aceasta îl îmbracă într-o înfățișare neplăcută lui Dumnezeu și semenilor. Voia lui Dumnezeu îi este descoperită în voia părintelui său duhovnicesc. De nu va asculta de părintele său după pilda Fiului, Care S-a făcut ascultător Tatălui până la moarte și cruce (Filip. 2,8) înseamnă că nu va putea niciodată să se nască de sus²²⁸. Iar ucenicul care uneori ascultă, alții nu ascultă de părintele său, se aseamănă celui care uneori pune în ochi leacuri, alții var nestins²²⁹, nevindecându-se niciodată. Însă în cei ascultători ajutorul lui Dumnezeu conlucrează cu ei și șterge din ei toate patimile pentru că urmează voii lui Dumnezeu. Pentru aceea Dumnezeu luminează ochii orbi ai celor ascultători prin virtuțile povățuitorului, iar prin lipsa ascultării le întunecă ochii²³⁰.

Lepădarea de sine este totuna cu suirea pe Cruce. Crucea este voința care este gata să primească orice necaz. A ține însă la voința sa reprezintă pentru ucenic peretele din mijloc ce-l desparte de Dumnezeu.

²²⁶ *Ibidem.*, p.112, cap.48.

²²⁷ Sfântul Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, în *Filocalia*...,vol.1., p.239, cap.124.

²²⁸ Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire*, în *Filocalia*...,vol.6, p.293, cap.54.

²²⁹ Sfântul Ioan Scărarul, *Cartea despre nevoințe*, în *Filocalia*...,vol.9, p.113, cap.54.

²³⁰ *Ibidem*, p.124, cap.99.

Această voie proprie, netăiată de el de bună voie, face pe ucenic să se mânie pe părintele său când acesta încearcă să i-o taie. De aici apare și împotrivirea în cuvânt sau în lucru, dar această împotrivire îi este ucenicului o sabie cu două tăișuri, care-i ucide sufletul fără să știe și îl îndepărtează de viața cea veșnică. Sfântul Simeon Noul Teolog spune: „Contrazicerea este o cursă și are ca momeală apărarea prin care fiind amăgiți înghițim undița păcatului(...). Acest duh (al contrazicerii) îl duce (pe ucenic) spre culmea mândriei și de aici îl prăvălește în prăpastia păcatului ca să fie apoi dus la judecată cu cei căzuți din cer”²³¹. Dacă vrea să se vindece de această boală a grăirii împotriva, ucenicul este dator să facă o mie de metanii înaintea lui Dumnezeu sau una, către părintele căruia i-a greșit. Dar dezlegare nu primește decât prin acea una căci este mai puțin vătămător să păcătuiască lui Dumnezeu decât părintelui său. Fiindcă atunci când Dumnezeu se mânie pe el, povățuitorul său îl poate împăca cu Dumnezeu, dar tulburându-se duhovnicul nu va mai avea pe cineva care să-L facă pe Dumnezeu milostiv²³².

Smerindu-se prin ascultare, ucenicul mereu se înalță, căci „cel ce ascultă este cel mare”²³³ și astfel mereu va câștiga noi virtuți cu ajutorul cărora va lupta împotriva ispitelor ce-l vor întâmpina pe drumul către mântuire.

0.0. Iubirea duhovnicului pentru ucenic

„Un fiu duhovnicesc este născut de părintele lui în durerile grijii de el, al compătimirilor de tot soiul, al ostenețelor de a-l sfătui și susține în greutățile lui, în silințele de împlinire a sfaturilor date, în temerile de a nu fi biruit de ispitele ce-i vin...”²³⁴. Din clipa în care Dumnezeu i-a pus alături pe calea mântuirii, părintele duhovnicesc, plin de iubire dumnezeiască pentru fiul său, s-a străduit a fi asemenea Părintelui ceresc în călăuzirea fiului ce i-a fost dat în grijă, căci știa că nu poate merge cineva pe urmele Domnului dacă nu-l vede. Ajungând prin darul lui Dumnezeu și prin câștigarea iubirii desăvârșite de Acesta, să-L vadă, părintele duhovnicesc și-a luat de mână fiul pe care urma să-l nască spre vederea lui Dumnezeu și l-a ajutat să ajungă acolo unde și el a ajuns.

²³¹ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia...*, vol.6, p.28, cap.45.

²³² Sfântul Ioan Scărarul, *Cartea despre nevoințe*, în *Filocalia...*, vol.9, p.134, cap.126.

²³³ *Filocalia...*, vol.12, *Isaia Pustnicul*, p.48, cap.3.

²³⁴ *Filocalia...*, vol.11, p.535.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Îndurarea părintelui față de ucenicul său a fost de la început mare. Inima sa s-a întins prin toate valurile ispitelor și greutăților cu care s-a luptat fiul său duhovnicesc ca să-i dea putere să le învingă și să-l scoată din întuneric la lumină. Iubirea sa nemărginită face ca spațiul să fie învins doar pentru a fi pretutindeni cu fiul său și să-l scape de primejdii.

Îndurător la nesfârșit și nelăsându-se copleșit nicidecum de supărarea ce i-ar fi pricinuit-o ucenicul, părintele duhovnicesc trece ucenicului parte din învățătura sa cu aceeași dragoste nehotărnicită. Bucurându-se de ucenic ca de Dumnezeu, părintele așteaptă cu nemăsurată iubire clipele când ucenicul trece dintr-un ceas în altul înaintând spre desăvârșire. Știind că „omul este mângâiat mai mult de gândul că cineva face tot ce poate pentru el decât gândul că face el însuși pentru sine totul”²³⁵, părintele duhovnicesc a făcut, asemeni Sfântul Apostol Pavel, toate pentru fiul său, îndurându-se de el, rugându-se pentru el, arzând ca flacăra unui foc puternic de dragostea lui Hristos, iar arderea aceasta cu duhul îl făcea să nu înceteze a se ruga ziua și noaptea lui Dumnezeu pentru ucenicul său ca să-i fie iertate greșelile cele de voie și cele fără de voie, pentru a putea în final a se bucura împreună cu el de slava cea dumnezeiască.

Atunci când fiul său duhovnicesc îi cerea părintelui său să se roage pentru a primi de la Dumnezeu bunuri duhovnicești bucuria părintelui era fără seamăn. Rugăciunea curată a părintelui, urcându-se la cer ca niște fulgere ce luminează asemeni razelor soarelui, dădea veselie Tatălui și bucurie Fiului și plăcere Duhului Sfânt. Înaintarea ucenicului se făcea prin rugăciunile de mijlocire ale părintelui său prin harul Duhului Sfânt. Aportul ucenicului nu era însă mic dacă rugăciunea părintelui pentru el îl duce în împărăția lui Dumnezeu, doar faptele proprii îl duc acolo, dându-i persoanei sale stabilitate în bine. Stând sub semnul iubirii această relație stă inevitabil sub semnul smereniei. Dobândind smerita cugetare, părintele duhovnicesc mereu s-a micșorat pe sine în toate față de toți oamenii și astfel a fost înălțat mai presus de stăpânitorii veacului acestuia, căci unde odrăsleşte smerenia, acolo izvorăște slava lui Dumnezeu.

Semn al iubirii și al cunoștinței, smerenia este haina lui Dumnezeu, pe care a îmbrăcat-o și părintele duhovnicesc făcându-se asemenea Celui ce S-a

²³⁵ *Ibidem*, p.220.

pogorât de la înălțimea Lui și a ascuns puterea măririi Lui și a acoperit slava Lui în smerita cugetare, ca să nu fie arsă zidirea de vederea Lui²³⁶.

Îmbrăcându-se în smerenie s-a făcut părintele ca o firimitură pentru a putea locui între oameni. Smerenia sa se arată în aceea că nu se socotea pe sine ceva, nici nu se măsură cu cineva, nici nu se supăra de era nedreptățit, nici nu se apăra de fapta pentru care a fost nedreptățit. Primea defăimările ca adevărate și nu se îngrijea să-i încredințeze pe oameni că a fost defăimat pe nedrept, ci cerea iertare. Nu voia a fi văzut ori cunoscut de oameni, ci voia să se scufunde pe sine însuși în lăuntru și să se sălășluiască și să intre în liniște. Prețuind mai mult viețuirea însingurată în liniște alege în toate micimea, neagonisirea, sărăcia pentru că unde sunt mult lucruri sunt multe griji. Nu se simțea niciodată înțepit, grăbit și tulburat. În el nu era loc pentru gânduri înfierbântate. Cuvântul măsurat, inima zdrobită, răbdarea, evlavia, liniștea îi vădeau smerita cugetare. Voind a fi cunoscut de Dumnezeu ,s-a făcut necunoscut de oameni pe cât i-a fost cu putință. Socotindu-se furnică și vierme întru toată simțirea sa s-a lăsat mai întâi el modelat de Dumnezeu pentru a putea apoi modela pentru Dumnezeu. Blândețea sa dovedea smerenia sa, iar smerita cugetare era dovedită prin aceea că având toată virtutea se socotea pe sine și mai dator lui Dumnezeu ,iar dacă îi venea o ispită se învinovăța doar pe sine. Simplitatea sa câștigată prin smerenie îl apropia de Dumnezeu. El nu putea cădea niciodată pentru că unde ar mai putea cădea cel mai prejos de toți chiar și de sine însuși? El nu avea limbă să vorbească despre altul care gândea rău despre cineva, nici ochi care să ia seama la scăderile altuia, nici urechi care să audă cele ce nu folosesc sufletului propriu.

Acolo unde este smerenie adâncă, acolo sunt și lacrimi îmbelșugate. Izvor de lacrimi devenise inima părintelui căci acolo era prezent Duhul cel Sfânt, curăția și sfințenia și vederea lui Dumnezeu. Obișnuindu-se a nu se socoti a fi ceva mare, nu se mârșea când ceilalți nu-l socoteau a fi ceva. Ocărât fiind, nu-și micșora dragostea față de acela. Blând, lin, ușor de înmuiat prin străpungere, milos, senin, strălucitor, ușor de înfrânat, veghetor, nepătimaș, uitând de faptele proprii, socotindu-se pe sine cel mai de pe urmă și mai păcătos dintre toți, a cunoscut mila și harul lui Dumnezeu tăgăduindu-și voia proprie pururea.

²³⁶ *Filocalia* ...,vol.10, p.105.

Cugetând pururi cu smerenie la bucuria întâlnirii cu Dumnezeu, inima sa creștea în iubire și nu mai putea fi ținută departe de harul lui Dumnezeu. Smerenia sa se revărsa peste tot și viața ucenicului era o permanentă bucurie.

Ca un pom încărcat de roade plecându-se la pământ pentru a se bucura cât mai mulți de roadele sale, așa era și părintele duhovnicesc încărcat de roade duhovnicești, plecându-se cu iubire asupra ucenicului și dându-i cu bucurie din roadele sale.

Smerenia sa se arăta și în cinstirea pe care o da ucenicului, cinstire ce mergea uneori până într-acolo că renunța la părerea sa și împărțasea cu bucurie părerea ucenicului. Plin de delicatețe și noblețe sufletească, părintele își cinstea ucenicul ca pe un dar primit de la Dumnezeu și făcea totul pentru a nu-i răni cumva conștiința.

Alături de iubirea părintelui său duhovnicesc creștea și iubirea fiului duhovnicesc pentru părintele său.

1.0. Iubirea ucenicului pentru duhovnic

Convins că prin părintele său duhovnicesc, Dumnezeu îi face cunoscută voia sa cu sine, ucenicul s-a încredințat întru totul părintelui său. Voia sa proprie a aruncat-o în spate, iar voia părintelui care este voia lui Dumnezeu a pus-o în fața ochilor săi. Pildă de supunere totală i-a fost ucenicul care, din ascultare față de părintele său, a sădit un băț udându-l în fiecare zi până când, după trei ani de zile, bățul a înflorit și a dat rod. Supunându-și voia sa părintelui său, ucenicul a văzut că Dumnezeu nu-i trimite nici boli, nici mari încercări și s-a tulburat știind că Dumnezeu pe cine iubește ceartă. Aruncându-se înaintea părintelui său și spunându-i tulburarea sa, acesta l-a liniștit spunându-i că ascultarea desăvârșită i-a dat odihnă în încercări. Chiar de ar greși părintele său în vreun lucru, el nu trebuie să se îndoiască de el, ci să se supună lui așa cum s-ar supune lui Hristos. Datorită ascultării desăvârșite au fost văzuți ucenici care au luat înaintea părinților lor duhovnicești cununile desăvârșirii. Aplecându-se numai spre sine însuși, luând aminte numai la sine, singura responsabilitate ce i se cere ucenicului este ascultarea față de părintele său. De va fi desăvârșită ascultarea, și răsplata va fi pe măsura desăvârșirii. Tot timpul său, ucenicul va trebui să se predea ascultării. Pildă este și ucenicul care, chemat de glasul părintelui său, a lăsat litera omega neterminată alergând degrabă la ascultarea ce i se cerea să o îndeplinească.

Pentru a ajunge însă la ascultarea desăvârșită, la supunerea totală, ucenicul va trebui să câștige și virtutea răbdării.

Aflând ucenicul că răbdarea este „ cea mai bună metodă pentru a vindeca voința egoistă a omului”²³⁷ și știind că de nu va suferi omul pătimirile, nu poate ajunge la cruce, iar de nu ajunge la cruce, nici învierea nu se arată, s-a hotărât să pătimească toate întru răbdare. Răbdarea este „maica mângâierii și o putere care obișnuiește să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere o află cu ajutorul darului dumnezeiesc care se ivește din urmarea rugăciunii și din vărsarea lacrimilor”²³⁸. Iar când s-a înmulțit răbdarea în sufletul său este semn că a primit în ascuns harul mângâierii. Cel ce rabdă tot cuvântul aspru întru cunoștință, fără să-i fi permis acestuia vreo nelegiuire săvârșită de el își pune în clipa ceea o cunună de spini pe capul său, dar este fericit că la o vreme pe care nu o știe se va încununa cu nestrucăciunea. Și gândurile sunt frânate cu putere prin răbdare, cu bucurie a osteneților și necazurilor. Prin răbdare și prin rugăciune poate fugi ucenicul de ispitele ce-l înconjoară, căci de li s-ar împotrivi fățiș vor veni asupra lui cu și mai mare tărie. Răbdarea naște înțelepciune, căci ea este și stăruința neîncetată de a vedea cu ochii înțelegerii pe Cel nevăzut, ca văzut. Răbdarea cu mulțumire a voii lui Dumnezeu se va considera drept a doua mucenicie. De aceea trebuie să împlinească ucenicul mucenicia conștiinței lui cu multă hotărâre și răbdare înaintea lui Dumnezeu²³⁹. Prin iubirea de osteneală este scoasă afară iubirea de plăcere, iar iubirea de osteneală nu este altceva decât răbdarea.

Răbdarea este „piatră neclintită în fața vânturilor și a valurilor vieții și cel ce o are pe ea nu slăbește și nu se întoarce înapoi în vremea revărsării lor”²⁴⁰. Răbdarea este așadar durerea nesfârșită a sufletului care nu se clintește nicidecum sub loviturile îndreptățite sau neîndreptățite. Câștigând răbdarea, va lupta ucenicul, din iubire față de Dumnezeu și de părintele său, să câștige și îndelunga răbdare care-l va face să stea neclintit în împrejurări aspre; a aștepta sfârșitul încercării și a nu da drumul iuțimii la întâmplare; a nu vorbi cuvinte neînțelepte; nici a gândi ceva din cele ce nu se cuvin unui închinător

²³⁷ *Filocalia*..., vol.11, p.222.

²³⁸ *Filocalia*..., vol. 10, p.246.

²³⁹ Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească*, în *Filocalia*...,vol.1, p.383, cap.94.

²⁴⁰ Petru Damaschinul, *Douăzeci și patru de cuvinte scurte și pline de cunoștință duhovnicească*, *Filocalia*...,vol.5, p.211.

la Dumnezeu. Știind că se află sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu nimic nu-l va face pe ucenic să se îndoiască în drumul său spre desăvârșire.

Pentru aceea va încerca să câștige și smerenia. Smerenia ucenicului nu este asemenea cu cea a părintelui său duhovnicesc. Dacă smerenia părintelui este un dar a lui Dumnezeu, smerenia ucenicului este încercare de a afla acest dar, căci există o smerenie câștigată ca dar și una câștigată prin meșteșuguri ce atrag smerenia. Smerenia ucenicului este născută din frică de Dumnezeu. Acesteia îi urmează cumpătare a mădularelor, cu o liniștire a simțurilor și cu o inimă zdrobită tot timpul. Ucenicul este nu cel ce cugetă cu smerenie, ci cel ce se nevoiește pentru a cugeta cu smerenie. Sfântul Simeon Noul Teolog spune că „altceva este vorbirea smerită și altceva este cugetarea smerită, altceva este smerenia și altceva este floarea smereniei”²⁴¹, dar „sfânta smerenie și celelalte însușiri, harisme și lucrări ale ei sunt darul lui Dumnezeu”²⁴². Dar nu se va învrednici de ele ucenicul, de nu a semănat mai întâi toate semințele care vor da rod în el.

Purtându-se smerit, vorbind smerit când i se cere, tăcând, certându-se pe sine tot timpul, ucenicul ajunge să cugete smerit apropiindu-se de virtutea smereniei cu pași uneori rezezi, alteori mai înceți.

Cinstirea pe care o dă fiul duhovnicesc părintelui său este mare și ea provine atât din smerenia ucenicului, cât și a duhovnicului, dar și din iubirea fiului pentru părintele său, căci „pe cel smerit la cuget nu-l disprețuiește omul niciodată; nu-l jignește cu cuvinte, nu-l nesocotește.

Odată ce-l iubește Stăpânul, este iubit de toți. Toți îl doresc și în tot locul unde se apropie apare ca un înger de lumină și i se arată cinstire(...), tot omul îi așteaptă cuvântul, ca și cuvântul lui Dumnezeu”²⁴³.

Cinstirea părintelui se arată și în ascultarea desăvârșită a ucenicului, în întrebarea sa cu privire la orice lucru, în delicatețea cu care îl îngrijește de este bolnav, în iubirea sa pentru el, în lupta și nevoința sa de a ajunge la Dumnezeu și de a-l urma pe părintelui său, în smerenia sa în fața oricărui om, în bucuria de a fi împreună cu duhovnicul său și alături de acesta cu Dumnezeu. Mereu cinstind pe Dumnezeu, pe părintele său și pe aproapele său, ajunge și el să fie cinstit de Dumnezeu.

²⁴¹ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia* ...,vol.6, p.43., cap.91.

²⁴² *Ibidem*.

²⁴³ *Filocalia* ...,vol.10, *Sfântul Isaac Sirul*, p.107.

Dragostea și smerenia, atât a părintelui, cât și a fiului duhovnicesc, fac o sfințită pereche. Cea dintâi îi înalță pe cei doi, iar cea de-a doua, susținându-i, nu-i lasă niciodată să cadă.

Concluzii

Creat de Dumnezeu să atingă dumnezeirea și cinstit cu libertate, omul, după cădere, s-a aflat în fața a două căi: a mântuirii și a pierzării. Călător, însingurat, până la venirea Mântuitorului, omul simțea închisă calea mântuirii.

Dar odată cu Întruparea Fiului lui Dumnezeu, Calea Adevărului se vede limpede. De acum, Însuși Hristos călătorește alături de fiecare și împreună cu fiecare spre calea ce duce la Tatăl. Alături de Hristos și împreună cu El vrem să ajungem mai repede la Dumnezeu, în Împărăția Cerească.

Paternitatea și filiația atât cea trupească și cu atât mai mult cea duhovnicească, sunt reflecții ale paternității și filiației dumnezeiești.

Părintele Stăniloae accentuează ideea conform căreia există în lume paternitate și fiu pentru că există Părinte Cerească și fiu veșnic al Acestuia. La această relație de iubire participă în mod egal și Sfântul Duh, a treia Persoană a Sfintei Treimi.

În planul vieții omenești, părinții sunt cei care își asumă responsabilitatea creșterii și îndrumării unui copil în contextul vieții sociale, dar și în perspectivă duhovnicească. Însă sub cel de-al doilea aspect, adică cel spiritual, cei care au un rol determinant în creșterea și dezvoltarea spirituală sunt părinții duhovnicești. Aceștia, după ce la rândul lor au fost fii ai altor părinți, au crescut duhovnicește până la măsura „bărbatului desăvârșit”(Ef. 4,13).

În această lucrare, am încercat să facem o paralelă între filiația trupească și cea duhovnicească. Am început această analogie vorbind despre Taina Nunții, în care mirii sunt binecuvântați de Sfânta Treime, pentru că sunt chemați la unitatea desăvârșită a Dumnezeirii. „Hotarul dragostei este ca doi să devină una”, sau „un trup”, o singură ființă, cum spune Scriptura. Tocmai în Taina Nunții se revelează mai puternic pecetea Sfintei Treimi asupra ființei umane, în afirmarea deosebită atât a unității, cât și a multiplicității, a

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

identității de ființă și a distincției persoanelor, după icoana Sfintei Treimi. În afirmarea vie a acestei antinomii stă toată dinamica creației.

Atunci când bărbatul și femeia se unesc în căsătorie, ei formează nu imaginea a ceva pământesc, ci a lui Dumnezeu, afirmă Sfântul Ioan Gură de Aur. Dumnezeu e întreit în persoane, ființa umană e doime, iubirea însă e tot trinitară.

Iubirea îi face mai tari ca diamantul și mai duri ca fierul, navigatori în plenitudine. Ei se îndreaptă spre slava cea veșnică, atrag mereu mai mult harul lui Dumnezeu. Căsătoria e unirea intimă a două vieți, „taină a iubirii”.

Hristos e icoana bărbatului; Biserica e icoana femeii. Hristos părăsește din iubire cerul pentru Biserică; așa bărbatul părăsește și el totul, primind în inimă pe femeia sa și iubind-o ca pe o altă sine a sa.

Ca să o poată curăți și sfinți desăvârșit prin sângele Său, Iisus S-a jertfit pentru Biserică. La fel și soții sfințesc iubirea unul pentru celălalt prin jertfă.

În fața bărbatului, a conștiinței și iubirii lui, în Taina Nunții, o singură femeie dă răspunsul. Prin aceasta se exprimă iubirea adevărată.

În Taina Nunții cei doi primesc harul, care sfințește legătura lor și ajută la atingerea scopului ei, care constă în: ajutorarea reciprocă a soților pentru ușurarea vieții și dobândirea mântuirii; nașterea și creșterea de copii pentru înmulțirea oamenilor și a creștinilor Sfintei Biserici, și formarea lor; precum și înfrânarea pasiunilor, „ca pază împotriva desfrânărilor” (I Cor. 7,2).

Pentru a fi o unire desăvârșită, căsătoria comportă o iubire desăvârșită. De aceea ea trebuie să fie indisolubilă.

Sunt multe căsătorii nefericite. Ele au drept cauză principală uitarea, la unul sau la altul, sau chiar la amândoi, a obligațiilor sfinte.

Absența iubirii adevărate are efecte lamentabile în viața conjugală, care pot duce până la disoluția căsătoriei însăși.

Divorțul este o soluție extremă, în afara ordinii divine. Conviețuirea împreună a bărbatului cu femeia are de cele mai multe ori neajunsurile ei, asupra cărora nimeni nu poate închide ochii. Ele, însă, pot fi înlăturate, doar printr-o influență și intervenție morală.

Chiar în cazul trădării prin adulter de către unul din soți, celălalt nu are neapărat datoria de a face ruptura. El are obligația morală să aștepte întoarcerea prin pocăință a soțului sperjur.

Iubirea face ca iertarea să nu fie o simplă trecere cu vederea și o nesocotire a greșelii, ci să fie o iertare creatoare.

Sfânta Scriptură a Noului Testament prezintă într-o lumină foarte clară

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

esența căsătoriei, ca Taină mare „în Hristos și în Biserică”. Ea pune accentul pe unitatea și indisolubilitatea căsătoriei, fapt pentru care și respinge desfacerea ei, exceptând cazurile foarte grave. Fiind o instituție divină, prin ea se împărtășește harul binecuvântării divine la limite superioare. Păcatele împotriva căsătoriei sunt condamnate, nepermise, iar astăzi se impune o actualizare a „Tainei iubirii”, pentru că situația este gravă, adică s-a ajuns să se considere virtute păcatul, să se banalizeze aspectul de taină al căsătoriei până chiar la desființarea ei. În legătură cu această tematică o serie de probleme rămân deschise și așteaptă rezolvarea lor: avorturile, contracepțiile, perversiunea conjugală...

Fructele familiei sunt copiii despre aceasta am încercat să vorbesc în al doilea capitol.

Orizontul limitat al unei comuniuni exclusive între două persoane este legat de o iubire cu obiectiv limitat, dar o asemenea iubire exclusivă față de altul implică în ea totodată o frică, o incertitudine, o gelozie. Al treilea e „proba de foc” a adevăratei iubiri în doi. Numai al treilea, implică eliberarea iubirii de egoism.

Iubirea lui Dumnezeu nu lasă pe cei ce se iubesc să fie ai lor, ci ai celor iubiți.

În nevoile și dezordinea vieții noastre, iubirea adevărată impune, ca și monahismul, dar într-un fel mai smerit și aparent mai banal, asceză și sfințenie.

Să crești copii nu e nici simplu, nici ușor. Singura cale de a forma copii buni este ca mai întâi părinții să devină buni. Copiii sunt singura speranță a părinților pentru viitor, tot așa cum părinții sunt singura lor speranță pentru prezentul și viitorul imediat.

Părinții abia atunci arată că-și iubesc copiii când fac ceea ce e mai bine pentru ei, decât să facă ceea ce e mai simplu pentru ei înșiși. Părinții care învață copii să fie cinstiți, dar care nu reușesc să fie astfel ei înșiși, crează mari probleme.

Trebuie să-i cerem lui Dumnezeu să ne arate ce să facem, ce să spunem și cum să exprimăm mai bine ceea ce vrem să spunem. În creșterea copiilor pentru a-i putea forma pentru viața cea adevărată în Hristos, cunoașterea psihologiei copilului sau chiar o intuiție fină privitoare la propriii copii nu e de ajuns, dacă nu „chemăm” neîncetat harul lui Dumnezeu prin rugăciune.

Părinții trebuie să se roage atât dimineața cât și seara, în orice moment atunci când au nevoie să cunoască voia lui Dumnezeu și să învețe astfel să

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

deosebească gândul lui Dumnezeu. Prin practica rugăciunii se realizează țelul cel mai înalt: acela de a fi în comuniune cu Dumnezeu pentru a se mântui și a-i ajuta pe copiii lor să dobândească viața veșnică.

Un om căsătorit trebuie să spună: soțul meu, soția mea și copiii mei sunt viața mea, sunt conținutul vieții mele și numai trăind alături de ei va trebui să învăț o iubire asemenea lui Hristos.

Calitatea vieții de familie este măsura prin care se poate aprecia progresul duhovnicesc al celor ce trăiesc în lume.

Cei ce vor să se căsătorească să ceară lui Dumnezeu să le găsească un soț sau o soție cu care să poată trăi o viață creștinească și să-și crească împreună copiii în duh creștin.

Educarea copiilor este aducerea lor la asemănarea cu Dumnezeu. Dacă scopul acesta este atins atunci sunt binecuvântați și părinții.

În educație, dragostea, rugăciunea și exemplul sunt mult mai convingătoare decât cuvintele – de fapt, aceste trei calități dau valoare cuvintelor, atunci când este vorba să-i aducem pe copii la credința în Dumnezeu.

Pentru străduințele părinților în plămădirea și formarea tinerilor vlăstare, aceștia au datoria de a recompensa totul prin cinstire și ascultare față de părinții lor. Această datorie este subliniată de Sfântul Apostol Pavel prin cuvintele: „Copii, ascultați de părinții voștri în Domnul, că aceasta este cu dreptate. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta” (Ef. 6,1-2).

Îndatorirea copiilor de a-și cinsti părinții conține în sine toată gama sentimentelor, pe care urmașii le datorează celor ce i-au crescut, instruit și educat pentru viață.

E important, desigur, părinții să muncească din greu ca să-și hrănească și să-și îmbrace copiii, dar e mult mai important să le asigure o dezvoltare mintală și afectivă sănătoasă, dar încă și mai important este să susțină creșterea duhovnicească a copiilor lor. Viața duhovnicească e moștenirea cea mai de preț pe care o pot lăsa copiilor lor.

Astfel copiii concepuți, născuți, crescuți și înconjurați de rugăciune și iubire, vor ajunge la maturitate persoane duhovnicești, împlinindu-și adevărata vocație umană.

„Frumos lucru e căsătoria, mai frumos înfrânarea, însă cel mai frumos e fecioria; fecioria e vrednică de ceruri, căsătoria de pământ, iar desfrâul de iad”.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Tinerii sunt în general cei care au de ales o cale în viață: viața de familie sau cea de mănăstire. Și problema care și-o pun uneori este următoarea: care dintre acestea două e mai bună sau care asigură mântuirea.

Monahismul, bineînțeles, gândesc unii, pentru că este urmarea lui Hristos; de fapt, oricare-ar fi calea aleasă fiecare om trebuie să fie un „stavrofor” – purtător de cruce – adică să urmeze lui Hristos, să fie o ființă „crucificată”, jertfelnică.

Cuvintele lui Hristos despre monahism arată că Mântuitorul îl privește ca pe un mod de viață care nu e accesibil tuturor (Mt. 19,11). De ce anume e așa, este o taină pentru noi – taina libertății lui Dumnezeu și a libertății noastre. Avem în schimb cuvântul Său plin de autoritate dumnezeiască și de binecuvântare în sprijinul vieții de căsătorie: „De la începutul făpturii, bărbat și femeie i-a făcut Dumnezeu. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup, așa că nu mai sunt doi, ci un singur trup”(Mc. 10,6-9).

Într-o căsătorie binecuvântată, dragostea dintre soți ușor se transformă într-o dragoste dumnezeiască. Astfel, Taina Nunții e și ea o punte către împărăția lui Dumnezeu.

O cale cu totul necesară însă este Taina Spovedaniei, despre care am vorbit în partea a doua a acestei lucrări.

Omul, ca ființă teologică, simte în permanență nevoia de Dumnezeu, ca Sfințenie, ca Viață, ca Izvor inepuizabil de iubire și bunătate. Acest dar este sădit ontologic în noi și ne însoțește în permanență fără a ne robi, ba chiar mânați de acest dor, omul se simte mai liber și nu se mai satură de această libertate a harului.

Mărturisirea nu este pur și simplu ceva ce putem face singuri sau cu ajutorul preotului, ci o lucrare a lui Dumnezeu cu noi și în noi. Taina aceasta a fost instituită de Hristos, prin faptul că El Însuși a săvârșit-o, prin iertarea păcatelor acordată numeroaselor persoane care mărturiseau credința în El, cerând ajutorul Lui, și prin aceasta mărturisind implicit păcatele lor și acceptând îndemnul Lui de a nu mai păcătui.

Spovedania este „taina prin care se împărtășește harul iertării și al împăcării cu Dumnezeu, adică al reîntregirii în har a creștinului pocăit.

Credinciosul care recurge la duhovnic caută atât liniștea conștiinței, prin împăcarea cu Dumnezeu, cât și un sacrificiu de asistență morală ca să-l spijine în dispoziția lui de întremare și înnoire morală. Din acest punct de vedere, Taina Spovedaniei se mai numește „al doilea botez”.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

Prima condiție ca Taina Pocăinței să fie de folos credinciosului este să-și cerceteze conștiința, să stea de vorbă cu interiorul conștiinței sale.

Conștiința este judecătorul neadormit al faptelor noastre. Ea nu este apăsată numai de remușcările păcatului săvârșit, ci are și nostalgia nevinovăției pierdute.

Prin mărturisirea verbală a păcatelor, sufletul se umilește și-și ia pedeapsa, dar totodată își ușurează conștiința, așa că mărturisirea păcatelor este un act de umilință, deci un act de virtute. Fără umilință, Taina Spovedaniei rămâne fără efect.

Pocăința nu este descurajare, ci așteptare ardentă; nu este sentimentul că te afli în impas, ci că ai găsit o ieșire; nu de ură de sine, ci de afirmare a adevăratului eu, cel după chipul lui Dumnezeu. Căința nu înseamnă privirea în jos, la imperfecțiunile proprii, ci în sus, spre iubirea lui Dumnezeu; nu în urmă, cu reproș, ci înainte, cu încredere; ea înseamnă să privești nu ceea ce nu ai reușit să fii, ci ceea ce poți încă deveni cu harul lui Hristos.

Timpul pocăinței e unul de bucurie, nu de descurajare. Postul este o primăvară duhovnicească, pocăința un boboc ce înflorește, iar Hristos ni se face cunoscut ca „Dătător de lumină.” Întristarea pe care o resimțim în timpul Marelui Post este, ca să folosim cuvintele Sfântului Ioan Scărarul, „o fericită tristețe bucuroasă”.

Taina Spovedaniei apare ca o orientare spre viitor; ea îl scoate pe om din cursele păcatelor, îl face liber și nesupus răului din trecut, stăpân pe sine.

Prin iertarea păcatelor, creștinul este unit și împăcat cu Biserica cea Sfântă a lui Hristos. După primirea iertării, creștinul sărută crucea, semn al biruinței lui Hristos asupra păcatului, bolii și morții; și Evanghelia, prin care s-a vestit viața cea nouă în Hristos.

Nimic nu poate sluji ca pildă pentru raportul moral dintre ucenic și duhovnic ca raportul dintre fiu și mamă. Acest raport oferă factori necesari pentru buna reușită a educației. Acești factori sunt: dragostea, încrederea și ascultarea. Despre aceasta am vorbit în capitolul al doilea.

Maternitatea trupească se încadrează în paternitatea duhovnicească.

Dragostea ocupă locul cel mai important. Ea e puntea de aur între îndrumător și ucenic, este forța și taina vieții morale. Lucrarea educației duhovnicești „e o lucrare din dragoste spre tot mai multă dragoste”.

Din această dragoste lucrătoare, prin slujire reciprocă, izvorăște încrederea reciprocă, care are un rol foarte important în viața morală.

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

În raportul duhovnic – ucenic, primul are o poziție superioară, ultimul se simte la fel de fericit; nici cel dintâi nu observă în trăirea sa intimă și continuă superioritatea sa, nici cel din urmă inferioritatea sa. Fiecare uită de sine și vede pe celălalt.

Relația dintre îndrumător și fiu duhovnicesc nu este bilaterală, ci este triunghiulară. În afara părinte lui duhovnicesc și a ucenicului există cu adevărat și cel de-al treilea partener – Dumnezeu.

Dragostea face din duhovnic să fie o cheie cu care deschide camera ferecată a sufletului ucenicului.

Duhovnicul trebuie să fie acela „care nu mai trăiește după trup, ci lucrează în Duhul lui Dumnezeu și se poartă ca fiu a lui Dumnezeu ...”.

Paternitatea este tipul și sursa oricărei afecțiuni. Dragostea paternă este o dragoste puternică și prin însăși măsura acestei puteri, o adevărată dragoste.

Sfântul Serafim de Sarov le dă sfat duhovnicilor: „dobândește pacea launtrică și multe suflete se vor mântui în jurul tău”.

Nepățimirea îl face pe duhovnic vrednic de lumina de la Dumnezeu în lucrarea sa, el primind lumina duhului, fără de care nu poate fi tămăduitor iscusit și călăuză neînșelată, ci doar „orb care pe orb călăuzește” (Mt. 15,14).

Lucrarea părintelui duhovnicesc nu constă în distrugerea libertății unui om, ci în a-l ajuta să vadă adevărul prin sine însuși; nu suprimarea personalității, ci ajutor pentru descoperirea de sine, pentru creșterea până la deplina maturitate și devenire a ceea ce este fiecare cu adevărat.

Îndrumătorul duhovnicesc are obligația de a practica virtuțile pe care le cere pentru ca influența sa să fie spre folos duhovnicesc ucenicilor săi. Duhovnicul trebuie să se manifeste cu multă blândețe, smerenie, gingășie, dar și cu demnitatea pe care o deține.

Alături de ucenicul său, părintele duhovnicesc călătorește pe drumul ce duce la Dumnezeu. Căci, văzând „Lumina cea adevărată”, ține de mână pe ucenicul încă nevăzător, ducându-l și pe el la Lumină.

Ucenicul este cel care se zidește pe sine cu ajutorul lui Hristos, prin duhovnic. Pentru a avea pururea o credință neîndoielnică în povățuitorul său, fiul duhovnicesc trebuie să păstreze biruințele acestuia pururea neșterse în mintea și în inima sa. Locul ucenicului este cel al ascultării în care poate câștiga desăvârșirea harului dumnezeiesc și cel al părintelui duhovnicesc.

Ascultarea este mormânt al voinței și înviere a smereniei. Ascultarea este asumarea morții de bună voie care se transformă într-un act suprem continuu de voință. Voința sa ucenicul trebuie să o lepede ca pe o haină a rușinii

FII DUHOVNICEȘTI ȘI FII TRUPEȘTI

pentru a putea intra în luptă despuiat de ea ca să nu-l împiedice. Voia lui proprie este contrară voii lui Dumnezeu, este voia individualistă sau egoistă. Lepădarea de sine este totuna cu suirea pe cruce.

Astăzi sunt mulți oameni care nu au conștiința paternității și filiației duhovnicești.

Cu toate că mulți se cred în stare să împlinească o asemenea lucrare, greutatea ei face ca adevărații duhovnici să fie foarte rari, pentru că primejdia amăgirii este foarte mare atâta vreme cât nu s-a ajuns la nepătimire. Și, de aceea, în acest domeniu pot fi „mulți dascăli mincinoși și înșelători”.

Pentru a fi cu adevărat și tămăduitor duhovnicesc trebuie ca duhovnicul să țină „învățăturile cele sănătoase”, altfel spus să fie desăvârșit ortodox (adică drept credincios), iar lucrarea sa de vindecare a sufletelor să urmeze cu credincioșie învățătura părinților din vechime. Îndrumat de aceea, duhovnicul trebuie ca el însuși să fi străbătut până la capăt calea pe care are datoria să-i călăuzească pe fii săi duhovnicești.

Dacă am avea duhovnici buni n-am avea nevoie de psihiatri. Și totuși oricât de buni ar fi duhovnicii, dacă ucenicii nu respectă sfaturile și învățăturile lor, nu găsesc calea spre Împărăția lui Dumnezeu.

În concluzie, Taina Spovedaniei actualizează Împărăția Cerurilor, iar Taina Nunții dă naștere cetățenilor ei.

Bibliografie

0. *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

1. Ava Dorotei, *Către întâistătorii și ucenicii din mănăstire, cum trebuie să povățuiască cei dintâi pe frați și cum trebuie să se supună cei din urmă*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 9, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2002.

2. Bălan, Ioanichie, *Convorbiri duhovnicești*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984.

3. Băncilă, Vasile, *Inițierea religioasă a copilului*, Editura Anastasia, Colecția Elita Interbelică, București, 1996.

4. Behr – Sigel, Elisabeth, *Rugăciunea lui Iisus*, în vol. *Fericita întristare*, Traducere de Maria și Adrian Alexandrescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

5. Bielawski, Maciej, *Părintele Stăniloae. O viziune filocalică despre lume*, Editura Deisis, Sibiu, 1998.

6. Braniște, Marin, Mgd., *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în „Studii Teologice”, anul IX (1957), nr. 1 – 2.

7. Bucevski, Orest, Diac., Prof., *Despre Sfânta Taină a Mărturisirii*, în „Studii Teologice”, anul XI (1959), nr. 3 – 4.

8. Cabasila, Nicolae, *Despre viața în Hristos*, Traducere de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

9. Calist, Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 8, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2002.

10. Calist Catafygiotul, *Despre unirea dumnezeiască și viața contemplativă*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 8, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2002.

11. Casian, Ioan, Sfântul, *Cuvânt plin de mult folos despre Sfinții Părinți din pustia sketică și despre darul deosebirii*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 1., Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.

12. Chialdă, Mircea, Diac., Asist., *Îndatoriri moral – sociale după Decalog*, în

„Studii teologice” anul VIII (1956), nr. 3 – 4.

13. Chiril al Alexandriei, Sfântul, *Comentariu la Ioan, cartea II*, introducere și note Dumitru Stăniloae, în colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 41, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.

14. Crăciunaș, Irineu, *Îndrumătorul duhovnicesc și ucenicul, după Sfinții Părinți*, în „Studii Teologice”, anul VIII (1956), nr. 9 – 10.

15. Dârlea, Tiberiu, Gh., Pr., *Căsătoria și viața mistică*, Editura Lumina, București, 1995.

16. Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoaștință și despre dreapta socoteală duhovnicescă*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 1, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.

17. Dostoievski, Feodor, M., *Frații Karamazov*, Traducere de Ovidiu Constantinescu și Izabela Dumbravă, Editura pentru literatura universală, București, 1965.

18. Evdokimov, Paul, *Înnoirea Spiritului, studii de spiritualitate*, Traducere de Magdalena Mărculescu – Cojocă, Editura Pandora, Târgoviște, 1997.

19. Idem, *Ortodoxia*, Traducere de Dr. Irineu Ioan Popa, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.

20. Idem, *Rugul aprins*, Traducere de Prof. V. Dămșa, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1994.

21. Idem, *Taina Iubirii*, Traducere de Gabriela Moldoveanu, Editura Christiana, București, 1999.

22. Galeriu, Constantin, Pr., *Pronie, har și libertate după Teofan Zăvorâtul, fostul episcop de Vladimir*, în „Ortodoxia”, anul XII (1959), nr. 3.

23. Idem, *Sensul creștin al Pocăinței*, în „Studii Teologice”, anul XIX (1967), nr. 9 – 10.

24. Idem, *Taina Nunții*, în „Studii Teologice”, anul XII (1960), nr. 3 – 4.

25. Georgescu, Mihai, Pr., Mgd., *Idei morale și sociale la Psalmi al Sfântului Vasile cel Mare*, în „Studii Teologice”, anul X (1958), nr. 7 – 8.

26. Habra, Georges, *Iubire și senzualitate*, Traducere de Dora Mezdrea, Editura Anastasia, București, 1994.

27. Hausherr, Irene, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicescă în Răsăritul creștin*, Traducere de Mihai Vladimirescu, Editura Deisis, Sibiu, 1999.

28. Ioan Gură de Aur, Sfântul, *Despre creșterea copiilor*, Traducere de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

29. Ioan Scărarul, *Despre plânsul de-bucurie-făcător*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și*

desăvârși, vol. 9, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2002.

30. Idem, *Cartea despre nevoințe*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 9, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, 2002.

31. Isaac Sirul, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 10, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

32. Isaia Pustnicul, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 12, Editura Harisma, București, 1991.

33. Larchet, Jean – Claude, *Terapeutică bolilor spirituale*, Traducere de Marinela Bojin, Editura Sofia, București, 2001.

34. Magdalena, Maica, *Cum să comunicăm copiilor credința ortodoxă*, Traducere de Cristian Pop și Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2002.

35. Magdalena, Maica, *Sfaturi pentru o educație ortodoxă anul copiilor de azi*, Traducere de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000.

36. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 1, Editura Humanitas, București, 1999.

37. Marcu, Grigorie, Pr. Prof., *Întâlnirea din Cana Galileii*, în „Studii Teologice”, anul XIII (1961), nr. 1 – 2.

38. Mazilescu, Grigore, *Învățătura despre familie în epistolele pauline*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXVI (1974), nr. 3 – 4.

39. Moldovan, Pr. Prof. Dr. Ilie, *Adevărul și frumusețea căsătoriei, Teologia Iubirii II*, Editura Episcopiei, Alba – Iulia, 1996.

40. Idem, *Preotul duhovnic și darul iertării păcatelor*, în „Ortodoxia”, anul XXXIV (1982), nr. 4.

41. Mihoc, Pr. Constantin, *Taina căsătoriei și familia creștină în învățăturile marilor Părinți ai Bisericii din sec. IV*, Editura Teofania, Sibiu, 2002.

42. Murariu, Dosoftei, Arh., *Despre Dumnezeiescul Har*, Editura Episcopiei Romanului, 1999.

43. Nellas, Panayotis, *Omul – animal îndumnezeit*, Editura Deisis, Sibiu, 1996.

44. Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 6, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1997.

45. Nil Ascetul, *Cuvânt ascetic foarte trebuincios și folositor*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina*

și desăvârși, vol. 1, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.

46. Pavel, Prof. C. Constantin, *Probleme morale cu privire la căsătorie și familie*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXXV (1967), nr. 1 – 2.

47. Petru Damaschin, *Douăzeci și patru de cuvintescurte și pline de toată cunoștința duhovnicească*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 5, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, 1995.

48. Procopoviciu, P., *Spovedania – mijloc de educație religioasă și morală*, în „Mitropolia Ardealului”, anul III (1958), nr. 7 – 8.

49. Simeon Metafastul, *Despre dragoste*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 5, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, 1995.

50. Simeon Noul Teolog, Sfântul, *Cele 225 de capeteteologice și practice*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 6, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1995.

51. Staniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Ascetica și mistica*, Editura Casa – Cărții de Știință, Cluj, 1993.

52. Idem, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1986.

53. Idem, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, în „Mitropolia Moldovei și a Sucevei”, anul LVI (1980), nr. 9 – 12.

54. Idem, *Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat și înviat ca om, reunificatorul creației în El pentru veci*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXXIX (1987), nr. 4.

55. Idem, *Iisus Hristos – lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, București, 1993.

56. Idem, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Omniscop, Craiova, 1993.

57. Idem, *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXIII (1955), nr. 3 – 4.

58. Idem, *Relații Treimice și Viața Bisericii*, în „Ortodoxia”, anul XVII (1964), nr. 4.

59. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, III, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

60. Talasie Libianul, *Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, în vol. 4, Traducere, introducere și note de

Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2000.

61. Teodor al Edesei, *Una sută capete*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, în vol. 4, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2000.

62. Idem, *Cuvânt despre contemplație*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 4, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2000.

63. Teșu, Pr. Conf. Ioan C., *Sensul familiei, în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur*, în vol. *Familia Creștină Azi*, Editura Trinitas, Iași, 1995.

64. Varsanufie și Ioan, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, în vol. 11, Traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990.

65. Vlachos, Hierotheos, Mitropolit, *Psihoterapia Ortodoxă, continuare și dezbateri*, Traducere de Prof. Ion Diaconescu și Prof. Nicolae Ionescu, Editura Sofia, București, 2001.

66. Vintilescu, Pr. Petre, *Spovedania și duhovnicia*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Alba – Iulia, 1995.

67. Vizitiu, Pr. Lect. Mihai, *Familia în învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli*, în vol. *Familia Creștină Azi*, Editura Trinitas, Iași, 1995.

1. Ware, Kallistos, *Împărăția lăuntrică*, Traducere de sora Eugenia Vlad, Editura Christiana, București, 1996.